

Ad viri reverendi Conier. Middletoni ... de medicorum apud veteres Romanos degentium conditione dissertationem, qua servilem atque ignobilem eam fuisse contendit, responsio / [Anon].

Contributors

Ward, John, approximately 1679-1758.

Middleton, Conyers, 1683-1750. De medicorum apud veteres Romanos degentium conditione dissertatio.

Publication/Creation

Londini : Typis S. Buckley, Prostant apud J. Woodman et D. Lyon, 1727.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/pym9z52f>

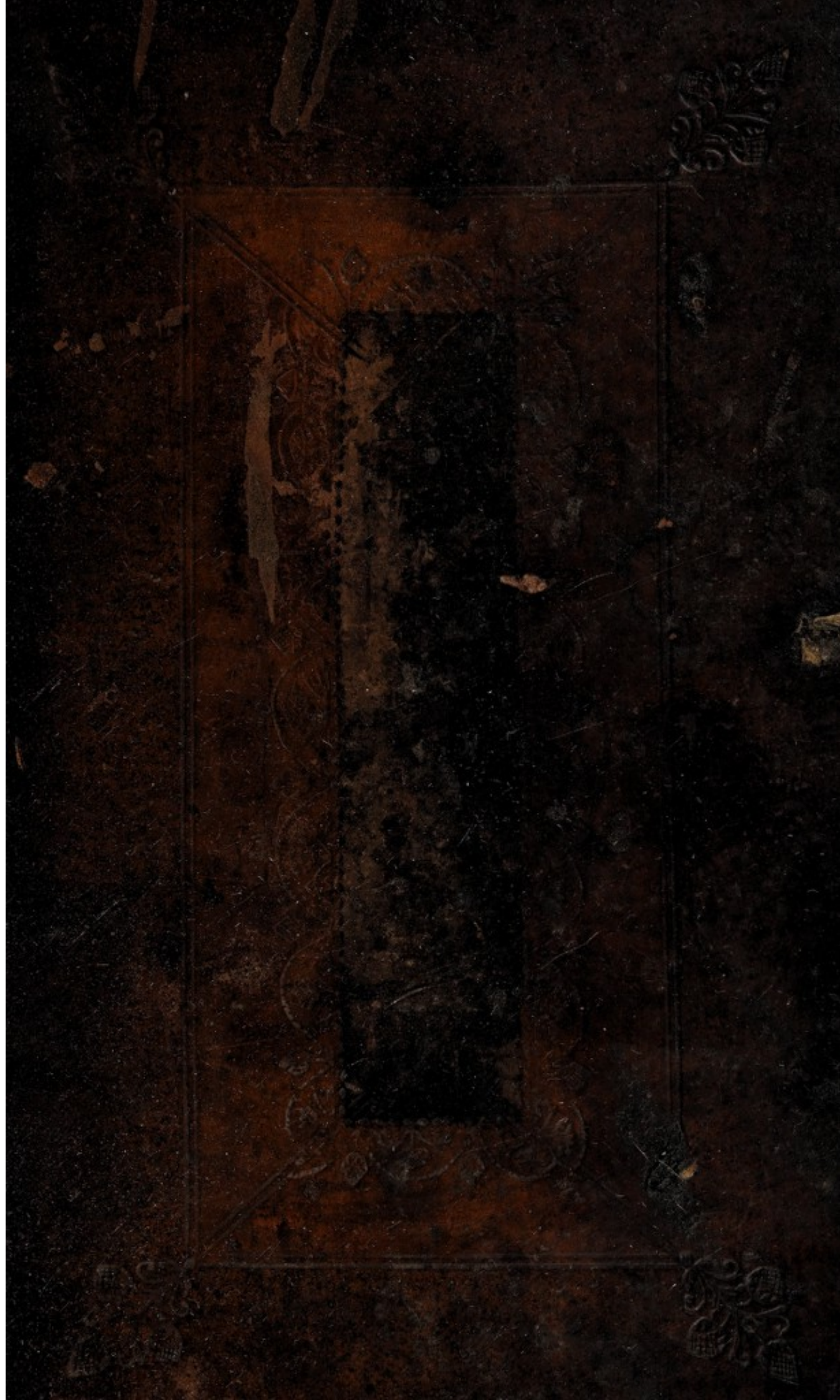
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

EPB/B
54490/B

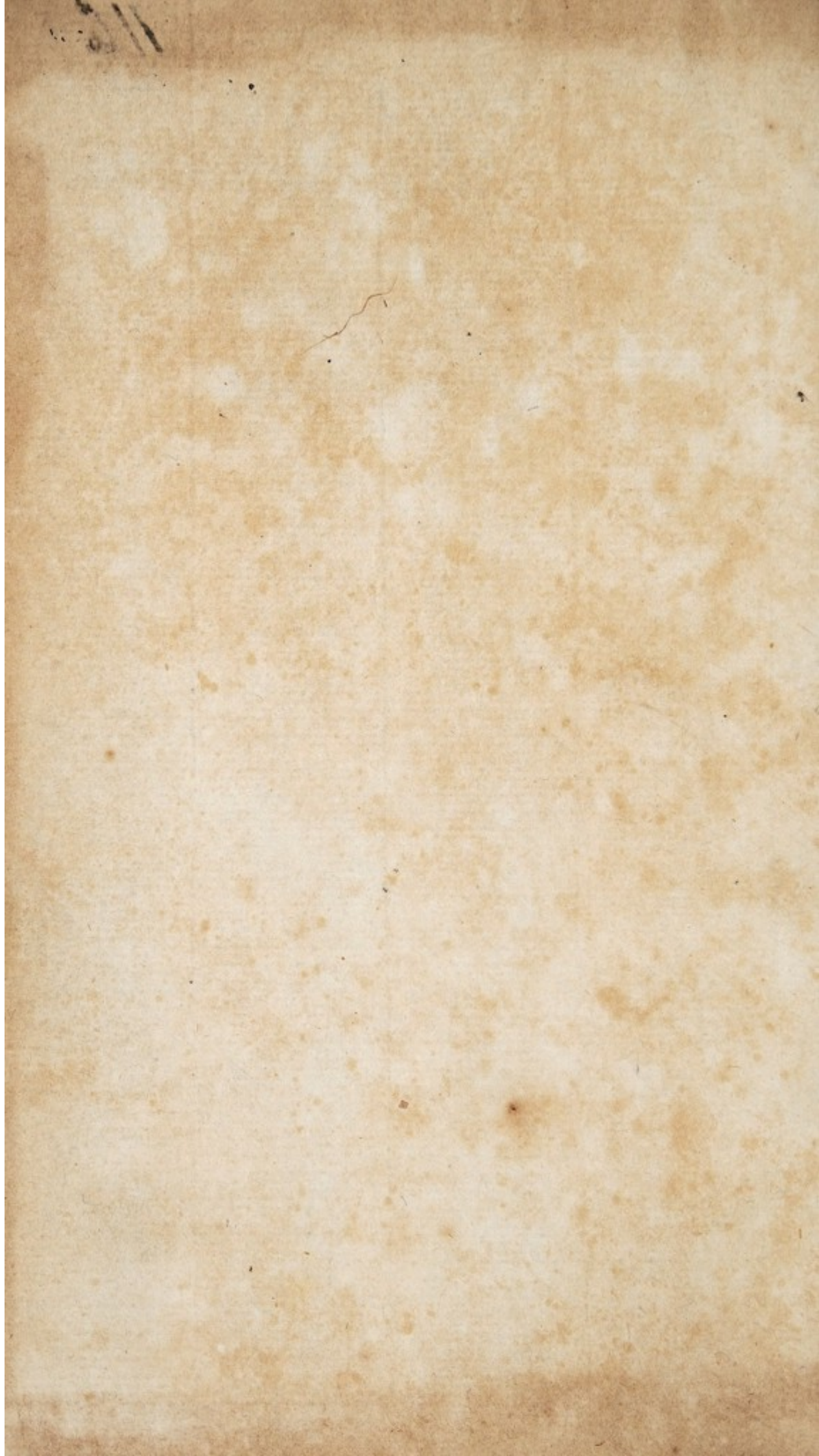
B xiv

WARD (JOHN)
2

2
7

116
101

LIBRARY OF THE
MEDICAL DEPARTMENT
OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
CHICAGO, ILL.
1892

42694

Joan. Shipton
Chir. Lond.

A D

VIRI REVERENDI

CONIER. MIDDLETONI, S.T.P.

D E

MEDICORUM

A P U D

VETERES ROMANOS

DE GENTIUM CONDITIOE

DISSERTATIONEM,

Qua SERVILEM atque IGNOBILEM
eam fuisse contendit,

R E S P O N S I O.

L O N D I N I,

Typis S. BUCKLEY:

Prostant apud J. WOODMAN et D. LYON
Bibliopolas, M. DCC. XXVII.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30498442>

AD
VIRI REVERENDI
CONIER. MIDDLETONI, S.T.P.
DE
M E D I C O R U M
APUD
VETERES ROMANOS
DEGENTIUM CONDITIOE
DISSERTATIONEM
RESPONSIO.

INVETERATA quaedam opinio per animos multorum eruditorum pervasit, omnes aut servos, aut abjectae fortis homines fuisse, qui apud veteres Romanos medicinam fecerint.

rint. Hanc autem sententiam, ut veritati parum consentaneam, artique salutari injuriosam, alii non minus eruditi refutare conati sunt. Inter hos celeberrimus Meadius in *Oratione* sua *Harveiana*, tertio ab hinc anno publicata, ex honoribus et praemiis, quae in medicos olim Romae conferebantur, non tantum magno pretio et aestimatione ipsam medendi artem, sed etiam professores ejus honesta conditione ac loco, illic fuisse ostendit. Tot enim tantaque beneficia et immunitates, quae in *Oratione* commemorat, servis, aut aliis abjectae fortis hominibus, data fuisse, omnino ei incredibile videtur. Ceterum vir reverendus, C. Middletonus, S. T. P. et *Academiae Cantabrigiensis* *Protobibliothecarius*, qui huic controversiae nuper se immiscuit, in
Dis-

Dissertatione quadam ab ipso edita, *medicorum apud veteres Romanos conditionem servilem atque ignobilem fuisse*, contra Meadium praecipue contendit. Cum primum itaque ad manus *Dissertatio* ista pervenit, antiquitatis amore incitatus, in qua tota haec quaestio versatur, eam statim perlegi. Inter legendum autem, ut fit, quaedam notavi, et excerpti; quae cum in cumulum majorem, quam ipse primo crediderim, excreverant, iterum describere, observationes quasdam adjicere, et in rem universam paulo accuratius inquirere, mecum ipse statui. Suscepto igitur opere ac paene effecto, quae scripseram, cum uno atque altero amico communicavi; qui ut ad finem perducerem, et publici juris facerem, mihi suaves atque hortatores erant. Interim *No-*
tae

tae Breves in Middletoni *Dissertationem*, ab erudito quodam medico, ut prae se fert, conscriptae, prodierunt. Sed cum auctor summa rerum capita solum attingere, paucosque illius *errores*, ut vocat, *redarguere* fatis habuit; pleniorum totius argumenti disquisitionem neque rei antiquariae, neque medicinae studiosis, ingratam fore existimans, quid de eo sentiam, jam explicabo.

SUMMAM controversiae in duo capita Vir Reverendus partitur.
 “ Neque dicere, *inquit*, dubitavi,
 “ Meadium ipsum dupliciter plane
 “ ne labi videri : primum, quod
 “ *medicos olim Romae liberos esse*
 “ *et ingenuos* ; deinde, quod *chirurgos*
 “ *a ceteris medicis distingu*
 “ *ui omnino et segregari putaret* ; cum utrosque communi
 “ cum nomine, tum conditione,
 “ apud

“ apud veteres Romanos usos
 “ semper esse certissimum ef-
 “ fet ¹ ”. Horum igitur utrum-
 que partim rationibus, partim
 veterum scriptorum testimoniis,
 deinceps refellere conatur. Nos
 vestigia illius prementes via, qua
 ducit, sequemur ; et tum argu-
 menta, tum auctoritates, quan-
 ta possumus brevitate, expende-
 mus.

QUOD ad prius caput atti-
 net, a primis temporibus repe-
 tens, “ Apud veteres, *inquit*,
 “ Romanos medendi artem non
 “ solum minus excultam, sed
 “ ne cognitam quidem esse, ex
 “ monumentorum omnium si-
 “ lentio suspicari fas est ² ”. Si
artem hic stricto ac proprio
 sensu intelligat, *apud Romanos*

¹ Dissert. p. 4. ² Ibid. p. 5.

non solum minus excultam, sed ne cognitam quidem primis aetatibus fuisse, haud difficulter ei concedam. Sed pergit :

“ Nec per plura deinceps ab
 “ urbe condita secula ullius un-
 “ quam medici fama, nomenve
 “ memoriae traditur ; vel artis
 “ quidem ipsius ulla fere a scri-
 “ ptoribus fit mentio. Neque
 “ mirum fane raram ibi rei fie-
 “ ri mentionem, cujus rarum
 “ fuisse usum necesse fit, apud
 “ homines scilicet summa tem-
 “ perantia educatos, summisque
 “ laboribus exercitados”. Et
 mox : “ In hoc rerum statu rem-
 “ publicam sine medicis ad sex-
 “ centesimum usque annum flo-
 “ ruisse narrat Plinius¹ ; qui
 “ tamen haud ita accipiendus
 “ est, quasi neminem omnino

¹ Hist. L. xxix. c. i.

“ per tot secula medicinae ope-
 “ ram dedisse afferuisset ; quum
 “ medicos, qualescunque tandem
 “ ii fuerint, diu ante Romae
 “ extitisse, et multi auctores
 “ sint, et ipse quidem Archagathum quendam artem ibi
 “ antea exercuisse meminit. Ita-
 “ que hoc solum significasse
 “ intelligendus est : nullum il-
 “ lis temporibus Romanos ha-
 “ buisse medicum, qui artis pe-
 “ ritia, vel nominis fama incla-
 “ ruerit, artemque ipsam inte-
 “ rea jacuisse penitus, nullo lo-
 “ co aut honore habitam, nec
 “ nisi *a servis et extremae sor-*
 “ *tis hominibus* administratam :
 “ quos fere omnes a Graecis
 “ (qui magnam Italiae partem,
 “ Siciliamque tum omnem te-
 “ nebant) aut bello captos, aut
 “ pretio emtos, aut fugitivos de-
 “ nique esse verisimile est ; quum

“ in Graecia medicorum fervulos,
 “ dominos confectando, aegro-
 “ que simul obeundo, medendi
 “ saepe artem didicisse atque exer-
 “ cuisse certissimum est”. Locum
 hunc V. R. tam plene descripsi;
 quia non unum continet, in quo
 nequeo, quin ab eo dissentiam.

Etenim cum *omnes fere, qui
 artem medicam ad sexcentesi-
 mum usque annum Romae admi-
 nistrarunt, Graecos fuisse, verisimi-
 le esse* existimet; quemadmodum
 haec sententia cum Catonis (qui
 tunc temporis vixit) epistola ad
 filium, quae apud Plinium legi-
 tur, conciliari possit, haud per-
 cipio. De Graecis enim loquens
 Cato, *Quandocunque, inquit, illa
 gens suas literas dabit, omnia
 corrumpet; tum etiam magis, si
 medicos suos huc mittet*². Quo-
 modo autem dicere potuisset

¹ Dissert. p. 6, 7.

² Hist. L. xxix. c. 1.

Cato, *Graecos omnia Romae corrupturos, si medicos suos illuc mitterent*; si, ut V. R. statuit, non tantum illo tempore, sed et diu antea, tota fere medendi ars apud Romanos a Graecis fuisset administrata? Graecam itaque medicinam non ita Romae tunc cognitam fuisse, et communi usu receptam, ut is nobis persuadere studet, satis manifesto apparet. Non enim de ea loquitur Cato, ut de re praesenti, et quae vulgo obtinuit (quod sine dubio non filuerat, si verum fuisset) sed tanquam *vates*, ut ait ipse, praemonet, quanta exinde detrimenta respublica caperet, si in posterum unquam admitteretur. Idem quoque ex alio Plinii loco confirmari videtur, ubi ita scribit: *Brassicae laudes longum est exequi, cum et Chrysippus medicus privatim volumen ei dicaverit,*

rit, per singula membra hominis digestum, et Dieuches ; ante omnes autem Pythagoras et Cato non parcius celebrarint. Cujus sententiam [scil. Catonis] vel eo diligentius persequi par est, ut cognoscatur, qua medicina usus sit annos DC Romanus populus¹. Quem locum sic interpretatur Plinius Valerianus : Cato tradit populum Romanum sexcentis fere annis medicina brassicae usum ; nondum enim in urbem commeaverant medici, qui in artem redegerunt, quemadmodum magno sanitas constet ; et peregrina secum pigmenta attulerunt, ut illis imponerent pretia, quae vellent². Si populus igitur Romanus medicina Catonis sententiae congruenti annis sexcentis usus sit, ut Plinius hic indicare videtur ;

¹ Hist. L. xx. c. 9. ² De re medica, L. iv. c. 29.

neque

neque Graeca profecto ea esse potuit, neque a Graecis medicis administrari; utrisque enim Cato hostis fuit infensissimus.

Praeterea ex Catonis verbis, quae in epistola jam laudata proxime sequuntur, eum non de servis loqui, sed liberis, satis liquet. *Jurarunt, inquit, inter se barbaros necare omnes medicina. Et hoc ipsum mercede faciunt, ut fides iis sit, et facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros.* Jam de servis haec dici quis credet? Servi non *mercede*, sed jussu dominorum, medicinam faciebant; nec, ut opinor, Romanos, hoc est, dominos suos, *barbaros dictitare* sustinuisent. Non a servis itaque, sed liberis, qui sponte sua medicam artem exercendi causa Romam se conferrent, timor hic Catonis exortus est. Quapropter sententia V. R.
tam

tam de tempore, quo Graeca medicina Romae recepta fuit ; quam de fervis eam primo illic administrantibus, nullo fundamento nititur. Sed cum Romani omnes artes ingenuas a Graecis acceperint, docte fane et perite clarissimus Meadius artis medicae primordia apud Romanos ab *Archagatho* ducit¹, qui, narrante Plinio, *primus e medicis venit Romam Peloponneso, anno urbis DXXXV*². De reliquis autem ad id tempus medicis, ut de hominibus imperitis, nullo artis vel doctrinae praesidio instructis, et qui vix in censum medicorum adscribi mereantur, haud magis rationem esse habendam existimasse videtur ; quam habuit Cicero de versibus,

*Quos olim Fauni, vatesque canebant*³,

¹ Orat. Harv. p. 8. ² Hist. L. xxix. c. 1. ³ Brut. c. 18.

cum Romae poëtices initia post annos demum quingentos ab urbe condita collocavit. Quamquam ipse etiam Archagathus artem illic ostendisse potius, quam introduxisse censendus est. Nam, ut Plinius ibidem narrat, licet *mire gratus esset adventus ejus initio* ; mox tamen *a saevitia secandi urendique transiit nomen in carnificem, et in taedium ars, omnesque medici*. Hinc ratio apparet, cur post Archagathum de nullius Graeci medici, diuturno tempore, Romanam adventu legamus; et curetiam de Graecorum medicina, ut de re potius in futurum timenda, quam tunc in usu, Cato loquatur: scilicet *ars, omnesque eorum medici*, apud Romanos, si Plinio credamus, *in taedium transierant*.

Ex auctoribus autem, quorum
testimonia

testimonia in margine citat, ut Romanos ante *annum urbis sexcentessimum* medicos habuisse ostendat, alter est Dionysius Halicarnassensis ; qui, “ Peste, ut
 “ ait, Romae circiter annum
 “ cccī grassante, medicos aegris
 “ curandis non sufficere memi-
 “ nit ”. Ambiguo autem sensu mentem Dionysii expressisse videtur illis vocibus, *medicos aegris curandis non sufficere* ; cum scribat is, morbum ita saeviisse, ut ei non amplius succurrere possent. Graeca verba sunt : “Οὐτε τῶν ἰατρῶν ἀρκούντων ἐπὶ ἐκείνῃ τοῖς καμύλοις ¹. Alterum testimonium ex Plauti *Rudente* petitur :

Gr. *Quid tu, num medicus, quaeſo, es ?*

La. *Immo edepol una litera plus sum.* Gr. *Tum tu Mendicus es* ².

¹ L. x. c. 53. ² Act. v. sc. 2.

Verum

Verum oblitus fuisse videtur V. R. hanc Graecam esse fabulam, in qua, ut e prologo discimus, res, tanquam Cyrenis acta, repraesentatur. Plauti autem aetate Romae medicos fuisse, si res aliunde esset dubia, quomodo hinc demonstrari posset, me sane omnino fugit. Sed alios hoc genus lapsus suo loco infra observabimus.

Proinde si *in Graecia medicorum servulos medendi artem* plene et accurate *didicisse*, et publice illic *exercuisse*, censeat; in ea re haud parum falli videtur. Neque probant hoc illa Platonis verba, in margine ab eo laudata : καὶ ἐπίταξιν τῶν δεσποτῶν ἢ θωρείαν, ἢ καὶ ἐμπειρίαν τὴν τέχνην κτῶνται ὑπέρειται τῶν ἰατρῶν. Quo autem egregii scriptoris mens clarius appareat, locum istum

C hic

hic plenius adscribere non pige-
bit. Qui sic se habet : ΑΘ. Εἰσί
περὶ ἑνὲς ἰατροῦ, φαμέν, καὶ ἑνὸς ὑπὲρ ἑταίρου τῶν
ἰατρῶν ; ἰατρὸς δὲ καλεῖται δὴ περὶ τούτου ;
ΚΛ. Πάνυ μὲν οὖν. ΑΘ. Ἐάν τε γὰρ ἐλεύθε-
ροι ᾖσιν, ἐάν τε δούλοι, καὶ ἐπίταξιν ὅτι τῆς
θεωροῦσιν καὶ θεωρίαν, καὶ καὶ ἐμπειρίαν τινα
τέχνῳ κτάνται, κατὰ φύσιν δὲ μὴ, καθά-
περ οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ τε μεμαθήκασιν ὅτι, τὸς
τε αὐτῆς διδάσκουσιν πᾶσιν ; θείης ἀνὰ τὰς
δύο γένῃ τῆς καλεσμένων ἰατρῶν ; ΚΛ. Πῶς
γὰρ οὐ ; ΑΘ. Ἄρ' οὖν ὅτι ξυνοοῖς, ὅτι, δούλων ὅτι
ἐλευθέρων ὁρίων τῆς καμνόντων ὅτι τῶν πόλεσι,
τὸς μὲν δούλους σχεδὸν ὡς οἱ δούλοι τὰ πολλὰ
ἰατροῦσι περὶ ἑταίρους, καὶ ὅτι τοῖς ἰατροῖς πε-
ριμένοντες ; καὶ οὐτε ἑνὸς λόγου ἑκάστου περὶ νο-
σήματα ἑκάστου τῆς οἰκετῆς οὐδὲς τῆς ποι-
εῖται ἰατρῶν δίδασιν, οὐδ' ἀποδέχεται ; θεωρο-
τάξας δ' αὐτῶν τὰ δόξαντα ἐξ ἐμπειρίας, ὡς ὅτι
κεῖνός τις εἶδώς, καθάπερ τύραννος, αὐθαδῶς οἰ-
χεται ἀποπειράσας πρὸς ἄλλον κείμενον οἰκέτιον
καὶ ῥαγδῶντι οὕτω τῶν θεωρῶν παρασκευάζει τῶν
καμνόντων τῶν ὁπμιλείας ; ὁ δὲ ἐλεύθερος ὡς ἐ-
πιτοπλεῖται τὰ τῶν ἐλευθέρων νοσήματα θεωρεῖται

το καὶ ἑταίρονες. &c.¹ . Ea ratio fuit
 medicae artis inter Graecos ex-
 ercendae, cum medicamenta
 sua medici conficiebant, quae
 fervilia ministeria in rebus qui-
 busdam exequendis necessario
 requireret. Distinguit igitur Pla-
 to inter liberorum institutio-
 nem, et eam peritiam, quam
 servi quidam solertia ingenii
 et observatione, dum manda-
 tis dominorum obsequerentur,
 acquirere possent. Nam *in ea-*
dem familia, ut observat doctif-
 simus Meadius, *vigebat ut plu-*
rimum apud Graecos medicina,
filiis et filiorum filiis a patri-
*bus per manus tradita*². Hi ita-
 que a pueritia ad artem educti
 atque instituti, longe plenius et
 accuratius eam didicerunt, quam
 servis licuit, qui, quicquid intel-

¹ De leg. L. iv. p. 720. Ed. Serran.

² Dissert. De numm. Smyrn. p. 49.

lexerint, *dominos consecrando, aegrosque simul obeundo* consecuti sunt. Neque minus profecto discriminis inter diversam artis exercendae, quam discendae rationem, prout a liberis, aut servis administrabatur, Plato collocat. Hos enim eatenus tantum medicinam, vel potius munera quaedam ad eam spectantia, idque in suae fortis homines, administrasse, quatenus domini eorum laborem atque operam suam levandi causa voluerunt, plane significat. Quare ex hoc Platonis loco servos publice, et suo nomine, apud Graecos medicinam fecisse V. R. nunquam, opinor, evincet. Immo id legibus vetitum fuisse manifesto constat. Nam, ut tradit Hyginus, *Athenienses caverant, ne quis servus, aut foemina artem medicinam* dis-

disceret ¹. Et cum postea, ut dicit, *legem emendarunt*, *ingenuis* tantum foeminis id beneficii concesserunt. Servis autem, quibus artem discere nunquam licuit, facere nequaquam certe permissum fuit. Ceterum per *foeminas*, quae medicam artem discebant, *obstetrices* intelligit Hyginus; quae a Romanis etiam *medicae* vocabantur. Accedit his, quod, Platonem in eo loco de servis loqui, non certum esse videtur. Nam, ut discimus ex Athenaeo, voces *δούλος* et *οἰκέτης* ita nonnunquam distinguebantur, ut prior *libertum*, posterior vero *servum* significaret. Sed operae pretium erit ipsum audire.

Διαφέρειν φησὶ Χρύσιππος δούλον οἰκέτην, διὰ τὸ τὰς ἀπελευθέρους μὲν δούλους εἶναι εἶναι, οἰκέτας δὲ τὰς μὴ τὴν κλήσεως ἀφαιρούσας. Et mox :

¹ Fab. 274.

Καλῶνται δὲ οἱ δούλοι, ὡς μὲν Κλείταρχος
 φησὶν ἐν ταῖς γλώσσαις, ἄλχοι, καὶ θεράποντες,
 καὶ ἀκόλυθοι, καὶ διάκονοι, ὅτι ὑπηρετοῦνται, ὅτι δὲ
 πάλμωνες, καὶ λάτρες¹. Cum Plato igitur
 in loco, de quo agimus, λέγας
 istos ὑπηρετας τῶν ἰατρῶν appellet, vero
 haud abfimile videtur eum *libertos*
 intellexisse; qui, cum do-
 minis suis operas praestare tene-
 rentur, quoties hi aegrotorum
 multitudine distringebantur, λέ-
 γας et οἰκέτας visitare in mandatis
 habebant, dum ipsi ἐλευθέρως adibant.
 Et de hoc medicorum genere illud
 Laertii haud incommode for-
 san explicari possit: Ἰατροὺς εἰ δού-
 λους εἶη, παιδιῶναι δεῖν αὐτοῖς². Atque
 idem in usu fuisse apud Roma-
 nos, ut *medicorum liberti* jussis
 patronorum in aegrotis visitandis
 obsequerentur, ex *Alfeni re-*
sponso intelligimus. *Medicus,*

¹ Lib. vi, c. 19. ² Lib. vi, § 30.

inquit,

inquit, *libertus* ; quod putaret, si *liberti* sui *medicinam* non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum ; postulabat, ut sequerentur se, neque opus facerent : id ius est, necne ? Respondi, ius esse : dummodo liberales operas ab iis exigeret ; hoc est, ut adquiescere eos meridiano tempore, et valetudinis et honestatis suae rationem habere sine-
ret¹.

Haëtenus de medicis, quos per primos sexcentos annos Romani habuerunt, vidimus. Neque causam percipio, quo minus hic verba clarissimi Meadii usurpare mihi liceat, cum ait : *Nihil servile artem medendi adhuc dedecorat*². Imperitos plerumque homines fuisse atque artis expertes, utpote qui nec ipsi rem

L. 26. princ. ff. De oper. libert. ² Orat. Harv. p. 9.

medicam in artem redegerant, nec a Graecis acceperant ; atque in iis civitatis moribus, ac tenui ratione vivendi, etiam haud amplae fortunae, facile concedam : servos autem fuisse, ne minimam quidem argumenti speciem V. R. attulit, quo, ut credam, inducar. Ad sequentia igitur secula cum eo jam progrederer, nisi unum prius observandum restaret, quo a Senecae mente omnino aberrasse videtur. Is enim, ut ait, “ Medicos, inter
 “ infimos hominum recenset ; et
 “ divitias in bonis nequaquam
 “ esse numerandas contendit,
 “ propterea quod ejusmodi *bona*
 “ *in arte medendi humillimis*
 “ *quibusque contingere vide-*
 “ *mus*¹ ”. Sed qui locum istum apud Senecam paulo attentius

² Dissert. p. 7.

considerabit, vocem *humillimis* morali sensu usurpari, mentisque habitum significare, plane percipiet. Non enim de civili hominum statu illic agitur ; sed *bona malis hominibus contingere posse* affirmatur, quod artium quarundam professorum, atque inter illos *medicorum*, exemplo ostenditur. Hoc Senecae argumentandi ratio manifestum faciet, qui ex Stoicorum placitis probare suscipiens, virtutem solum vere esse hominis bonum, illo argumento utitur : *Quod contemptissimo cuique contingere ac turpissimo potest, bonum non est : opes autem et lenoni et lanistae contingunt : ergo non sunt bona.* Peripatetici contra, *Falsum est, inquiunt, quod proponitur : nam et in grammatica, et in arte medendi, aut gubernandi, videmus bona humillimis quibusque*

*contingere*¹. Jam in majori Senecae propositione voces *contemptissimo* et *turpissimo*, non de externa hominum conditione, sed de mentis habitu, necessario intelligi oportet. Nunquam enim negarunt Stoici virtutem etiam fervis, & abjectissimae fortis hominibus contingere potuisse. Quare ni Peripatetici eadem significatione vocem *humillimis* in suo argumento posuissent, eam Senecae propositionem, quam falsam esse dicunt, nullo modo oppugnassent. Porro ex alio Senecae loco hoc confirmari videtur, ubi *liberalium studiorum professores turpissimos ac flagitiosissimos* ipse appellat. Verba sunt: *An tu quicquam in istis [studiis] esse credis boni, quorum professores turpissimos omnium ac flagitio-*

¹ Epist. 87.

fissimos cernis ? Quid horum ad virtutem viam sternit' ? Per vocem igitur humillimis non infimae sortis homines, sed virtute inanes, hoc est, humillima et abjecta mente praeditos, ut Stoici censuerunt, Peripateticos intellexisse manifestum videtur. Quod ex Senecae quoque responso plane evincitur ; ubi humillimis istis mox eos opponit, quos virtus extollit, et supra cara mortalibus collocat. Nec mihi profecto liquet, quemadmodum bona, in Peripateticorum argumento, divitias, ut V. R. accipit, significare possint. Nam cum Seneca negaverat opes esse bona, quod contemptissimo cuique ac turpissimo contingere possint, idque lenonis et lanistae exemplis ostenderat ; illustrassent po-

¹ Epist. 88.

tius, quam refutassent Senecae argumentum Peripatetici, alia turpissimorum hominum exempla proferendo, quibus opes aequae contingant. Quare aliud bonorum genus, hoc est *bonum artium*, Peripatetici, ut opinor, adferre voluerunt. Quanquam nec in his quidem veri *aliquid boni esse* concedit Seneca, ut paulo supra vidimus. Perperam itaque V. R. a vero sensu detorquens, in medicorum dedecus hunc Senecae locum convertit, quasi *inter infimos homines eos recensuisset*; cum alias certe tam de medicis, quam de arte illorum, haud parum honorifice loquatur. *Nec medico, inquit, in majus gratia referri potest; solet enim et medicus vitam dare*¹. Et alibi: *Medicinae apud aegros usus, apud sanos honor est*².

¹ De benef. L. iii. c. 35. ² De clement. L. i. c. 2.

SED tempus est, ut ad fe-
 quentia Romanorum secula jam
 deveniamus, et quinam fuerit a-
 pud illos medicorum status iis
 temporibus paulum exquiramus.
 “ Quum vero, *inquit*, Graecia
 “ tandem et Asia subactae, im-
 “ perioque adjectae essent ; tum
 “ luxu inde omnia, deliciisque
 “ Romae diffuere, Graecorum-
 “ que artes in urbem introdu-
 “ ctæ priscam illam vitae disci-
 “ plinam, simplicitatemque om-
 “ nem corrumpere ; principes-
 “ que viri *tum primum* Graecu-
 “ los undique fervos artibus
 “ instructos, et medicinae prae-
 “ cipue peritos, qui et valetu-
 “ dini et luxuriae simul mini-
 “ strarent, conquirere sibi, ac om-
 “ ni studio coëmere coeperunt :
 “ neque procerum posthac di-
 “ vitumve domus ulla *medicis*
 “ *servis*, vel pluribus, vel singu-
 “ lis

“ lis ad minimum caruisse vide-
 “ tur ; quorum deinceps in ma-
 “ nibus medendi ars, ac provin-
 “ cia fere omnis versata est¹ ”.

Mores Romanorum iis tempo-
 ribus, de quibus V. R. hic loqui-
 tur, in pejus fuisse mutatos, lux-
 uriamque cum victoriis ac fini-
 bus imperii crevisse, ex scriptori-
 bus eorum discere licet, qui
 de hac re haud raro queruntur.
 Quod scribit autem, *principes*
viros TUM PRIMUM Graecu-
los servos medicinae peritos
conquirere ac coëmere coepisse,
 cum iis, quae supra affirmavit,
 qua ratione conciliari possit, mihi
 sane haud facile apparet. Dixit
 enim antea, intra primos sex-
 centos annos, nimirum dum
prisca illa vitae disciplina, mo-
rumque simplicitas adhuc man-

¹ Differt. p. 7.

fit, medicinam apud Romanos non nisi a servis et extremae sortis hominibus administratam ; quos fere omnes a Graecis aut bello captos, aut pretio emtos, aut fugitivos fuisse, verisimile esse statuit¹. Servorum autem emtores de ingenio eorum et arte, quibus essent praediti, inquirere solebant. Quosnam igitur fuisse dicamus, qui hisce simplicibus et incorruptis aetatibus servos istos medicos conquifivere, ut pretio sibi emerent ? Non principes viros, si V. R. credamus. Hi enim domestica sua disciplina contenti, quae ex paucarum herbarum notitia ac usu constabat, Graecorum medicinam contemserunt. In manus igitur inferioris ordinis hominum eos devenire necesse fuit ; qui

¹ Dissert. p. 7.

de arte illorum, ut videtur, melius quam procures sentientes, domi aluerunt, et in sua ac suorum valetudine curanda occuparunt; ubi tam perite atque astute hi Graeculi rem gesserunt, ut brevi tempore totius fere rei medicae administrationem, nescio quomodo, sibi comparaverint. Cuinam autem credibile potest videri, in ea *paupertate civium*, ut ait, mediocris fortunae homines tantos sumtus in servis Graeculis, qui valetudini suae administrarent, alendis impensuros fuisse; quod ne *principes* quidem *viri*, donec *luxu omnia, deliciisque* postea *Romae diffluerent*, facere coeperunt? Quanam igitur ratione haec secum cohaerere possint, aliis explicandum relinquo.

Verum iis aetatibus, de quibus jam agimus, procures Romanos

potestate sua non habuerunt. Si quis Suetonii libros de *Grammaticis* et *Rhetoribus* legat, multos utriusque artis illic inveniet, qui servi fuerant ; sed neminem, qui docendi munus in se ante suscepit, quam libertatem fuisset consecutus. Nec aliter se res habuit ratione medicorum. *Lucius Titius*, ut in jure Romano legimus, *ita testamento cavit : Medicos tibi commendo illum et illum ; in tuo judicio erit, ut habeas bonos liberos et medicos : quod si ego libertatem iis dedissem, veritus sum, quod sorori meae carissimae fecerunt medici servi ejus, manumissi ab ea ; qui, salario expleto, reliquerunt eam*¹. Doctiss. Clericus, legem hanc citans, verba *salario expleto* sic Gallice vertit : *après qu'elle leur*

¹ L. 41. §. 6. ff. De fideicomm. libertat.

*eut payé leur salaire*¹: sed, ut mihi videtur, minus recte. Nam Romae medici operam suam annua mercede, vel *salarario*, domibus aegrotorum invifendis elocabant. Ob quam causam *Stertinus*, narrante Plinio, *imputavit principibus, quod quingentis sestertium millibus contentus esset*; cum *sexcenta quaestu urbis sibi esse, numeratis domibus, ostenderet*². Sic cum mulier quaedam ita legaverat: *Medico Sempronio, quae viva praestabam, dari volo*: ea, inquit jurisconsultus, *videntur relicta, quae certam formam erogationis annuae, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt*³. Quare per voces *salarario expleto Titium* significasse puto, medicos, quos

¹ Hist. De la med. p. III. l. i. c. 2.

² Hist. Lib. xxix. c. 1.

³ L. 10. §. 1. ff. De ann. legat. et fideicomm.

foror ejus manumiferat, eam reliquissè, cum primum tot domus operam eorum conduxissent, quarum salario bene sustentare se poterant. Servi autem, qui in dominorum potestate erant, ut reliquae facultates, et *in bonis* eorum semper numerabantur, operam suam, ut liberti, aliis e-locare nequibant. Plerisque igitur Romanis civibus alii medici, quorum opem in morbis peterent, necessario requirebantur. Qui cum haud alii esse possent, quam liberi ; corruat hinc necesse est V. R. et aliorum sententia, qui totam fere rem medicam a servis Romae administratam fuisse statuunt.

Imo haec, quae diximus, ipse paulo ante quodammodo concessisse videtur, cum ait : “ Horum [*scil. Graecorum*] non-
“ nulli libertatem tandem, seu
“ domi-

“ dominorum gratia promeren-
 “ da, seu pretio dato adepti, of-
 “ ficinas plerumque ad operam
 “ suam, artisque instrumenta
 “ publice vendenda, conducere
 “ solebant; quas *medicinas* Plau-
 “ tus vocat, quasque perinde ac
 “ tonstrinas, conciliis, coetibus-
 “ que otiosorum frequentari so-
 “ litas docet ¹”. Liquet ex his
 verbis, V. R. servis istis Grae-
 culis libertatem consequi, prius-
 quam *officinas conducere*, qui-
 bus artem suam publice ex-
 exercere possent, necessarium ex-
 istimasse. Qua in re sine du-
 bio, quod verum est, censuit.
 Dupliciter tamen hic lapsus fuisse
 videtur: primum, quod de Grae-
 corum istis *medicinis* intra an-
 num urbis sexcentesium loqui-
 tur; deinde, quod ad Plauti
Amphitruonem ², hoc est The-

¹ Dissert. p. 7.

² Act iv. sc. i. v. 5.

ben Bocotiae, rei, quae in ea fabula exhibetur, sedem, nos remittit, quo Romae tunc temporis illas in usu fuisse demonstret.

Jam ex iis, quae diximus, rem medicam apud Romanos *in servorum fere manibus* haecenus non versatam fuisse, satis, opinor, manifestum est. Nam per primos sexcentos annos nihil omnino de servis medicis audimus. Et qui postea a viris principibus, aliisque in re lauta constitutis, ad hoc ministerium emebantur, cum publicis civitatis medicis nihil commune habuerunt. Ceterum haud dubitandum est, quin multi ex his servis, postquam libertatem adepti essent, artem publice profiterentur. Attamen praeter hos, alios etiam homines ingenuos iis temporibus Romae medicinam fecisse mox ostendemus.

Sed

Sed cum auctore nostro interim progredimur. “ Medicorum-
 “ que, *inquit*, adeo numerus
 “ dum in urbe magis indies
 “ crescebat ; raro tamen adhuc
 “ de medicina ipsa, ejusque pro-
 “ fessoribus, tanquam *de re hu-*
 “ *mili et abjecta* nimis, apud
 “ auctores mentio occurrit¹ ”.
 Hoc sane medicina cum aliis ar-
 tibus commune habuit, ut serius
 ac difficilius a Romanis recipe-
 retur ; sed non inde sequitur,
 cum semel admissa fuerit, pro
re humili et abjecta fuisse habi-
 tam. Contrarium certe ex iis,
 quae postea dicemus, manifesto
 apparebit. Porro etsi chirurgiae
 exercendae rationem Graecam
 Romani primo improbaverint, ut
 ex Plinii verbis de Archagatho su-
 pra allatis intelligimus ; nec ipsum
 tamen Archagathum, nec alios

¹ Differt. p. 8.

quoscunque medicos, eadem severitate, qua artium quarundam aliarum professores, unquam tractasse videntur. *Rhetorica*, inquit Suetonius, *apud nos, perinde atque grammatica, fere recepta est, paulo etiam difficilius; quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus senatusconsultum subjiciam* : CAIO FANNIO STRABONE MARCO VALERIO MESALLA CONSULIBUS, *Marcus Pomponius praetor senatum consuluit. Quod verba facta sunt de philosophis, et de rhetoribus, de ea re ita censuerunt : Ut Marcus Pomponius praetor animadverteret, curaretque, uti ei e republica fideque sua videretur, uti Romae ne essent*¹. Factum est hoc sc. anno urbis conditae DXCII annos nimirum septem et quin-

¹ Lib. De clar. rhetor. c. 1.

quaginta postquam Archagathus Romam advenerat. Constat igitur ex his Suetonii verbis philosophos ac rhetores Roma pulsos fuisse. Quod scriptis autem nonnulli tradiderunt, idem medicis quoque iis temporibus accidisse ; id commentum esse, *nulla veterum annalium fide, nullis antiquorum monumentorum indiciis* confirmatum, ostendit doctissimus Meadius¹.

Sed pergit V. R. “ Neque
 “ praeter *unum Archagathum*,
 “ cuivis unquam medico ante
 “ J. Caesaris aetatem jus civita-
 “ tis datum reperio : primusque,
 “ ut opinor, circum idem tem-
 “ pus *Asclepiades quidam* me-
 “ dendi arte celebris fuit ; qui
 “ cum rhetor primo fuisset²,
 “ nec remedia nosset, quum rhe-

¹ Orat. Harv. p. 8. ² Plin. Hist. xxv. 2. xxvi. 3.

“ toricam tamen sibi minus
 “ quaestuosam invenisset, ut fa-
 “ gaci erat ingenio, ad medici-
 “ nam se convertit, ac famam
 “ inde magnam atque auctori-
 “ tatem adeptus, in Ciceronis¹
 “ deinceps amicitiam et famili-
 “ aritatem est receptus²”. Vix
 ullos ex Graecia medicos post
 Archagathum Catonis aetate Ro-
 manam venisse, ex iis, quae supra
 diximus³, veri admodum simile
 videtur. Catonem autem *anno*
urbis DCV. *obiisse* narrat Plinius⁴.
 Ex quo tempore ad disputatio-
 nem illam inter summos viros
 de arte dicendi, quam in libris
De oratore inducit Cicero, anni
 septem et quinquaginta sunt e-
 lapsi ; quod ex Philippi consulatu
 apparet, quo anno eam habitam
 fuisse fingit⁵, cum ipse adhuc *puer*

¹ De orat. L. I. c. 14. ² Differt. p. 8. ³ Pag. 15.

⁴ Hist. Lib. xxix. c. 1. ⁵ Lib. I. c. 7.

esset,

esset, ut ad Atticum scribit¹. Quare non de Ciceronis, ut ait V. R. sed sua ipsius cum Asclepiade amicitia, verba illa Crassi intelligi debent: *Neque vero Asclepiades is, quo nos medico, amicoque usi sumus, tum, cum eloquentia vincebat ceteros medicos, in eo ipso, quod ornate dicebat, medicinae facultate utebatur, non eloquentiae*². Porro non ut de re nova, et quae tum fieri incipiebat, hic loquitur Crassus. Neque fane dubitandum est, eum *famam magnam atque auctoritatem adeptum fuisse*, priusquam in Crassi amicitiam et familiaritatem reciperetur. Habemus igitur hic medicum illustrem, et magni nominis apud Romanos, intra annos sexaginta post mortem Catonis; et qui ea de causa *ad medi-*

¹ L. xiii. ep. 19. ² L. i. c. 14.

cinam se convertit, quia magis quæstuosam, quam rhetoricam invenerat. Haud contemnenda igitur, ut videtur, iis temporibus medicæ artis præmia Romæ fuerunt. At quibus? Servisne? Nihil minus. Hi enim in familiarie valetudine curanda occupati, sine concessu domini nihil lucri aliunde sibi corradere poterunt. Præmia igitur, quibus Asclepiades movebatur, ea medicorum, qui artem publice exercebant, sine dubio fuere. Præterea quinam erant isti medici, quos eloquentia vicisse Asclepiadem dicit Crassus? Num servos fuisse credamus? Cum servis, ut opinor, amicum vix comparare voluit. Ad hæc, *Graecia et Asia nondum erant subactæ.* Nondum igitur ex V. R. sententia principes viri Graeculos istos servos, *medicinæ peritos, conquire-*
re

re sibi, ac omni studio coëmere coeperunt. In summa, quod Cato praevidit ac timuit, non diu post mortem ejus accidisse videtur. Graeci enim medici jam se Romam contulere. Et sicut aliis Graecorum artibus Romani hisce temporibus adfuescere, ita medicinae quoque illorum conciliari coeperunt. Hinc medica ars magis magisque indies prae aliis facta est quaestiosa. Quod cum Asclepiades, vir *sagacis ingenii*, percepit, arte dicendi relicta, ad hanc se convertit. At paucis deinceps annis, cum jam luxus ac deliciae una cum opibus Romae quotidie creverunt, principes viri omne genus splendoris et lautitiae affectantes, servos medicos in usum suum privatum comparare, ac domi secum habere voluerunt; quorum exemplum etiam,
ut

ut fit, alios inferioris ordinis homines cito imitatos fuisse verisimile videtur. Non igitur servi erant, qui Graecorum medicinam primi Romam attulerunt; sed postquam ab aliis, qui sponte illuc advenerant, allata fuit, atque approbata, procures Romani, ut Graecos haberent medicos, qui semper sibi praesto adessent, fervos hac arte peritos coëmere incipiebant. Quare neque de tempore, quo florere coepit Asclepiades, cum V. R. consentire possum; nec cum *primum eum*, post Archagathum, apud Romanos *medendi arte celebrem fuisse* censeat. Etenim alios tunc Romae medicos fuisse necesse est, quorum opibus, arte sua comparatis, ad illam se convertere primum incitatus fuit, et quibuscum postea de artis principatu contendit; etsi nomi-
na

na eorum temporis injuria ad nos haud pervenerint. Neque ea, quae de tempore, quo floruit Aſclepiades, paulo ſupra diximus, Plinio omnino repugnant, qui *aetate Magni Pompeii* collocat ¹, et *legatos et pollicitationes Mithridatis regis ſpreviſſe* ſcribit ²: ad annos enim centum et quinquaginta vitam produxiſſe fertur ³. Proinde vir hic tantopere celebratus multos diſcipulos atque auditores habuit, quorum nomina ex antiquis ſcriptoribus Clericus ⁴ et Fabricius ⁵ inter alios collegerunt, ad quos brevitatis cauſa lectorem remitto. Num hos etiam ſervos fuiſſe contendet V. R? Optime, ut arbitror, vir tantus in ſervis inſtituen-

¹ Hiſt. Lib. xxvi. c. 9. ² Ib. vii. 37.

³ Fabric. Bibl. Gr. Vol. xiii.

⁴ Hiſt. De la med. Par. II. l. 3. c. II.

⁵ B. Gr. Vol. xiii.

dis bonas horas collocasse se existimasset.

At si V. R. audiamus, “ Ro-
 “ mae interea tanto semper in
 “ dedecore ars tota jacuit, ut so-
 “ lum eam Graecarum artium,
 “ magno licet fructu proposito,
 “ *Romani gravitate sua indi-*
 “ *gnam* judicarint; paucissimi-
 “ que illi Quiritium, qui quaestu
 “ vix tandem allekti, eam non
 “ nisi fero attigerint, *tanquam*
 “ *ad Graecos transfugae habe-*
 “ *bantur* ¹ ”. Haec, tanquam
 Plinii auctoritate dicta, expo-
 nit, ad quem in margine le-
 ctiores remittit. Sed miretur sa-
 ne aliquis, cum in fine *Disserta-*
tionis se nihil aliud, quam *hi-*
storicam disquisitionem in ea scri-
 benda proposuisse sibi confirmet,
 curam attentiores in scriptis ve-

¹ Dissert. p. 8.

terum citandis atque explicandis eum plerumque non adhibuisse. Non enim dicit Plinius (ut ille nobis persuadere studet) medendi artem *Romanos gravitate sua indignam judicasse* ; nec, qui eam attigerint, *tanquam ad Graecos transfugas fuisse habitos*. Quo autem mens Plinii clarius appareat, verba illius hic adscribam. *Solam, inquit, hanc artium Graecarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu : paucissimi Quiritium attigere, et ipsi statim ad Graecos transfugae ; imo vero auctoritas aliter quam Graece tractantibus, etiam apud imperitos, expertesque linguae, non est ; ac minus credunt, quae ad salutem suam pertinent, si intelligunt*¹. Nec vox *indignam* hic legitur ; neque voces *ad*

¹ Hist. L. xxix c. 1.

Graecos transfugae eo sensu dicuntur, quem is confingit. Etenim illud tantum vult Plinius: paucissimos Romanorum rei medicae operam dedisse; et qui de ea scriptis tractavissent, non sua, sed Graeca lingua id facere elegisse. Cujus rei hanc causam adducit; quia *auctoritas aliter, quam Graece eam tractantibus, non erat*. Atque ita eruditiss. Harduinus verba haec explicat. *Quoniam spreto, inquit, Latino sermone, Graece etiam homines Romani scripserunt: ut, Sextius Niger, aliqui*¹.

Sed pergit auctor: “ Apud illos [*Romanos*] bellicae virtutis laus et splendor primum semper locum obtinuisse, priusquamque ad gloriam commendationem praebuisse videtur;

² Ad locum.

“ qui

“ qui vero in toga potius foro-
 “ que versari, et pacatiora sequi
 “ studia maluerunt, *alii*, ut ait
 “ Cicero, *se ad philosophiam, a-*
 “ *lii ad jus civile, alii ad elo-*
 “ *quentiam applicuerunt*¹. Hisce
 “ se artibus ingenuus quisque ex-
 “ ercuit; hisce solis viam sibi ad
 “ opes, famam, honores patefe-
 “ cit²”. Artes hic a Cicerone
 memoratae apud Romanos tunc
 temporis maxime celebratae fue-
 re, atque iis nobilissimi adole-
 scentes se praecipue applicuerunt.
 Eamque ob causam de illis po-
 tissimum mentionem facit, et
 summorum virorum exemplis fi-
 lio commendat. Sed non inde
 sequitur, *Romae interea in de-*
decore medendi artem totam ja-
cuisse, ut V. R. paulo ante af-
 firmavit; aut Ciceronem eam

¹ De offic. L. i. c. 32.² Differt. p. 8.

ingenuo homine prorsus indignam judicasse. Contrarium certe ex eodem Ciceronis libro manifestum apparet, ubi *medici laudem cum ea imperatoris, et oratoris conjungit. Sed nec medici, inquit, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis praecepta perceperint, quidquam magna laude dignum sine usu et exercitatione consequi possunt*¹. Quis jam credet laudem fervili arte comparatam cum ea imperatorum, atque oratorum, Ciceronem commemorare voluisse? Imo inter liberales artes ab eo medicinam collocari statim videbimus: sed prius auctorem nostrum audiamus.

“ Quem vero, *inquit*, unquam
 “ Romanorum ad medicinam se-
 “ se applicuisse, quemve civem

¹ De offic. L. i. c. 18.

“ ex eo studio laudem et glori-
 “ am reportasse legimus? quod
 “ tamen *ordini, cui convenit* (fer-
 “ vis utique et libertis) *hone-*
 “ *stum esse*, Cicero ipse agnoscit”.
 De medicis Romanis dicendi lo-
 cus magis idoneus infra se offe-
 ret. Sed non minus hic in Ci-
 ceronis verbis, quam paulo an-
 tea in iis Plinii, exponendis V. R.
 lapsus fuisse videtur. Cicero enim
 in eo loco, unde haec desumpta
 sunt, *de artificiis et quaestibus,*
qui liberales habendi, qui sordidi
sint ², tractare proponit.
Liberale autem dicitur, quod *li-*
bero homine dignum est. Sic *ar-*
tes liberales inde nomen habu-
 isse a Seneca docemur ³. Hinc
 Cicero etiam *liberales doctrinas*
atque ingenuas alibi conjungit ⁴.

¹ Differt, p. 8.

² De offic. L. i. c. 42.

³ Epist. 88.

⁴ De orat. L. iii. c. 33.

Ex contrario igitur *sordidum*, ut opponitur *liberali*, id denotare necesse est, quod *servo* convenit. Atque hoc sensu Ciceronem hic *quaestus liberales* et *sordidos* intellexisse, ipse plane significat. Nam *sordidis* attribuit, quos *il-liberales* esse dicit, *auctoramentum servitutis*, *turpes*, *nec quidquam ingenuum habere*. Contra autem inter *liberales* ponit, qui *honesti* sunt, et *laudari possunt*; et unum speciatim, nempe *agriculturam*, qua *nihil libero homine dignius* esse pronunciat. *Sordidos* itaque appellat, non tantum qui *honesto natura*, hoc est *virtuti*, repugnent; sed etiam *decoro*, quo id omne continetur, quod in civili vita *honestum ac laudabile* homines opinantur. Cuiusnam autem generi *medicinam* Cicero adscribat, ex ipsius enumeratione statim apparebit. A
sordidis

sordidis enim incipiens, Primum, inquit, improbantur iiquaestus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et foeneratorum. Illiberales autem et sordidi quaestus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur; est enim illis ipsa merces auctorem servitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur a mercatoribus, quod statim vendant; nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur: nec vero quidquam est turpius vanitate. Opificesque omnes in sordida arte versantur: nec vero quidquam ingenuum potest habere officina. Minimeque artes probandae, quae ministrae sunt voluptatum; cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, ut ait Terentius. Adde his, si placet, unguentarios, saltatores, totumque ludum

ludum talarium. Haëtenus de
 fordidis: jam ad *liberales* veni-
 mus. Quibus autem artibus aut
 prudentia major inest, aut non
 mediocris utilitas quaeritur, ut
 medicina, ut architectura, ut
 doctrina rerum honestarum;
 hae sunt iis, quorum ordini con-
 veniunt, honestae. Mercatura
 autem, si tenuis est, sordida pu-
 tanda est; sin magna et copiosa,
 multa undique apportans, mul-
 tisque sine vanitate impertiens,
 non est admodum vituperanda;
 atque etiam, si satiata quaestu,
 vel contenta potius, ut saepe ex
 alto in portum, ex ipso portu se
 in agros, possessionesque contu-
 lerit, videtur optimo jure posse
 laudari. Omnium autem rerum,
 ex quibus aliquid acquiritur, ni-
 hil est agricultura melius, nihil
 uberius, nihil dulcius, nihil libe-
 ro homine dignius. Hanc quae-
 stuum

stuum, five artium, divisionem tam clare et aperte Cicero exponit, ut mirum profecto videatur eam quenquam effugere potuisse. Nam cum duo mercatorum genera constituat, commodius certe de illis conjunctim agit, quam si in diversis orationis partibus separatim illud fecisset. *Medicinam* autem una cum *doctrina rerum honestarum* inter liberales artes recenset. Neque V. R. ut opinor, doctrinam rerum honestarum ferveis convenire unquam contendet, Quid, quod vox *ordo* de civibus tantum Romanis proprie adhiberi solebat, qui in tres ordines distribuebantur? Igitur cum Cicero semel de libertinis hominibus loquens, *modestum ordinem* eos appellavit¹; *Quia ordinem dixit, equitum Romanorum ordinem*

¹ In Verr. L. i. c. 124.

*dici, quosdam putasse, notat Afconius. Addit tamen: Sed libertinos significat, quorum non conditionem, sed more suo, quasi honestorum, ordinem vocat*¹. Ex his Afconii verbis vocem *ordo* Ciceronis tempore, cum de statu hominum diceretur, ita peculiariter ingenuis civibus attribui solitam fuisse liquet, ut nonnulli haud ita multo postea, quod libertinis hoc loco tribuerat, in illum errorem fuerint inducti, quasi equites significasset; quia non tam *ordinem*, quam *conditionem* libertinorum dicere mos fuit. At *more suo*, hoc est oratoris, ut causae suae ferviret, id a Cicerone factum observat. Quisnam igitur sibi persuadere poterit, Ciceronem, dum filio de officiis praecepta

¹ Ad locum.

tradat,

tradat, et quid decorum aut indecorum, pro diverso hominum statu ac loco, in vita sit, eum doceat, ita recepta et communi vocis istius significatione abuti voluisse, ut de servis usurparet, cum nulla iis gratificandi causa omnino subesse poterat ?

Sed enim quid sequentibus verbis auctor sibi velit, Oedipo quodam conjectore, qui nobis explicet, opus esse videtur. “ Ne-
 “ que mirum fane, *inquit*, vete-
 “ res illos, qui liberalium arti-
 “ um tractationem ad servos mi-
 “ nime pertinere arbitrabantur,
 “ atque ab iis prorsus studiis,
 “ quibus ipsi dare operam sole-
 “ bant, servos legibus arcebant,
 “ medendi artem *a servis omni-*
 “ *no occupatam, atque admini-*
 “ *stratam*, tanquam illiberalem
 “ ac fordidam, rejecisse ”. Ser-

¹ Dissert. p. 9.

vos autem, quo minus liberales artes tractarent, legibus prohibitos fuisse, duorum scriptorum testimoniis, in margine citatis, ostendit. Prius est ex Euripide :

Ὅου χρή ποτ' ἄνδρα δῖλον ὄντ' ἐλευθέρως
Γνώμας διώκειν ¹.

Posterior ex Terentio sumitur :

Servum hominem causam orare leges non sinunt ².

Verum quid ad propositum suum hinc V. R. exculpet ? Uterque enim scriptor ad Atticorum, non ad Romanorum mores respicit. Quomodo igitur ex iis demonstrari possit, Romanos medendi artem, tanquam illiberalem ac sordidam, rejecisse, quod a servis occupata fuit, me sane omnino fugit. Porro quinam fuerint *veteres illi*, qui de hac arte ita judicaverint, nos non docet ;

¹ Antiop. v. 83.

² Phorm. ii. 1. 26.

nec facilis quidem est conjectura. Ciceronem profecto inter liberales et honestas artes eam duxisse, jam probavimus.

SED jam se revocat V. R. et cum *medendi artem a servis OMNINO occupatam, atque administratam*, proxime dixerat; “ Haud tamen negandum est, “ *inquit*, quin cum fervulis hisce “ medicinam exercentibus, alii “ quoque sese conjunxerint Graeculi esurientes, qui quaestus “ causa a Graecia Romam effluerint, liberae fortasse, sed humilis certe atque abjectae conditionis; quippe gens illa omnis tanto Romae in contemtu habita est, ut nomen ipsum “ *Graecus*¹, tanquam contumeliosum quiddam et opprobrii plenum, jactitare plebs, atque

¹ Plutarc. in vit. Cic.

“in ore habere solet¹”. Graecos igitur medicos non omnes servos fuisse, sed nonnullos saltem liberae conditionis, V. R. tandem concedit. Quomodo autem hi posteriores *cum servis se conjunxisse* dicendi sunt? Graecorum medicinam a liberis hominibus Romam prius fuisse allatam, quam mos iste servos medicos conquirendi atque coëmendandi obtinuisset, supra ostendimus. Praeterea liberi sua sponte, servi non nisi coacti, illuc venerunt. Nec artem suam una exercuere. Haud alia agitur ratione, quantum video, liberi *cum servis se conjunxisse*, dici possunt, nisi quod utrique simul Romae fuerint. Porro quo argumento *humilis atque abjectae conditionis* hos liberos medicos fuisse de-

¹ Differt. p. 9.

monstrat?

demonstrat? Scil. gens illa omnis
tanto Romae in contemptu habi-
ta est, ut nomen ipsum Graecus,
tanquam contumeliosum quiddam
et opprobrii plenum, jactitare
plebs, atque in ore habere sole-
ret. Sed quid hoc ad medico-
 rum conditionem? Si mos esset
 Romanae plebeculae gentem om-
 nem Graecorum ita tractare, cur
 abjectae potius, quam honestae
 conditionis illos fuisse, hinc con-
 cludere oportet? Certe qui se-
 cum cogitet, quo honore apud
 Graecos ars medica semper habe-
 batur; quanta cura in eadem fa-
 milia, filiis a patribus tradita, re-
 tinebatur; et quo denique legum
 praesidio, ne in fervorum manus
 veniret, muniebatur: qui haec,
 inquam, cogitet, non obscuri,
 sed honesti loci homines fuisse,
 qui apud Graecos plerumque me-
 dicinae operam dabant, ut cre-
 dat,

dat, facillime, ni fallor, inducetur.

Sed ea, quae sequuntur, audiamus. Hos vero *omnes* J. Caesar, *ut urbi bellis civilibus exhaustae frequentiam pristinam redderet, civitate donavit*¹. Atque haec prima medicis ad honores janua patefacta, hoc primum iis dignitatis fundamentum jactum, videtur; qui apud alios deinceps principes gratia saepe valentes, opibusque inde et variis immunitatibus aucti, ex fervili atque ignobili statu ad honestum tandem, atque ex tenebris illis et obscuritate in lucem paulatim et splendorem quendam evaserunt². Benigniore jam causae medicorum auctor noster se ostendere incipit. Graecorum

¹ Suet. J. Caes. c. 42.

² Differt. p. 9.

quosdam

quosdam liberae conditionis fuisse
 proxime agnovit; nunc vero Ro-
 mana civitate *omnes* donatos fu-
 isse, quasi ex Suetonii auctorita-
 te, dicit. Sed non semel hic a
 mente Suetonii aberrat. Etenim
 aliam hujus rei causam tradit
 Suetonius, quam V. R. ei affig-
 nat. Non enim dicit *ob urbem*
bellis civilibus exhaustam, sed
ob cives in transmarinas coloni-
as distributos, Caesarem id con-
 siliū cepisse. Sed operae pre-
 tium erit historici verba referre.
Octoginta, inquit, *civium milli-*
bus in transmarinas colonias di-
stributis, ut *exhaustae quoque*
urbis frequentia suppeteret, om-
nes medicinam Romae professos,
et liberalium artium doctores, quo
libentius et ipsi urbem incolerent,
et ceteri appeterent, civitate do-
 navit. Neque omnes tunc Ro-
 mae medici Graeci, ut V. R. au-
 tumat,

tumat, hoc beneficium acceperunt; sed *professores* tantum, quos non fuisse fervos supra probavimus. Itaque *domesticos et familiares medicos* hos Seneca appellat¹, ut a *professoribus* distinguat. Proinde Caesarem, cum medicos civitate donavit, nullam fervorum rationem habuisse, ex fine, quem hoc facto sibi proposuit, manifesto constat. Is autem, ut docet historicus, duplex fuit: alter, ut medici, qui tunc Romae artem exercebant, *libentius urbem incolerent*; alter, ut *ceteri eam appeterent*. At servi, qui non sui juris, sed omnino in dominorum potestate erant; nec relinquere, nec appetere, urbem pro arbitrio poterant; sed in omnibus voluntati dominorum obsequi necessario cogebantur. Liberorum autem

¹ De constant. c. 1.

longe alia erat ratio, quos penes erat, ubicunque vellent, lares collocare. Ut hi igitur in urbe jam exhausta manerent; aliique, patria sua, necessariis, et cognatis relictis, Romam venirent, sedesque fortunarum illic ponerent; jure civitatis eos allicere necessarium videbatur. Atque hanc distinctionem inter *medicae artis professores* et *servos medicos* plane indicat doctissimus Meadius, cum ad hunc Suetonii locum respiciens ita scribit: *Neque diu post, cum jam quotidie quaestus causa ex Graecia Romam adirent medici, Julius Caesar, in cujus manus tunc temporis summa rerum potestas devenerat, omnes hanc artem professos civitate donavit. In servos autem id beneficium fuisse collatum, vel suspicari, ut cum viro inter literatos principe*

*loquar, nimia est stultitia*¹. *Servos hic artis professoribus* opponit; quare ut *servi medici* intelligantur, ratio sententiae omnino requirit. Non meminit quidem consuetudinis istius apud Romanos *servos medicos* coëmendi, qui valetudini eorum privatim administrarent; neque argumenti natura, quod in *Oratione* sua tractat, ut id fecisset, postulasse videtur. Nam *honores, ut ait, medicinae recensere, et per quos maxime reges aut principes, et quos apud populos creverit salutaris hujus professionis gloria, in brevi quasi tabella proponere* instituens²; cum ad Romanorum tempora devenit, eorum tantum rationem sibi habendam esse duxit, qui artem apud illos *professi sint*, ac pub-

¹ Orat. Harv. p. 9.² Ibid. p. 3.

lice exercuerint. Atque hos liberos homines fuisse vere affirmat. Extra propositum suum existimavit penetrare in aedes privatas, rebusque domesticis se immiscere; aut quot fervorum genera viri illustres ac divites alerent, quibusve officiis et ministeriis occuparent, considerare. Haud ignoravit vir eruditissimus, fervos medicos, aeque ac grammaticos, rhetores, philosophos, omniumque liberalium artium peritos apud illos inveniri potuisse; sed cum iis medicis illi negotium fuit, quibus cives Romani communiter salutis suae curam commiserunt, et in quos vicissim honores ac praemia contulerunt. Hos igitur Romanorum medicos appellat; et contra eorum calumnias, qui summa injuria in servitutem raperent, causa liberali asserit. Interim
tamen

tamen horum nonnullos olim servos fuisse fatetur, ex quorum numero *Antonium Musam* nominatim memorat¹. Mirum itaque alicui merito videri potest, quid doctis quibusdam viris in mentem venerit, ut tam acriter contenderent, omnes fere medicos apud Romanos servos fuisse; cum ex contrario nulli, nisi liberi, medendi artem profiteri, aut honores et immunitates legibus ac principum indulgentia ei concessas, jure suo recipere possent. Sed causam erroris hinc ortam fuisse, conjectari licet; quod ad discrimen inter *medicinae professores*, et *servos vel domesticos medicos*, non attenderint, neque diversam eorum in arte sua exercenda rationem secum reputaverint.

¹ Orat. Harv. p. 9.

Quanquam autem ab hoc tempore medicis ad honores januam patefactam fuisse V. R. agnoscant, qui *ex servili atque ignobili statu ad honestum tandem evaserunt*; artem nihilominus *vix unquam inter liberales habitam fuisse* opinatur. Nam ita verbis proxime sequentibus scribit: “Artem autem ipsam, magnis licet privilegiis munitam posthac atque ornatam, vix unquam tamen, ut mihi videtur, inter liberales censeri; contra vero, apud jurisperitos a studiis liberalibus distingui semper et sejungi reperiō¹”. Atque ita rem se habuisse, duobis testimoniis in margine ostendit. Quorum alterum est Ulpiani: *Sed etsi salarium alicui decuriores decre-*

¹ Dissert. p. 9.

verint;

verint ; ut puta, si ob liberalem artem fuerit constitutum, vel ob medicinam ¹. Alterum est ex rescripto impp. Dioclet. & Maxim. *Exceptis, qui liberalium studiorum antistites sunt, et qui medendi cura funguntur* ². Ex alia autem ejusdem Ulpiani lege, quaenam jurisconsultis fuerint artes liberales, docemur. *Praeses, inquit, provinciae de mercedibus jus dicere solet, seu praeceptoribus tantum studiorum liberalium. Liberalia autem studia accipimus, quae Graeci ἐλευθέριαι ἀρτέσις appellant : rhetores continebuntur, grammatici, geometrae* ³. Quid igitur ? num omnes aliae artes pro illiberalibus habendae sunt, quae hic non memorantur ? Si ita revera fit, philosophia ac

¹ L. 4. ff. De decret. ab. ordin. fac.

² L. 1. C. De decret. decur.

³ L. 1. pr. ff. De extraord. cogn.

jurisprudencia illiberales erunt,
 perinde ac medicina. Sed ni-
 hil minus cogitavit Ulpianus.
 Nam statim adjicit : *Medico-
 rum quoque eadem causa est,
 quae professorum, nisi quod ju-
 stior ; cum hi salutis hominum,
 illi studiorum curam agant : et
 ideo his quoque extra ordinem
 jus dici debet.* Neque minus
 profecto Seneca ex liberalium
 artium numero medicinam ex-
 cludit, cum ait : *Pueriles sunt
 hae artes, quas ἐγκυκλίαις Graeci,
 nostri liberales vocant*¹. At in
 alio loco ita scribit : *Artes
 pleraeque, imo ex omnibus li-
 beralissimae, habent decreta sua,
 non tantum praecepta : sicut me-
 dicina*². Quare medicinam ab
 artibus liberalibus sic distinguit
 Ulpianus, ut eis praeponat ; et

¹ Epist. 88.² Epist. 95.

Senecae ita non est liberalis, ut sit *liberalissima*. Cum per artes autem liberales uterque eas intellexisse videatur, quibus ingenui pueri in scholis institui solebant, non mirandum est sane medicinam inter illas neutrum reposuisse. At Cicero, quando de artibus generatim tractans, quae liberales sint, quae sordidae, docere proponit, medicinam liberalibus annumerat, ut supra demonstratum fuit. Et posterioribus quidem seculis jurisconsultos tam lato sensu liberales artes accepisse, ut medicinam quoque, et jurisprudentiam eo nomine complecterentur, ex Justiniani constitutione apparet, qua imperator sic praecipit : *Annonas, quae [forsan quas] grammaticis, ac oratoribus, vel etiam medicis, vel jurisperitis antea dari solitum erat, et in posterum*

*rum suam professionem scilicet exercentibus erogari praecipimus, quatenus juvenes liberalibus studiis eruditi per nostram rempublicam floreat*¹.

CETERUM ne quid momenti, quod ad causam suam tuendam atque sustentandam auctor noster adduxit, omisisse videamur; non ab re erit hic paucis considerare, quod in principio operis legimus, cum *Juris Civilis Professorem Regium* sibi assensisse ait, “ propterea quod apud veteres jurisconsultos in *servorum familiis medicos semper recenseri* animadvertisset²”. Ita lex, quam in margine citat, medicorum inter alios servos mentionem facit: *Ceteris autem aestimationem praestet contingentium iis partium; id est, servis*.

¹ Pragmat. sanct. Just. c. 22.

² Differt. p. 4.

quidem et ancillis majoribus decem annis, si sine arte sint, viginti solidis aestimandis ; sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos aestimatione eorum procedente : exceptis notariis et medicis utriusque sexus ; cum notarios quinquaginta solidis aestimari velimus, medicos autem et obstetrices sexaginta¹. Sed quid hinc ad causam suam confirmandam V.R. extorquebit ? Servos medicos inter alios fervos a jurisconsultis commemorari, nemo fane mirabitur. Imo mirum potius videretur, si mentionem illorum nusquam fecissent. Nihilque omnino refert, an semper ab iis in fervorum familiis recenseantur, necne : ut revera non recenseantur in l. 65. ff. De legat. et fideicommiss. III. Ex

¹ L. 3. pr. C. Commun. de legat. &c.

lege igitur a V. R. laudata morem istum servos medicos alendi, usque ad Justiniani tempora, ex cujus rescripto ea sumitur, apud Romanos mansisse discimus ; *sed artem medicam non nisi a servis atque extremæ sortis hominibus Romæ tractatam fuisse*¹, quod paulo ante asseveraverat, nequaquam hinc inferri potest.

SED ad locum, unde digressi sumus, revertimur. “ Atque
 “ hæc jam, *inquit*, quæ de me-
 “ dicis Romæ degentibus expo-
 “ fui, non conjectura modo pro-
 “ babilia, sed vera omnia ac cer-
 “ ta plane esse, ex constanti au-
 “ ctorum omnium fide compro-
 “ bari facile potest: &c. ad rem
 “ itaque probandam accedamus².
 Hactenus V. R. argumenta, qui-
 bus *medendi artem apud Roma-*

¹ Dissert. p. 4.

² Dissert. p. 9.

*nos a servis omnino, aut fere
 faltem occupatam fuisse atque ad-
 ministratam, demonstrare cona-
 tus est, consideravimus. Quorum
 pleraque omnino falsa, et reliqua
 tam levia ac frivola esse, ut ni-
 hil minus, quam id, cujus causa
 adferuntur, probent, plane, ni
 fallor, ostendimus. Num meli-
 us igitur veterum scriptorum te-
 stimoniis res confirmari possit,
 jam videbimus.*

“ PERVULGATA quidem, *in-*
 “ *quit*, est illa de *L. Domitio*
 “ *historia*¹, quem, Corfinio ca-
 “ pto, ne in Caesaris potestatem
 “ veniret, *medico servo* suo im-
 “ perasse legimus, ut venenum
 “ sibi daret; expertum tamen
 “ victoris clementiam, *medicum*
 “ statim *manumississe*, quod pru-
 “ dens minus noxium temperas-

¹ Suet. Ner. c. 2. Plut. in Vit. Cat.

“ fet. Cleanthem quendam, Ca-
 “ tonis medicum et libertum,
 “ domini manum obligasse ¹, at-
 “ que intestina moribundo re-
 “ posuisse, vulnusque consuisse,
 “ Plutarchus narrat ²”. Quocum
 hic contendere, aut cujus senten-
 tiam oppugnare se V. R. existi-
 met, prorsus nescio. Quis enim
 medicos quosdam apud Romanos
 servos fuisse unquam negavit?
 Hoc Domitio et Catoni cum
 multis aliis senatoribus tunc tem-
 poris sine dubio commune fuit,
 ut inter servitia etiam medicos
 haberent. Sed qua ratione ex
 eo colligi potest, totam fere me-
 dendi artem in servorum mani-
 bus Romae fuisse? De servis qui-
 busdam, qui Catonis senioris ae-
 vo, aut saltem non multo post,
 ex Magna Graecia, aut Sicilia

¹ Plut. in Vit. Caton. ² Differt. p. 10.

Romam advenissent, Graecamque medicinam secum attulissent, audire expectavi: nam ante Graeciam et Asiam subactas, liberos homines, ex Graecorum gente, medendi artem Romae exercuisse supra observatum fuit¹. Nihil autem hujusmodi a V. R. profertur; sed loco ejus, centum annos post mortem Catonis, pronepotem illius libertum medicum, et Domitium servum quendam ejusdem artis peritum habuisse docemur. Cum nihil igitur exempla haec ad institutum ejus faciant, ad reliqua progrediemur.

“ Augustus, *inquit*, magna
 “ quadam annonae caritate servitiorum partem, exceptis *medicis et praeceptoribus*, ex urbe expulisse a Suetonio dicitur². Nescio quo fato accide-

¹ Vid. supra. p. 44, 45.

² Dissert. p. 10.

rit, ut in veterum scriptorum
 verbis citandis, atque exponendis,
 toties erroribus implicetur ; sed
 multa hujus rei exempla jam
 observavi, atque hic iterum pro
 Suetonio Orofium nobis obtrudit,
 qui factum illud Augusti ita nar-
 rat : *Anno imperii XLVIII. adeo
 dira Romanos fames consecuta
 est, ut Caesar lanistarum fami-
 lias, omnesque peregrinos, servo-
 rum quoque maximas copias,
 exceptis medicis et praeceptoribus,
 trudi urbe praeceperit*¹. Oro-
 fium autem non semper optima
 fide in verbis aliorum scriptorum
 recitandis usum fuisse, viri eru-
 diti dudum ostenderunt². Quod
 etiam ex hoc loco, cum eo Sue-
 tonii, unde sua accepit, collato,
 perspicue apparebit. Suetonii
 enim verba ita se habent : *Ma-*

¹ Lib vii. c. 1. ² Vid. Voss. Hist. Lat. L. iii. c. 14.

*gna vero quadam sterilitate, ac difficili remedio, cum venalicias et lanistarum familias, peregrinosque omnes, exceptis medicis et praeceptoribus, partemque servitorum, urbe expulisset, &c'. Medicos et praeceptores inter peregrinos hic ponit Suetonius ; Orosius vero ordinem verborum immutando ita sensum pervertit, tanquam inter servos retulisset. Et auctor noster mira quadam allucinatione, quasi uterque idem dixisset, Orosium sequens, ad Suetonium lectores suos mittit. Sed nihil a causa sua magis alienum, quam hunc Suetonii locum, proferre potuit. Nam ut peregrinos medicos a servis distinguit Suetonius ; sic a libertis eos non minus fuisse distinctos, ex aliis scriptoribus intelligimus. Ita Cicero : *Peregrini et incolae offi-**

¹ In vit. August. c. 42.

*cium est, minime in aliena esse rep. curiosum*¹. Liberti autem non in republica erant *aliena*, sed in *sua*; nam cives erant Romani, licet non pleno jure. Porro, ut docet Ulpianus, *Ex peregrino et cive Romana peregrinus nascebatur*². Sed filii libertorum pro *ingenuis* ducebantur, ut indicat Suetonius. *Ignarus*, inquit, *temporibus Appii, et deinceps aliquamdiu, libertinos dictos, non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos*³. Tantum igitur abest, ut medici, de quibus Suetonius hic loquitur, servi essent, prout V. R. statuit, ut ne liberti quidem esse possent. Verisimillimum quoque videtur, idem genus hominum Augustum in urbe retinuisse, quod antea J. Caesar in eam invitaverat; et

¹ De offic. L. i. c. 34. ² Ex corpore Ulp. t. 5. §. 8.

³ In vit. Claud. c. 24.

historicum hic *peregrinos* appellasse, quos illic *medicinam professos* dixerat.

“ Extatque, *inquit*, ejusdem
 “ principis epistola, ad *Agrip-*
 “ *pinam neptem*, his verbis
 “ scripta: *Mitto praeterea cum*
 “ *eo ex servis meis medicum,*
 “ *quem scripsi Germanico, si vel-*
 “ *let, ut retineret*¹. *Antonium*
 “ *etiam Musam* (quem liberum
 “ Sponius ingenuumque fuisse
 “ existimat) medicorum fere
 “ omnium celeberrimum, annu-
 “ lo aureo et statua aerea publice
 “ donatum, Augusti tamen *ser-*
 “ *vum*, et *libertum* deinde fuisse
 “ ex Dione² discimus³”. Quid
 de exemplis hisce *servi* ac *liberti*
medici statui oporteat, ex iis,
 quae paulo ante, de duobus
 istis ejusdem generis, *Domitii*

¹ In Calig. c. 8. ² L. liii. p. 517. Ed. Hanov.

³ Differt. p. 10.

scil. et *Catonis*, diximus, fatis intelligi potest. Ubinam autem Sponius Antonium Musam *ingenuum* appellet, haud equidem invenio. Inter Graecos quidem medicos eum recenset, qui Romam advenientes, et civitate donati, Romana nomina assumerunt¹; at servum nunquam fuisse, quod sciam, non dicit. Sed praetermisit hic V. R. quod multo magis ad rem facit; Augustum scil. cum ex ancipiti morbo ejusdem Antonii Musae opera sanitatem recuperasset, non ei tantum, sed omnibus etiam medicis *immunitatem* (ἀτέλειαν appellat Dio²) in posterum concessisse. Num hos etiam servos fuisse dicet? Quodnam τέλος servi pendebant? quibusve muneribus publicis subiciebantur?

¹ Recherches curieuses. Dissert. xxvii. p. 429.

² Lib. liii. p. 517. Ed. Hanov.

Haec

Haec liberorum, non fervorum onera fuerunt. Liberos igitur fuisse oportet, qui ab iis solverentur.

Sed auctor, qui nullum contumeliae et opprobrii genus, quo medici onerari possent, omisisse videtur, aliud *abjectae eorum conditionis*, ut vocat, indicium ex lege jam ante citata ¹ petit; qua *medicus libertus, quod putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum; ut sequerentur se, neque opus facerent, postulasse dicitur.* “ Ubi,
 “ *inquit, ex voce illa imperantes*
 “ *abjectae medicorum conditio-*
 “ *nis indicium quoddam elicere*
 “ *possumus; quum medico im-*
 “ *perare a veteribus dici solere*
 “ *videtur, pro medicum adhi-*
 “ *bere, seu advocare* ²”. Ceterum medici aegrotis *imperare*

¹ Vide supra, p. 23.

² Dissert. p. 11.

aeque dicebantur, atque ab illis imperari. Ita Seneca : *Si intra-
sem valetudinarium exercitatus
et sciens, aut domum divitis,
non idem imperassem omnibus
per diversa aegrotantibus*¹. Nul-
lum igitur, opinor, medicorum
magis, quam aegrotorum, abje-
ctae conditionis indicium ex hac
voce elici potest. Usus autem
vocis ex annua medicorum mer-
cede, vel salario, ortum habu-
isse videtur ; quo cum altera
pars alteri fuerit obstricta, me-
dicus, ut advocatus veniret ;
aegrotus, ut medici praescriptis
obtemperaret ; inde verbum *im-
perare* utrinque adhiberi placuit.

AB auctorum testimoniis ad
inscriptiones nunc ducimur. “ Sed
“ non opus est, *inquit*, plura
“ auctorum testimonia colligere,

¹ De ira L. i. c. 26.

“ remque satis claram auctori-
 “ tatibus onerare, quae magna
 “ fane copia suppetunt ; extant
 “ et marmorum antiquorum *in-*
 “ *scriptiones* bene multae, ad
 “ hanc ipsam quaestionem perti-
 “ nentes, quarum paucas modo,
 “ ad argumentum meum pleni-
 “ us illustrandum, ex Grutero
 “ apponendas duxi ¹”. Nomina
 his inscriptionibus exhibita sunt,

CELADVS MEDICVS CHIRVRG. *p.* 581.

EROS MEDICVS SPOSIANVS. *p.* 581.

EVYTCHVS AVG. LIB. NERONIANVS
 MEDICVS. *p.* 335.

Τ. ΑΙΔΙΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
 ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΙΑΤΡΟΣ. *p.* 335.

M. RVFRIUS M. L. FAVSTVS MEDICVS
p. 464.

Ex his *Celadum* servum fuisse
 liquet, quod uxorem suam con-
 servam appellet. *Eros* quoque
 ejusdem conditionis censebitur

¹ Dissert. p. II.

quia praenomine caret. Tres reliqui liberti dicuntur, et tamen *Eutycho* deest etiam praenomen. Omissio itaque praenominis non tam certum esse servi indicium videtur, ut doctiss. amicus ejus, *Justus Fontaninus*, contendit¹. Atque haec sunt clara ista et luculenta testimonia, quibus *rem medicam apud Romanos in servorum fere manibus versatam*, atque *medicorum conditionem ignobilem et servilem plane fuisse*, V. R. comprobatur. Egregia sane comprobandi ratio! Novem exemplis totam rem conficit, quorum etiam major pars, nempe quinque, non *servorum*, sed *libertorum* sunt. Libertos autem publice artem administrasse, atque inter *professores* habitos fuisse, nemo,

¹ Vid. Dissert. p. 17.

quod sciam, unquam denegavit. Quod et vetus quoque inscriptio testatur, quam ex lapide, qui Avendici Helvetiorum etiam nunc extat, descripsit, et nuperrime edidit *J. Breval*.

NUMINIBVS AVG
ET GENIO COL. HEL
APOLLINI SACR
Q. POSTVM HYGIVS
ET POSTVM. HERMES LIB
MEDICI ET PROFESSOR
D. S. D¹.

Libertos fuisse hos *professores* lapis plane indicat; quod in aliis quoque artibus ingenuis haud raro usu venisse, ut professores earum essent liberti, ex grammaticis et rhetoribus, quorum vitas Suetonius scripsit, invenimus. At partem eorum praecipuam non libertos, sed a-

¹ REMARKS on several Parts of EUROPE, Vol. ii. p. 44.

lios liberae conditionis homines fuisse, ex iis, quae supra dicta sunt, verisimillimum videtur. Hinc veteres etiam scriptores, cum de medicis, rebusque ad illos spectantibus, mentionem faciunt, homines ejusmodi, qui nec servi, nec liberti esse potuerint, plane nonnunquam commemorant. Tales fuerunt *peregrini* isti apud Suetonium, quos de statu suo movere, et in servitutum abstrahere, V. R. summa injuria conatus est. Idem quoque hominum genus intelligit Plinius, quando ait : *Traduntur [Romani] cum Graecos Italia pellerent, diu post Catonem, excepisse medicos*¹. Quis jam somniare quidem potest, Romanos omnibus servis suis illius gentis, qui eo tempore adeo numerosi

¹ Hist. L. xxix. c. 1.

erant, et tantam bonorum partem faciebant, hoc decreto se privare voluisse? Liberti autem, quacunque natione orti, cum semel civitatem fuerint adepti, inter Romanos cives censebantur, nec decretis in peregrinos factis omnino erant obnoxii. Medicos igitur, qui hic *excipiebantur*, nec servos, nec libertos, sed liberae omnino conditionis fuisse, necesse est. Hunc Plinii locum quasi in transitu tetigisse, fatis esse putassem; ni doctissimus illius interpres, *Harduinus*, vocem *excepisse* novo quodam sensu, atque, ut mihi videtur, a serie orationis alieno, explicasset. Etenim in vocis Interpretatione dicit, *Excepisse* hic *nominatim appellasse medicos cum ceteris Graecis urbe pellendos* significare. Et in Notis, *Excipere*, inquit, *hoc loco, non est demere, secer-*
nere

nere, vel eximere numero; sed nominatim cavere. Cujus significationis exempla plurima in iureconsultis occurrunt; atque in ipso Cic. ad Q. Fratr. L. i. ep. i. Nominatimque lex exciperet, UT AD TEMPLUM MONUMENTUMQUE nostrum CAPERE LICERET. Haec ille. Quod ad Ciceronem vero attinet, verbo excipere in loco laudato pro eximere plane utitur. Ad legem enim de repetundis respicit, qua cautum fuit, ne cui, qui in provincia cum imperio vel potestate erat, capere aut conciliare pecuniam liceret¹. Excipiebat autem, vel eximebat, lex eas pecunias, quas civitates ad templum aut monumentum extruendum decernerent. At vox nostrum neque in lege fuit, neque apud Cicero-

¹ Vid. Hotomann. in loc.

nem illic legitur ; sed cum paulo ante praecefferat, nescio qua incuria hic infercitur. Eadem quoque significatione alibi apud Ciceronem occurrit: ut, cum ad Atticum scribens, *Tum ille, inquit, edixit ita, ut me exciperet, et Laelium nominatim : quod sane nollem; poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi*¹. Loquitur de Antonio, qui jussu Caesaris edixerat, ne cui ex iis, qui cum Pompeio contra Caesarem in bello fuissent, liceret esse in Italia, excepto Cicerone et Laelio. Jurisconsulti etiam eodem sensu usurpant. Sic Ulpianus: *Videmur hoc jure uti, ut vitii morbique appellatio non videatur pertinere, nisi ad corpora: animi autem vitium ita demum praestabit venditor, si promisit;*

¹ L. xi. epist. 7.

*si minus, non : et ideo nominatim de errone et fugitivo excipitur ; hoc enim animi vitium est, non corporis*¹. Quibus verbis plane significat Ulpianus, in fervo vendendo corporis tantum vitia, non animi, *excepto errone et fugitivo*, praestitisse venditorem, nisi promississet. In illo autem sensu, quem vir doctiss. ei hic attribuit, verbum *excipere* apud jurisconsultos non reperio. Restat igitur, ut locum istum Plinii paululum consideremus, et num ex serie orationis ita illic accipi necessarium sit, videamus. In quem finem verba illius paulo altius hic repetemus. *Ceu vero non millia gentium sine medicis degant, nec tamen sine medicina ; sicut populus Romanus ultra sexcentessimum annum, nec ipse in*

¹ L. 4. §. 3. ff. De aedil. edict.

accipiendis artibus lentus, medicinae vero etiam avidus, donec expertam damnavit. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina, ex antiquissimis auctor est, primum e medicis venisse Romam e Peloponneso Archagathum, Lysaniae filium, L. Aemilio, Luc. Julio cons. anno urbis DXXXV. eique jus Quiritium datum, et tabernam in compito Acilio, emptam ob id publice: vulnerarium eum fuisse e re dictum; mireque gratum adventum ejus initio; mox a saevitia secandi urendique transisse nomen in carnificem, et in taedium artem, omnesque medicos. Quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cujus auctoritati triumphus atque censura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem verba ejus ipsa ponemus.

nemus. Tum epistolam illius ad Marcum filium recitat, cuius partem supra exscripsimus¹. Dein ita pergit: *Atque hic Cato* DCV. *anno urbis nostrae obiit,* LXXXV. *suo, ne quis illi defuisse publice tempora, aut privatim vitae spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? dam-* *natam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercules:* *subjicit enim, qua medicina et se, et conjugem, usque ad longam senectam perduxerit. Et post pauca: Non rem antiqui damnabant, sed artem: ma-* *xime vero quaestum esse im-* *mani pretio vitae recusabant. Ideo templum Aesculapii, eti-* *am cum reciperetur is Deus,* *extra urbem fecisse, iterum-* *que in insula, traduntur. Et cum Graecos Italia pellerent,*

¹ Vid. p. 10.

diu post Catonem, excepisse medicos. Cum dixerat hic Plinius, *Non rem antiqui damnabant, sed artem* ; quae statim addit *de templo Aesculapii, et Graecorum Italia expulsiōe*, ita vir doctiss. accepisse videtur, tanquam exempla essent, quibus Plinius ostendere vellet, *artem* medicam ab antiquis Romanis damnatam fuisse ; cum ex contrario, ab eo proferuntur, quo *rem* ipsam, hoc est *medicinam*, illos non damnasse demonstraret. Et enim quod ait, illos *templum Aesculapii, etiam cum reciperetur is Deus, fecisse*, non ita intelligi debet, quasi ex contemptu sic loquatur ; sed more historici, quia fero, anno scil. urbis CDLXII. id factum fuit. Nam Roma missi legati anguem, qui se in navem eorum contulerat, in quo Dei numen esse putabatur,

tur, ab Epidauro magna caeremonia deportarunt¹. Eique postea, una cum *Apolline* et *Salute*, dona et signa inaurata data fuisse, tabulisque pictis ex manubiis fanum ejus exornatum, legimus². Unde haud parvo honore Aesculapium Romae cultum fuisse satis manifesto constat. Neque contumeliae aliquid ex eo inferri potest, quod templum illius *extra urbem, et in insula* Tiberis fuerit extructum; cujus consilii varias causas conjectat Plutarchus³, nullam vero meminit, quae in opprobrium cedat. Imo *Jovis* atque *Fauni aedes*, una cum ea *Aesculapii*, in eadem insula fuisse, a P. Victore discimus⁴. Locum igitur tantum, ubi Aesculapii templum (ni duo potius fuisse dicamus) aedifica-

¹ Epit. Liv. Lib. xi. ² Liv. Lib. xii. 37. xliii. 4.
³ Quaest. Rom. xciv. ⁴ De U. R. regionibus, Reg. xiv.

tum fuit, his verbis Plinius indicare voluit. Quare cum ea, quae de Aesculapio dicit, non ut damnatae artis medicae, sed honoris, quo veteres Romani medicinam prosequerantur, indicium narret; quod de medicis subjicit, eodem sensu accipi oportet. Nec dubitandum est, quin eadem significatione Plinius in loco, de quo agimus, verbo *excepisse* usus fuerit; quo, de simili re loquens, participium *exceptis* adhibet Suetonius, cum *peregrinos omnes, exceptis medicis et praeceptoribus*, Augustum urbe expulisse tradit. Sed in alium errorem interpretatio sua vocis *excepisse* virum doctiss. induxisse videtur. Plinius enim post ea, quae supra ab eo citavimus, ad artis medendi statum, ut sua aetate apud Romanos exercebatur, paululum digressus, mox ad prif-
ca

ca illa tempora iterum rediens,
 ita scribit : *Non deferam Cato-*
nem tam ambitiosae artis invi-
diae a me objectum, aut senatum,
qui ita censebat. Quae verba in
 hunc modum exponit Harduinus:
Non relinquam Catonem, quem
objeci invidiae medicorum; non
deferam senatum, qui ita censu-
it, pellendos Italia medicos, &c.
 Sed Plinium non senatum intel-
 lexisse, qui Graecos Italia pepu-
 lit, ex verbis ejus manifestum
 est, quibus ea, quae de Catone et
 senatu illo hic narret, mox ita
 concludit : *Haec fuerint dicenda*
pro senatu illo, sexcentisque po-
puli Romani annis. Ceterum
 expulsio illa Graecorum, de qua
 ante dixerat, non intra primos
 sexcentos annos populi Romani
 facta fuit; sed *diu post Catonem,*
 qui ultra id tempus vitam pro-
 duxit. Quo autem tempore hoc
 eve-

evenerit, pro certo, opinor, vix
 statui potest. Quod de Augusto
 tradit Suetonius, ei parum con-
 gruere videtur. Is enim *pere-*
grinos omnes, exceptis medicis et
praeceptoribus, non Italia, sed
urbe tantum expulisse dicitur.
 Verum nonnihil aut de medi-
 cis, aut saltem de arte illorum,
 veterem illum senatum *censuisse*
 Plinius manifesto significat. Quid-
 nam igitur illud fuerit, operae
 pretium erit paucis exquirere.
 Dixerat antea, adventum Archagathi, quem *vulnerarium* vocat,
 Romanis mire initio gratum fu-
 isse; *mox tamen a saevitia secan-*
di urendique transisse nomen in
carnificem, et in taedium artem,
omnesque medicos. Inde recen-
 tiores quidam scriptores medicos
 ea tempestate Roma pulsos fuisse,
 idque Catonis praecipue auctori-
 tate, ausi sunt asserere. Sed tem-
 pora

pora neutiquam conveniunt. Archagathi enim adventu quindecim tantum annos Cato natus fuit. Quare si, ut scribit Plinius, nomen Archagathi *mox*, hoc est, non diu post adventum ejus, transierit in carnificem, et Romanos tam artis, quam omnium medicorum taeduerit ; non ea sane aetate tunc Cato fuit, ut auctoritas ejus apud senatum multum valere posset. Verisimile est igitur, rationem istam secandi urendique, qua usus est Archagathus, ut novam, et aspectu terribilem Romanos improbasse ; ipsumque adeo senatum, decreto aliquo eam sibi non placere, significasse. Neque aliud Plinium intelligere videtur, cum ait, populum Romanum medicinae avidum fuisse, *donec expertam damnavit*, hoc est, *improbavit*, et *vituperavit*. Non ipsos *medicos damnavisse* dicit,

cit, sed *artem*. Neque Archagathum, aut alium quemcunque medicum, iis temporibus urbe expulsam fuisse, usquam legimus: sin autem aliquid ejusmodi evenisset, Plinius certe, qui tam strenuum Catonis vindicem, neque minorem medicorum hostem, se profitetur, haudquam de eo reticere voluisset. Atque haec de medica arte veterum Romanorum sententia, quam ad eam solummodo partem spectavit, quae manu curaret; alios tamen medicos deterrere potuit, quo minus iis temporibus Romam adirent. Ex iis igitur quae diximus, Plinium neque vivo Catone, ut temere nonnulli affirmarunt; neque illo mortuo, ut credidit doctissimus ejus interpres, medicos a Romanis fuisse expulsos, tradidisse apparet. Contra autem non
diu

diu post Catonis mortem, Graecorum medicinam, non illam vulnerariam, sed quae medicamenta administraret, Romae receptam fuisse; brevique temporis spatio magnis praemiis ornari incepisse; ac celebres quoque professores habuisse, supra ostendimus. Porro sequenti seculo tanta praemia huic arti Romae constituta fuere, quibus, eodem Plinio narrante¹, non Graeci tantum, sed etiam Aegyptii illuc se recipere pellicerentur. Scholae etiam, vel collegii, medicorum ruinae in Esquiliis adhuc extant; quod multis olim imaginibus, atque marmoribus, ornatissimum fuisse apparet; itemque tabularium, et archiatrum, ex more ejusmodi societatum habuisse, sequens inscriptio ostendit.

¹ Hist. L. xxvi. c. i.

M. LIVIO CELSO. TABVLARIO

SCHOLÆ. MEDICORVM

M. LIVIVS. EVTYCHVS

ARCHIATROS. OLL. D. II

IN. FR. PED. III¹.

Adolescentes, credo, ingenui, non fervi, in hac schola instituebantur. Quales igitur homines fuerint, qui Romae medicinam profiterentur, nemini jam, ut arbitror, in dubio esse potest.

SED tempus est, ut in viam iterum redeamus. Auctor igitur, sententia sua expofita, atque, ut res finebat, comprobata, ad ea, quae in contrariae opinionis defenfionem viri quidam eruditiff. attulerint, respondenda jam se accingit. Ille autem, quos hic aggreditur, sunt *Casaubonus*, *Sponius*, ac *Meadius*. Quorum “*Casaubonus, ut ait*, medicos

¹ H. Mercurial. Artis gymn. L. I. c. 7.

“ licet

“ licet non omnes, at plerosque
 “ tamen, e fervorum numero,
 “ neque ullos quidem Romanos,
 “ sed Graecos plane omnes fuisse
 “ fatetur. Sponius in hoc prae-
 “ cipue elaborat, ut a fervis ad
 “ proximam libertinorum ordi-
 “ nem medendi artem evehat,
 “ atque uno quasi gradu altiore
 “ ponat. Meadius autem nihil
 “ omnino fervile, nec humile qui-
 “ dem medicis adscribi patitur;
 “ sed in libertatem omnes, ac
 “ ingenuitatem simul asserit”.

A *Casaubono* igitur incipiens ita
 pergit: “ Quum animadvertisset
 “ *medicum* quendam, quem J.
 “ Caesar, a praedonibus captus,
 “ secum habuisse a Suetonio dici-
 “ tur, *amicum Caesaris* a Plu-
 “ tarcho appellari; aliosque iti-
 “ dem artem illam profitentes
 “ principum virorum amicitia
 “ nonnunquam, ac familiaritate

“ ufos esse : ejusmodi homines,
 “ quibus tantus honos habitus
 “ esset, *servos* fuisse suspicari,
 “ tanquam ridiculum credituque
 “ absurdum arguit. Hoc cum
 “ ille, tum post eum Sponius,
 “ argumento maxime utitur. Sed
 “ miror non animum attendisse
 “ viros doctissimos, *amicorum co-*
 “ *hortes* in plures gradus et or-
 “ dines a magnatibus segregari
 “ solere : ut Lampridius de Ale-
 “ xandro Severo loquens, *tantae*
 “ *eum moderationis fuisse* scribit,
 “ *ut amicos non solum primi, et*
 “ *secundi loci, sed etiam inferi-*
 “ *oris, aegrotantes viseret.* Ne-
 “ que mirum videri debet, non
 “ modo libertinos, sed et *servos*
 “ etiam, in *inferiorum ordinum*
 “ *amicis* interdum numerari ;
 “ cum meminerimus quam be-
 “ nigne, quamque familiariter
 “ istius fortis homines, qui fide
 “ et

“ et ingenio praeftarent, vel a
 “ principibus viris tractari effent
 “ foliti¹”. Multa hic V. R. fi-
 mul congeffit, quae nos fe paran-
 tes feorfim confiderabimus.

Quod ad Cafaubonum attinet,
 culpatur ab eo Robortellus, quia,
 cum dixerat Suetonius *J. Caesa-*
rem, a praedonibus captum, man-
fiffe apud eos, non fine summa
indignatione, prope quadraginta
dies, cum uno medico et cubicu-
lariis duobus²; is, pro medico,
 contra omnium codd. fidem, *amico*
 reposuerit; illis rationibus ufus,
 quod Plutarchus φίλον hunc appel-
 let; neque verifimile fit ulli me-
 dico (quippe fervi illis tempori-
 bus eam artem exercebant Ro-
 mae) eum honorem habitum fu-
 iffe, ut inter Caesaris amicos cen-
 feretur. Contra autem Cafau-

¹ Differt. p. 12, 13. ² In vit. J. Caef. c. 4.

bonus, *Primum, illud falsum, inquit, omnes Romae tum medicinam profitentes servos fuisse: multi enim excellentes in ea arte e Graecia terra illuc quaestus sui causa, partim ingenui, partim manu pridem emissi, itabant. Hi sunt, quos narrat hoc ipso libro Suetonius, civitat donatos omnes a J. Caesare: nam in servos id beneficium fuisse collatum, nimia est stultitia vel suspicari. Falsissimum vero, medicos a magnatibus Romanis inter amicos non habitos, neque eo titulo dignatos: quod non uno exemplo illic probat¹.*

Jam quid ad haec V. R. respondet? Mirari se ait, non animum attendisse virum doctiss. amicorum cohortes in plures gradus et ordines a magnatibus se-

¹ Ad locum.

(III)

gregari solere. Sed neque *gradus* neque *ordo* proprie ad *fervos* pertinet. Quomodo autem inter *amicorum cohortes* *magnates* *fervos* habuisse probet, jam videamus. Primum e Senecae verbis id ostendere conatur, quae, ut in margine adscribit, ita se habent: *Consuetudo ista vetus regibus, rege/que simulantibus, populum amicorum describere. Apud nos primi omnium C. Gracchus et mox Livius Drusus constituerunt segregare turbam suam, &c*¹. At nihil hic de *servis*, neque per totum illud caput, unde haec desumpta sunt. Dein ad alium Senecae locum margo nos dirigit, ubi tantundem invenio²; nam verba nimis longa sunt, quae huc transferantur. Ad Suetonium denique mittimur, qui

¹ De benef. L. vi. c. 33. ² De clement. L. i. c. 10.

de Tiberio loquens, *Comites*, ait, *peregrinationum, expeditionum-que una modo liberalitate prosecutus : cum tribus classibus factis, pro dignitate cujusque, primae sexcenta sestertia, secundae quadringenta distribuit, ducenta tertiae, quam non amicorum, sed gratorum appellavit*¹. Per *tertiam classem*, ut arbitror, *servos* hic V. R. intelligit. Quomodo autem pro *grati animi* signo in servis haberi posset, quod dominum, cujus imperio omnino erant obnoxii, sequerentur, plane non percipio. Horum itaque *gratorum* obsequium sine dubio non ex imperio et necessitate fuit, ut illud fervorum ; sed voluntarium, quod humilioris loci liberis convenit. Neque advertisse videtur V. R. illud contra argu-

¹ In vit. Tib. c. 46.

mentum suum facere, quod Tiberius hos *tertiaë classis* non *amicorum* nomine, ut reliquos, honestaverit; sed *gratos* potius appellare statuerit. Quo plane indicavit, se tanto honore eos haud dignos judicasse, qui in *amicorum cohorte* censerentur.

Verum Lampridii verba, quae proxime laudat, hanc rem clarius forsan demonstrabunt. Is igitur, de Alexandro Severo scribens, narrat, *tantae eum moderationis fuisse, ut amicos non solum primi, et secundi loci, sed etiam inferioris, aegrotantes viseret*¹. Quid hoc ad *servos*? Sed V. R. haud mirum videtur, non modo libertinos, sed et *servos*, in *inferiorum ordinum amicis* interdum numerari. Cives Romanos in tres *ordines* distributos fuisse

¹ In vit. Alex. Sev. c. 20.

supra observavimus¹; quae *ordinum*, vel *locorum*, distinctio his Lampridii verbis apprime convenire videtur. Nam *locum*, pro *ordine*, ab antiquis scriptoribus haud raro usurpari invenimus. Sic Gellius: *Is erat loci senatorii*². Item Cicero se *equestri ortum loco consulem* appellat³. Lampridius etiam paulo ante de eodem Alexandro Servo: *Liber-
tinos nunquam in equestrem locum rededit, asserens seminarium senatorum equestrem locum esse*⁴. Equites autem *secundum locum* obtinebant: quare cum de *loco* his *inferiori* loquatur, cives plebeios ab eo intelligi, nemo, opinor, dubitare potest.

Sed ad alia exempla procedimus.
 “ Brutus ad Ciceronem scribens,
 “ *Glyconem*, inquit, *medicum*

¹ Vid. p. 57.

² L. xii. c. 1.

³ 1 Contra Rull. c. 9.

⁴ In Vit. c. 19.

“ *Pansae diligentissime tibi com-*
 “ *mendo. Audimus eum venisse*
 “ *in suspicionem de morte Pan-*
 “ *sae, custodirique ut parrici-*
 “ *dam. Nihil minus creden-*
 “ *dum: est modestus homo, et*
 “ *frugi ----- rogo te, et quidem*
 “ *valde rogo, &c¹. Quis jam*
 “ *medicum illum, Bruto tanto-*
 “ *pere charum et familiarem,*
 “ *amicum Bruti vocare dubita-*
 “ *ret; qui tamen Pansae cos.*
 “ *servus, aut saltem libertus e-*
 “ *rat²?* Ni ad locum hunc con-
 niventibus oculis venerat, et inter
 describendum verba quaedam ex
 prima sententia detraxerat, a
 proposito suo adeo eum alienum
 esse, ut nihil fere alienius esse pos-
 set, manifesto apparuisset. Quae
 ille igitur omisit, ut in epistola
 leguntur, hic proferam. *Tibi*

¹ Epist. ad Cic. 6.² Dissert. p. 13.

Glycona [alii *Glaucona*] *medicum* *Pansae*, qui sororem *Achilleos* nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo, &c. Jam ex verbis illis, qui sororem *Achilleos* nostri in matrimonio habet, quae apud auctorem nostrum non comparent, *Glycona* non servum fuisse, facile demonstrari potest. Romanos enim non *matrimonium*, sed *contubernium* de servis dixisse, jurisconsulti nos docent. Ita Paulus : *Inter servos et liberos matrimonium contrahi non potest*¹. Ubi magnus Cujacius : *Aliud est matrimonium, longe aliud contubernium. Matrimonium est inter liberos homines ; contubernium inter servos, aut cum servis.* Ni Brutum igitur civitatis suae mores ignorasse credamus, atque ita *matrimonium* dixisse,

¹ Sent. Recept. L. ii. t. 19.

cum *contubernium* dicere oportebat; Glycona non servum fuisse Panfae, haec epistolae verba plane ostendunt. Nec quod *medicum Panfae* appellatur, *libertum ejus* fuisse necessario sequitur. Nam procures Romani, et praesertim magistratus, ingenuos homines, ad omne officium instructos et paratos, in comitatu suo habuerunt. Porro si scriptorum *auctoritates* de servis medicis tam *magna copia suppetant*, ut paulo ante V. R. asseruit¹; cur opera sua adeo abuti vellet, ut liberum hominem pro servo hic produceret?

Proximo loco Q. Ciceronem citat, testem fane locupletem, si illius auctoritate servos in amicorum numero habitos fuisse, comprobari possit. Quidnam igitur

¹ Vid. supra p. 88.

tur de hac re is dicat, audiamus:
 “ Ciceroni autem ipfi nihil un-
 “ quam *servo suo Tirone* dulcius
 “ aut carius fuisse, epistolae suae
 “ ad eum missae satis declarant :
 “ ob cuius tandem manumissio-
 “ nem gratias ei per literas Q.
 “ Cicero frater agens, *Gratissi-*
 “ *mum*, inquit, *mibi fecisti, cum*
 “ *eum indignum illa fortuna, no-*
 “ *bis amicum, quam servum esse*
 “ *maluisti*¹ : tanquam nihil ali-
 “ ud esset manumissio, quam e
 “ servitute in amicitiam domini
 “ transitus²”. Paulo ante dixerat,
non mirum videri, servos etiam,
in inferiorum ordinum amicis
interdum numerari. Nunc au-
 tem, quasi fui oblitus, *manumis-*
sionem describit, *tanquam e ser-*
vitute in amicitiam domini tran-
situm. Quare ex sua ipsius con-

¹ Inter Cic. epist. ad fam. L. xvi. 16. ² Dissert. p. 13.

fessione oportebat aliquem definiere esse servum, priusquam domini amicus esse inciperet. Quod ex Q. Ciceronis verbis etiam colligi potest; qui *amicum* a *servo* ita distinguit, ut inter se plane opponat. Fidelitas ac studium fervorum dominis suis caros ac dulces eos sine dubio saepissime reddidit; ut de *Statio* suo Q. Cicero in hac ipsa epistola testatur, atque ex multis Marci fratris ad *Tironem* scriptis manifesto apparet. Tam vilis autem et abjecta apud veteres Romanos fervorum conditio habebatur, quae ab arcta illa conjunctione, et quasi paritate, quam conciliat amicitia, cum dominis suis necessario illos arceret. Humaniter et benigne eos domini tractare poterant, amicorum autem titulo unquam honestasse V. R. nondum ostendit.

Sed

Sed ad Senecam iterim redit.
 “ Hoc autem, *inquit*, medicis
 “ praecipue et praeceptoribus
 “ contigisse, ut in *amicos facile*
 “ *transirent*, testatur Seneca ;
 “ quibus scil. artes ipsae, quas
 “ profitentur, dominorum gra-
 “ tiae promerendae, hominibus-
 “ que beneficio obligandis, omni-
 “ um maxime sint opportuna¹. ”

Sed nihil amplius requiritur, quo
 Senecam illic non de *servis a-*
micis et *dominis* loqui probe-
 mus, quam ut sua ipsius verba
 apponamus, quae sic se habent:
Quid ergo ? quare medico et
praeceptori plus quiddam debeo,
nec adversus illos mercede de-
fungor ? Quia ex medico ac prae-
ceptore in amicum transeunt, et
nos non arte, quam vendunt, ob-
ligant, sed benigna et familiari

¹ Dissert. p. 13, 14.

voluntate. Itaque medico, qui nihil amplius quam manum tangit, et me inter eos, quos perambulat, ponit, sine ullo affectu facienda vitandave praecipiens, nihil amplius debeo : &c. Neque praeceptorem quidem habeo cur venerer, si me in grege discipulorum habuit, si non putavit dignum propria et peculiari cura : &c. Quid ergo est, quare istis debeatur multum ? Non quia plaris est quod vendiderunt, quam emimus ; sed quia nobis ipsis aliquid praestiterunt¹. Quis non medicos et praeceptores, de quibus Seneca hic loquitur, haud servos, sed professores fuisse videt ? Utrique artem suam vendunt : medicus etiam aegrotos perambulare, ac praeceptor gregem discipulorum habere dicitur :

¹ De benef. L. vi. c. 16.

quae omnia iis tantum proprie tribui possunt, qui artes istas publice exercerent. Sed ea praedjudicata opinione de servis medicis ad hoc argumentum V. R. accessisse videtur, ut ubicunque vox *medicus* occurrit, de *servo* statim cogitaverit.

“ Sed quid tandem, *inquit*, ad
 “ amorem domini erga servum
 “ significandum gravius esse po-
 “ test, quam *inscriptio* publice
 “ dicata? Hujusmodi autem ve-
 “ rustam quandam exhibet *Tur-*
 “ *rius* ¹, Aquileiae repertam,
 “ quam summus, uti videtur,
 “ coloniae magistratus *servo suo*
 “ *medico* posuit ²”.

PHAEBIANO

SER.

MEDICO

FABIANUS

COS.

¹ Philip. a Turre Monum. vet. Ant. p. 361.

² Dissert. p. 14.

Amoris domini erga servum haud leve testimonium fuisse, quoties memoriam illius ad posteros conservandi causa, inscriptionem ei dicari vellet, nemo certe denegabit ; cujuscumque etiam non paucas cum affectuum significatione apud Gruterum legimus. Ita inter alias :

SERVO SVO BENEMERENTI. *p.* 1153.

SERVO FIDELISSIMO BENEMERENTI.
p. 563.

Attamen neque in Turrii inscriptione, neque in iis apud Gruterum, vocem AMICUM reperio ; quod V. R. argumentum hic postulat.

“ In notissima denique, *ut ait*,
“ illa de Pyrrho rege historia,
“ hominem illum, qui Fabricio
“ consuli, si de pretio conveniret,
“ veneno regem necare promisit,
“ *medicum* Plutarchus¹, *amicum*

¹ In vita Pyrrhi, *p.* 396.

“ Gellius¹, *famulum* autem regis
 “ Claudianus vocat²: quae tamen
 “ omnia tum inter se consentire,
 “ tum sententiam meam confir-
 “ mare, ex supra dictis facile pa-
 “ tere arbitror³.” Quibus autem
 rationibus V. R. hos omnes scri-
 ptores *inter se consentire* mani-
 festum faciet? Certe non pauca
 sunt, quae rem dubiam et incer-
 tam reddere videntur. Primum
 enim, an *medicus* fuerit is homo,
 necne, ex Gellii verbis non liquet.
 Non enim *regem venenis necare*,
facile esse factu consulibus di-
 xit, quia ipse medicus fuit; sed
quoniam filii sui pocula in con-
vivio regi ministrarent. Similia
 etiam habet Val. Maximus⁴.
 Neque ex consulum Romanorum
 epistola, ad Pyrrhum ea occasi-
 one scripta, quam exhibet Gelli-

¹ Lib. iii. c. 8.² De bello Gild. v. 271, &c.³ Differt. p. 14.⁴ Lib. vi. c. 5.

us, id magis constat. Cicero etiam in dubio relinquit, *perfu-gam* tantum appellans¹. Deinde veteres historicos de nomine haud consensisse, cum alius *Timocharem*, alius vero *Niciam* vocatum scripserit, idem tradit. Praeterea de epistola quoque, num a consulibus, an a senatu missa fuerit, eos haud minus inter se discrepasse, observat. Denique tum Gellius, tum etiam V. Maximus *Ambraciensem* hominem fuisse scribunt, ex *Ambracia* nimirum, urbe Pyrrhi regia, oriundum : unde *ingenuum* sane eum potius fuisse, quam *servum*, credibile videtur. In re igitur adeo obscura et dubia haud tanti esse videtur auctoritas Claudiani, non poetae solum, sed etiam V. Maximo ac Gellio diu posterioris ; ut illi

¹ De offic. L. iii. c. 22.

potius, quam hisce tam studiosis historiae veteris scrutatoribus fidem habeamus. Nam si planum esset eum *medicum* fuisse, ut non modo Plutarchus, sed Florus¹ etiam, et Eutropius² vocant; de statu hominis, utrum liber scil. an servus fuisset, nihil certi ex eo definiri posset. Quapropter clara et indubitata idonei alicujus scriptoris auctoritas opus esse videtur, qua *servos* dominorum *amicos* unquam vocatos fuisse, demonstrari possit; priusquam *Gellium* et *Claudianum* de hominis istius conditione *inter se consentire*, cum alter *amicum* Pyrrhi, alter *famulum* nuncupet, alios facile sibi concessuros V. R. expectare debeat, Hoc enim ex prioribus ejus testimoniis nequaquam inferri posse, quorum eti-

¹ L. i. c. 18.² Lib. ii. c. 8.

am major pars contrarium manifesto ostendunt, ex supra dictis satis patere arbitror.

A CASAUBONO ad *Sponium* jam transiens, de eo ita scribit: “ Sed
 “ ut argumentationis ejus vim
 “ omnem complecti facilius, et
 “ comprehendere queamus; in-
 “ scriptionum quarundam vete-
 “ rum, quibus praecipue causam
 “ suam evincere, contrariamque
 “ refellere conatur, maximam
 “ partem huc quoque transfe-
 “ rendam curavi.

I.

M. LATINIVS

MEDICUS

OCULARIVS

&c.

II.

M. ALLIVS PAMPHILVS

MEDICVS

&c.

III. CAL-

III.

C. CALPVRNIVS ASCLEPIADES
PRVSA AD OLYMPVM MEDICVS
PARENTIBVS ET SIBI ET FRATRIB.
CIVITATES VII. A DIVO TRAIANO
IMPETRAVIT

&c.

IV.

ILLVSTRIVS TI. CAESARIS
AVG. SER. CELADIANVS
MEDICVS OCVLARIUS

&c.

V.

M'. FONTEIVS
NICANDER
MEDICVS

VI.

L. ANNIVS CASSIVS MITHR
ADORVS MEDICVS &c.

VII.

L. ARRVNTIO
SEMPRONIANO
ASCLEPIADI
IMP. DOMITIANI
MEDICO &c.

VIII.

VIII.

TI. CLAVDIVS. IVLIANVS
 MEDICVS. CLINICVS. COH. III.
 PR. FECIT. VIVOS. SIBI. ET
 TVLLIE. E PIGONE. CONIVGI
 LIBERTIS. LIBERTABVSQ.
 CLAVDIIS. POSTERISQUE
 EORVM

IX.

P. CHARM.
 SOSTHE.
 MEDIC.
 IIII VIR. AVG.
 &c.

“ *Hiscæ pauculis inscriptionibus,* inquit Sponius ¹, *destrui*
 “ *potest ridiculum Robortelli com-*
 “ *mentum ; qui asseruit, Romæ*
 “ *tantum servos medicinam ex-*
 “ *ercuisse. Etiam si etenim in*
 “ *inscriptione, ILLUSTRIVS TIB.*
 “ *CAESARIS SERVVS fuerit ME-*
 “ *DICVS ; observandum est, addi*
 “ *OCULARIVS, sicque potius chi-*

¹ Miscell. erud. antiq. p. 144.

“ *rurgum, quam medicum fuisse.*
 “ *At in aliis lapidibus medici*
 “ *soli ingenui, aut liberti, &c.*
 “ *quorum ultimus vero, praeter-*
 “ *quam ingenuus fuit, sextumvi-*
 “ *ratus dignitate ornatus obser-*
 “ *vatur*¹”.

Jam quaenam fit V. R. de
 his inscriptionibus sententia, vi-
 deamus. “ De prima, inquit, li-
 “ teras M. L. quae *Latinii* no-
 “ men sequi debuissent, *liberti-*
 “ *nam* videlicet ejus conditionem
 “ indicantes, a Sponio detractas
 “ esse, vir doctus *Malvasia*² o-
 “ stendit³”. Si sciens ac prudens
 id Sponius fecerit, quo artis suae
 honori inservire speraret, merito
 sane reprehendi debet. Tota in-
 scriptio, ut a Sponio exhibetur,
 ita se habet :

¹ Dissert. p. 15, 16, 17. ² Marm. Felsin. Sect. v. c. 1.

³ Dissert. p. 17.

DIS MANIBVS
M. LATINIVS
MEDICVS OCVLARIUS
HERMES VIXIT ANNOS
XXXX

“ Secundam quod attinet, *Ju-*
 “ *stus Fontaninus* diverso plane
 “ modo eam nobis exhibet¹ : vi-
 “ delicet MALLIVS PAM. &c. nul-
 “ la interpunctionis notula ad
 “ praenomen distinguendum ad-
 “ hibita : atque ex eo *Pamphi-*
 “ *lum* illum e *servorum grege*
 “ fuisse, necdum libertate dona-
 “ tum, contendit ; propterea
 “ quod praenomine, quo cives
 “ omnes utebantur, careret².
 Praenomine ommissionem in in-
 scriptionibus non certum esse ser-
 vi indicium supra observavi³.
 Quare si hic Pamphilus non
 civis esset Romanus, ex *peregri-*

¹ De antiq. Hort. c. ix. p. 166.

² Dissert. p. 17. ³ Vid. p. 89.

norum tamen numero, atque ita ingenuus, esse poterat.

“ De *Asclepiade* autem medi-
 “ co proxime memorato, quam
 “ puerilia et inepta omnia pro-
 “ tulit Sponius¹? qui inscriptio-
 “ nem ipsam in Gallicum sermo-
 “ nem vertens, *septem urbium*
 “ *dominium et principatum* ab
 “ imperatore Trajano eum obti-
 “ nuisse asserit. Neque Meadius
 “ deinde hunc tantum virum,
 “ seu principem potius, *totque*
 “ *civitatum donationem*, in ar-
 “ tis suae gloriam commemorare
 “ omisit². Sed quid tandem, si
 “ Diis placet, haec tam magni-
 “ fica sibi velint? Reinesius e-
 “ nim, auctor quidem ille gra-
 “ vis, medicusque celebris (un-
 “ de ipsam etiam inscriptionem
 “ transtulerat Sponius) nihil ali-

¹ Rech. curieus. Dissert. 27. p. 431.

² Orat. Harv. p. 9.

“ud *Asclepiadem* huncce fuisse
 “dicit ¹, quam *servum e Cal-*
 “*puria familia* manumissum,
 “qui Trajani favore *civis pri-*
 “*vilegia et immunitatem*, non
 “solum Romae, sed in sex aliis
 “Graeciae et Asiae civitatibus
 “sibi, suisque impetraverat. Nec
 “quidquam sane amplius inscri-
 “ptionis ipsius verbis significari
 “certissimum est; quippe *se-*
 “*ptem urbium dominatus* ab o-
 “ptimo et prudentissimo principe
 “*medico Graeculo* donatus, non
 “solum incredibile quiddam vi-
 “detur, sed a scriptoribus omni-
 “bus silentio praeteriri nullo
 “modo poterat ²”. Sponii sen-
 tentia *de septem urbium dominio*,
 a Trajano Asclepiadi concessio, si-
 ne dubio falsa est, neque ullam
 veritatis speciem habet. Praeter-

¹ Syntag. Inscrip. antiq. Class. xi. 4.

² Dissert. p. 17, 18.

ea si id voluisset inscriptio, quod Sponius sensit, *urbes* potius, quam *civitates*, opinor, scriptum fuisset. Sed injuriose admodum Meadium criminandi anſam, quaſi cum Sponio de hac re vir ille doctiſſimus conſenſiſſet, auctor noſter arripere conatur. Is enim pro more ſuo in aliis, quae proferunt, testimoniis, hoc breviter tangens, ipſiſſima tantum inſcriptionis verba, ſine ulla explanatione, recitat. *Calpurnius*, inquit, *Aſclepiades a Divo Trajano parentibus, ſibi, et fratribus ſeptem civitates impetravit*. Non *principem* appellat, neque vocibus *tot civitatum donationem* utitur; ſi autem Sponii interpretatio ipſi arriferat, in artis ſuae gloriam commemorare ſine dubio voluiffet. Sed ut Sponii opinionem de ſeptem urbium principatu vanam eſſe, ac nullo fun-

fundamento niti, fatendum est ;
 ita nec Reinesii sententiae, *Asclepiadem hunc servum fuisse, e Calpurnia familia manumissum*, statuentis, magis assentire possum.
 Celeberrimi illius Asclepiadis, Crassi oratoris amici, civem hunc fuisse inscriptio declarat ; unde etiam gentilem ejus, artisque heredem fuisse, ut credat, inducitur Reinesius. Quae si ita essent, ut sane admodum credibilia videntur, ingenuum potius in eam familiam adoptatum, quam servum ex ea manumissum, censerem. At vero cum jus civis, *non solum Romae, sed in sex aliis civitatibus*, datum, res sit, quae alibi vix occurrit ; si locus conjecturae esset, pro CIVITATES VII. ut sine interpuncto ad vocem *civitates* exhibet Reinesius, CIVITATEM legendum esse suspicarer. Nam in quem finem non
 ipse

ipſi ſolum, ſed etiam fratribus, atque adeo parentibus, juſ illud ſeptem civitatum datum fuiſſet, equidem haud fatis intelligo. Verum ſi litera M injuria temporis corrupta et vitiata fuiſſet, oculi illius, qui primus exſcripſit, in evanidis linearum veſtigiis facile allucinari poſſent. Et qui antiquas inſcriptiones obſervare aſſueti ſunt, nec formam hujus literae, nec ſpatium, quod in nonnullis inſcriptionibus occupare invenitur, huic conjecturae male congruere, ni fallor, agnoſcent.

Illuſtrius autem in quarta inſcriptione *ſervus* appellatur, quod Sponium quoque notaſſe jam vidimus. Ad reliquos igitur progredimur.

“ Ceteros autem medicos in
 “ reliquis illis lapidibus nomina-
 “ tos, quis unquam ſanus ingenu-
 “ os, ut ille, atque ex familiis
 “ quarum

“ quarum nomina prae se fe-
 “ runt, oriundos credere potest?
 “ quidni potius fervos omnes fu-
 “ isse existimemus, qui manumif-
 “ si postea, *dominorum* sibi no-
 “ mina, et *praenomina* pro more
 “ assumserant? Hoc sane de
 “ *Claudio illo Juliano* quam
 “ maxime est probabile; non
 “ tam propter conjugem Grae-
 “ cam *Epigonem*, quam quod
 “ *Claudiae familiae*, e qua ipse
 “ manumissus esset, *libertis liber-*
 “ *tabusque* commune sepulchrum
 “ posuisse videtur. Sin quod
 “ minus est verisimile, liberos
 “ eos esse concedamus; Romani
 “ tamen esse non poterant; sed
 “ ex Graeculis istis, qui ab im-
 “ peratoribus civitate donati,
 “ magnorumque in clientelam
 “ recepti, Romana deinceps no-
 “ mina usurparunt; retento ta-
 “ men plerumque atque adjecto
 S “ veteri

“ veteri Graeco. Quales procul-
 “ dubio (si non servi potius sint
 “ existimandi) *Cassium, Fonte-*
 “ *um, Arruntium* fuisse ex ipsis
 “ inscriptionibus satis apparet”.
 Haec verba ad quatuor inscripti-
 ones, quae proxime sequuntur,
 spectant. Cum quaerit autem,
Quis unquam sanus ingenuos, ut
ille, atque ex familiis, quarum
nomina prae se ferunt, oriun-
dos credere potest? ambiguo lo-
 quendi genere utitur, quo hanc
 Sponii fuisse sententiam, quis
 facile credere possit. At Sponius
 contra, *ingenuos* fuisse hos medi-
 cos, sed Graecos; non ex fami-
 liis, quarum nomina prae se fe-
 runt, oriundos, sed in illas *ad-*
optatos, contendit. Distinctio-
 nis enim notam inter *adoptionem*
 et *manumissionem* ponit Sponius,

Differt. p. 18, 19.

quam

quam auctori nostro tacite prae-
 terire visum fuit. Sed quia res,
 de qua agimus, haud parum lu-
 cis ex ea foenerari possit, Sponii
 ipsius verbis, Gallice scriptis, hic
 dabimus. *Il faut remarquer,*
que ces medecins Grecs venans
à Rome prenoient, un nom de fa-
mille, et un surnom, quoy que
dans leur pays ils ne portassent
qu'un seul nom, ou surnom; et cela
parce qu'on leur donnoit le droit
de bourgeoisie à Rome, qu'on les
inseroit dans les tribus, et qu'on
les adoptoit dans les anciennes
*familles de la republique*¹. Et
 postea : *J'ay montré, que c'estoit*
la coûtume de ces medecins Grecs
qui venoient à Rome, ou qui se
faisoient connoître à la cour des
empereurs, de prendre un nom à
la Romaine, se faisant adopter

¹ Recherch. curieuses, Differt. xxvii. p. 428.

dans une de leurs anciennes familles : et j'ay aussi remarqué, que quand ils estoient affranchis, on le reconnoissoit par la lettre L. qui signifie libertus¹. Quamobrem cum nulli ex his quatuor medicis litera L. adscribatur, omnes ingenuos fuisse ; Fonteium vero, Cassium, et Sempronianum ex Graeca natione, in Romanas ejusdem nominis familias adscitos, existimat. Etenim Graecis mos saepe fuit, praeter Romana nomina etiam illud gentis suae retinere ; quod in hisce tribus fieri videmus. Contra autem V. R. hos omnes in fervorum gregem detrudendi cupidus videtur : haesitat tamen, tandemque Romanos non fuisse pro certo statuit ; quod Sponius sane nunquam affirmavit. Quod ad

¹ Recherch. cur. Dissert, xxvii. p. 432.

Claudium vero attinet, propter Graecam conjugem ejusdem quoque nationis eum fuisse, atque in *Claudiam* familiam adoptatum, conjicere licet. Nam quod V. R. autumat, eum omnibus *Claudiaae familiae*, e qua ipse manumissus esset, *libertis*, *libertabusque*, ac *posteris eorum* (quae duo postrema verba, nescio qua causa, omisit) commune sepulchrum posuisse, mihi sane parum verisimile videtur. Certe Sponii interpretatio longe probabilior esse apparet, qui de *suis* tantum *libertis*, et *libertabus* explicat¹: nam cum usitatum esset libertis patronorum nomen assumere, illi etiam *Claudii* dicerentur.

Charmes denique agmen claudit. De quo ita V. R. “ *Sextum-
“ viratum* denique *Augustalem*
“ quod attinet, quem medicus

¹ Rech. cur. Differt. xxvii. p. 436.

“ ille

“ ille Charmes in inscriptione
 “ gessisse dicitur ; errat plane
 “ vir eruditus, quod non nisi
 “ ad *ingenuos nobilesque* deferri
 “ eum existimaverit¹ ; quum et
 “ libertinis praecipue, seu *sem-*
 “ *per potius* delatum fuisse, mul-
 “ tae aliae inscriptiones declarant:
 “ quarum quidem una ipsam
 “ pecuniae summam memorat,
 “ quam *medicus servus* pro
 “ libertate ; quamque *libertus*
 “ deinde pro *seviratu* in rem-
 “ publicam dedisset.

P. DECIMIVS. P. L. EROS
 MERVLA. MEDICVS
 CLINICVS. CHIRVRGVS
 OCVLARIVS. VI. VIR
 HIC. PRO. LIBERTATE. DEDIT. H-S. 1500
 HIC. PRO. SEVIRATV. IN. REMP.
 DEDIT. H-S. ∞. ∞²,
 &c.

Hier. Mercurial. Var. lect. l. 3.

¹ Rech. cur. Diff. xxvii. p. 435. ² Dissert. p. 19.

In primo inscriptionis versu Gruterum¹ secuti fumus; nam Mercurialis habet, P. DECIMIUS L. HEROS. Typothetae autem errore, ut videtur, apud auctorem nostrum editur DECIMUS: ut supra etiam in *Fonteio*, M. pro M'. hoc est, *Marcus* pro *Manius*, ut exhibet Sponius. Sed quod ad rem attinet: Sponius sine dubio *erravit, quod non nisi ad ingenuos, nobilesque eum honorem deferri existimaverit*; si quidem verba illius necessario ita intelligi debeant, quae Gallice scripta ita concipiuntur. *N'estoit pas un homme mediocre, ni de basse condition, puis qu'il estoit sextumvir Augustal*². At vero in non minori errore V. R. prae nimio contradicendi studio hic versari videtur, cum libertinis praecipue,

¹ Pag. cccc. 7. ² Rech. cur. Diff. xxvii. p. 435.

seu *semper potius* delatum fuisse asserat. Magnam enim copiam de *seviris* hisce inscriptionum collegit, simulque congeffit *Raph. Fabrettus*²; quarum multae ne minimam quidem suspensionem praebent homines liberos, vel alios quam ingenuos fuisse, qui in iis memorantur. Quod de hac etiam Sponii inscriptione dici potest. Graecus quidem fuit iste *Charmes*, ut ex nomine apparet; libertum autem fuisse unde patefcatur, V. R. nullam rationem protulit.

Dicat jam quivis harum rerum aequus et candidus aestimator; an non clare ac perspicue id hisce inscriptionibus demonstratum fuerit, quod ab iis sibi proposuisse sequentibus verbis indicat Sponius? *Hisce pauculis in-*

² Inscript. ant. p. 402, &c.

scriptionibus destrui potest ridiculum Robortelli commentum ; qui asseruit, Romae tantum servos medicinam exercuisse. Neque magis profecto auctoris nostri sententiae favere videntur, cum artem istam apud Romanos a servis omnino, aut fere saltem occupatam fuisse atque administratam censeat. Nam unus tantum, nempe Illustrius, servus fuisse apparet ; unus itidem, scil. Latinius, ut a Malvasia discimus, libertus. Septem reliquos quominus ingenuos fuisse credamus, rationes a V. R. in contrarium oblatae haud satis firmæ esse videntur. Sed unam inscriptionem, quae apud Sponium occurrit, hic desidero ; qua nihil sane ad illius propositum magis facere potuit, eamque ob causam nunc adjiciam.

T. VIBIO RVFO MEDICO
 COH. V. PR. VALERIA
 RVFINA CONIVG. OPTIM. FECIT ¹.

Cur haec inscriptio potissimum omissa fuit ? Hic praenomen, nomen, et cognomen, omnia Romana, invenimus ; neque littera L. libertinae conditionis nota ; neque uxor Graeca, sed plane Romana comparet. Quidni igitur hunc *Rufum* inter ingenuos cives Romanos recensere liceat, libenter discerem.

Ceterum auctor noster ad effugium se jam recipit, quo Sponii totam argumentationis vim facile eludi posse existimat. “ Sponius
 “ autem, *inquit*, dum medico-
 “ rum veterum conditionem li-
 “ beram ac ingenuam probare
 “ studet, evertit plane, ut mihi

¹ Miscell. erud. ant. p. 144.

“ videtur, quod tanto opere ad-
 “ struere laborat, cum e *liber-*
 “ *tinorum* tandem familia maxi-
 “ mam eorum partem exiisse fa-
 “ teri cogatur. Quid enim tantum
 “ interest, *servine* medendi ar-
 “ tem exercuerint, an *liberti*?
 “ quum hos etiam in servitute
 “ illam cum didicisse, tum exer-
 “ cuisse necesse sit¹. Dixerat an-
 tea, *Sponium* in hoc praecipue
 elaborare, ut a servis ad proxi-
 mum *libertinorum* ordinem me-
 dendi artem evehat, atque uno
 quasi gradu altiore ponat²; nunc vero medicorum veterum conditionem liberam ac ingenuam probare, studium illius fuisse dicitur. Sed quomodo illud evertit, quod tanto opere adstruere laborat? vel e *libertinorum* familia maximam eorum partem exiisse,

¹ Dissert. p. 19, 20. ² Vid. supra p. 107.

fateri cogitur ? Locum, ubi hoc fateatur, non invenio ; neque ex inscriptionibus ejus rem ita fuisse, sed contrarium potius manifesto apparet. Cum quaerit autem, *Quantum interest, servine medicam artem exercuerint, an liberti ?* facilis fane est responsio. Tantum enim interest, quantum erat discriminis inter *artis professores*, ac *medicos domesticos*. Et quantum hoc esset, haud semel antea ostendimus. Sed pergit :

“ *Servos autem frugi et diligentes* (atque ut ex supra dictis conjicere licet, omnium maxime medicos) haud *quinquennio diutius servire*, sed *in libertatem deinde emitte solere*, ex *Cicerone* colligere possumus¹ : atque hinc *medi-*

¹ Orat. Philip. viii. 11.

“ *corum*

“ *corum libertorum*, quorum
 “ nomina toties occurrunt, tan-
 “ tus numerus effluxit : qui qui-
 “ dem etsi *liberi* dici possint,
 “ (quum tamen non omnes for-
 “ tasse iusta libertate fruebantur)
 “ at *ingenui* certe nunquam exi-
 “ stimabantur : contra vero ; *li-*
 “ *bertinos* atque *ingenuos*, tan-
 “ quam contrariae fortis homines,
 “ sibi invicem oppositos semper
 “ ab auctoribus invenimus. *Ho-*
 “ *minibus*, inquit Seneca¹, *pro-*
 “ *desse natura jubet, servi, li-*
 “ *berive sint ; ingenui, an liber-*
 “ *tini*. Narratque Suetonius²,
 “ Augustum *neminem unquam*
 “ *libertinorum coenae adhibuisse*,
 “ excepto Mena (S. Pompeii li-
 “ berto) *sed asserto prius in in-*
 “ *genuitatem*³. Quam diu *ser-*
 “ *vos frugi et diligentes servire a-*

¹ De vita beat. c. 24. ² Aug. c. 74. ³ Differt. p. 20.

apud Romanos mos esset, ad hanc quaestionem nihil pertinet. Nec de omnibus fervis, sed *captivis* tantum, qui antea liberi fuerant, illic loquitur Cicero, ut ex opposita parte sententiae patet. Atque hi, ut opinor, medicam artem in servitute raro didicerunt. Quod dicit autem, *libertos nunquam ingenuos existimatos fuisse*, nimis laxè pronuntiatur; Justinianus enim omnibus *libertis ingenuitatem* concessit¹. Nec quod sequitur, magis caute affirmari videtur, cum ait, *libertinos atque ingenuos, tanquam contrariae sortis homines, sibi invicem oppositos semper ab auctoribus inveniri*. Aliter sane idem Justinianus, Cum uno, inquit, *communi nomine omnes homines appellarentur, jure gentium tria hominum genera esse*

¹ Novell. 78.

coeperunt; *liberi, et his contrarium servi, et tertium genus libertini, qui defierant esse servi*¹. Ubi *liberi* ingenuos denotant, quibus *servi*, ut *contraria sors* hominum, opponuntur; et *libertini*, tanquam medium genus, inter utrosque collocantur. Ingenuis tamen, quam servis, longe propius accedebant. Nam et cives erant; et eodem jure in plerisque, quo ingenui, utebantur; cum servi contra, *quod attinet ad jus civile, pro nullis haberentur*². In Suetonio autem more suo iterum labitur, quando dicit eum narrare, Augustum *neminem unquam libertinorum coenae adhibuisse*, excepto Mena. Nam de alio statim loquens, adjicit Suetonius: *Ipse scribit invitasse se quendam, in cujus villa*

¹ Inst. De libert. §. 2. ² R. J. l. 32.

maneret,

maneret, qui speculator ejus olim fuisset. Porro quam bene haec, quibus adeo operose libertorum conditionem deprimere, et a principum consuetudine illos arcere, laborat; cum iis, quae supra de servis, ad amicitiam eorum admissis, tam acriter contendit, cohaerere videantur, penes alios sit judicium. Erat medicus, Taciti verba sunt, arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. Is velut propria ad negotia digrediens, et per speciem officii manum complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit: nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas jubet, discumbitque ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret¹. Medi-

¹ Annal. L. vi. c. 50.

cum hunc Graecum fuisse nomen plane ostendit. Sed qua conditione eum fuisse V. R. dicet? *Libertina*, opinor, vix concedet. Nam si Augustus adeo difficilem in id genus hominibus coenae adhibendis se praebuerit; multo minus Tiberium, longe severioris ingenii principem, hoc facere voluisse, credendum est. Quid igitur? num *servum* fuisse censebit? Certe, si reliqua historia id fineret, haec sententia cum iis, quae antea de *servis amicis* disputavit, haud male convenire videretur: nam *amicus* Tiberii appellatur. Sed verba illa, *ad propria negotia digrediens*, non servum, sed sui juris hominem fuisse, manifesto indicant. Quanti igitur *Graeculos* istos *esurientes* Romani imperatores fecerint, ex hoc Chariclis exemplo videmus; quem Tibe-

rius non tantum *coenae adhibuit*, sed *instaurari etiam epulas iussit*, quo honoris speciem abeunti tribueret. Neque inferiori quidem honore, ut idem historicus narrat, medicum suum *Xenophontem* Claudius imperator profecutus est ; *cujus precibus concessit, ut omni tributo vacui in posterum Coi, sacram, et tanti Dei [Æsculapii] ministram, insulam colerent*¹.

AD Meadium Vir Reverendus jam se totum convertit. Quae hic autem oppugnat, ad posterius caput controversiae spectant, quo labi eum videri dixit, “ *chirurgos a ceteris medicis distinguere omnino et segregari putaret* ; cum utrosque communi cum nomine, tum con-

¹ Aunal, L. xii. c. 61.

“ ditione, apud veteres Romanos,
 “ ufos semper esse certissimum
 “ efflet¹.

Ad ea igitur respiciens hic ita
 scribit: “ Sed ad Meadium tan-
 “ dem nostrum veniamus, qui in
 “ hac quaestione tractanda², in
 “ id unum totus incumbit, ut
 “ inuistam *medicis* seruitutis in-
 “ famiam in *chirurgos* penitus
 “ removeat ; *illos* Romae semper
 “ splendidos, honoribusque au-
 “ ctos, *hos* tantummodo ignobi-
 “ les, abjectos, serviles esse con-
 “ tendens. Utrique autem cum
 “ *medici* a veteribus appella-
 “ bantur, inde errorem hunc
 “ omnem nasci innuit, quod, quos
 “ eodem nomine appellatos viri
 “ docti observassent, eadem eti-
 “ am vitae conditione ufos crede-
 “ rent. Sed parum ei feliciter

¹ Vid. supra p. 6. ² Orat. Harv. p. 8.

“ in re probanda successit : ex
 “ omnibus enim, quos enumerat,
 “ medicis, duos tantum profert,
 “ de quorum conditione certi a-
 “ liquid ac indubitati memoriae
 “ proditur; *Archagathum* scilicet,
 “ et *Antonium Musam* : quorum
 “ ille quidem liber et civitate do-
 “ natus, sed *chirurgus* certe, seu,
 “ ut *Plinius* eum vocat¹, *me-*
 “ *dicus vulnerarius* ; hic autem,
 “ *medicus* plane summus, sum-
 “ misque honoribus ornatus, *Au-*
 “ *gusti* tamen, ut supra dixi, *ser-*
 “ *vus et libertus* fuit².” Medici-
 nae partes et ante Romanorum
 tempora, et apud ipsos, ita di-
 stributas fuisse, ut alii medica-
 mentis, alii manu curarent, li-
 cet utrique interim communi
medicorum nomine vocitarentur,
 mox ostendemus, cum auctor

¹ Hist. L. xxix. c. i. ² Dissert. p. 20, 21.

noster hoc argumentum iterum resumet. Priusquam autem ad illud veniamus, alia nonnulla, quae viro doctissimo hic objiciuntur, considerare necessarium videtur.

“ De reliquis illis, *inquit*, quo-
 “ rum *Romana* quidem nomina
 “ adducit, *Cassii*, *Calpetanis*, *Ar-*
 “ *runtiis*, &c. quid constituendum
 “ fit, ex supra memoratis facile
 “ judicabimus: quos si cives ipse,
 “ ingenuosque omnes fuisse, cum
 “ Sponio credere potest; haud
 “ tamen aliis persuadere credat,
 “ *nobiles* unquam *Romanos* artem
 “ illam exercuisse, quam vel *in-*
 “ *fimus* quisque *gravitate sua*
 “ *indignam* arbitrabatur; quam-
 “ que *nullus omnino Quiritium*,
 “ nisi fero admodum, nec, ut
 “ *Clericus ipse* fatetur, ante *Caesa-*
 “ rum aetatem unquam attigit¹.”

¹ Dissert. p. 21.

Quod ad *Romana* illa nomina attinet, Meadii verba ita se habent: *Omitto plura exempla memorare, neque vobis Cassios, Calpetanos, Arruntios, Albutios, Rubrios, sistam, Romana nomina, quae professione medicinae et opibus claruerunt*¹. Auctoris nostri de nominibus hisce opinionem supra vidimus, et, ni fallor, manifesto fatis refutavimus. Quod *Romana* autem nomina hic Meadius appellet, *ingenuos* fuisse *Romanos*, eum sensisse non necessario sequitur: nec ubi Sponius illud affirmet, invenio. Ex loco autem, quem in margine V. R. adducit, Meadium ita existimasse manifestum videtur²: qua in re non Clericum³ modo, medicum eximium; sed doctissimum etiam

¹ Orat. Harv. p. 10. ² Dissert. de numm. Syrn. p. 44.

³ Hist. de la med. Par. iii. l. 1. c. 3.

theologum, Fabricium ¹ dico, *ὅπου* *ἔσθ' ἔστι* habet. At nequit sibi persuadere V. R. *nobiles unquam Romanos artem illam exercuisse.* Si per *nobiles* hic *patricios* intelligat, non necesse est profecto, medicos istos ex eorum numero fuisse, censere. Nam honestissimae quaedam Romanorum gentes in diversas familias, quarum aliae patriciae erant, aliae plebeiae, dividebantur. Neque aliter fane fieri potuit, pro instabili ac fluxo rerum humanarum statu, qui semper et ubique cernitur, quin nonnulli, ex claris et antiquis familiis orti, ad tenuem conditionem fuissent reducti. Alii bellis civilibus, et proscriptionibus, facultates amiserunt; alii vero luxu atque deliciis sine dubio ipsas attriverunt et dilapidarunt. Cur mirum igitur

¹ Bibl. Graec. Vol. xiii. p. 47.

tur videre debet, si quidam ex eorum posteris medendi arte, qua nulla apud Romanos lucrosior fuit, fractas et perditas fortunas iterum refarcire conati sint? Certe sua aetate bene natos haud defuisse indicat Seneca, qui in eam rerum suarum desperationem venerant, ut secum dubitarent, *utrum se ad gladium locarent, an ad cultrum*¹: hoc est, num gladiatores, an bestiarii fierent. Quanto melius homines ejusmodi rebus suis, ac famae consuluerant; si ad honestam aliquam artem, qualis est medicina, ediscendam atque exercendam opportune se recepissent? At vero si V. R. fidem habeamus, *vel infimus quisque Romanorum rem medicam gravitate sua indignam arbitrabatur*. Pli-

¹ Epist. 87.

nium autem, cujus auctoritate hoc dicere prae se fert, non ita affirmasse supra probavimus¹. Imo rem aliter se habuisse, ipse proximus verbis agnoscere videtur, ita scribens: *Nullus omnino Quiritium, nisi sero admodum, nec, ut Clericus ipse fatetur, ante Caesarum aetatem unquam attigit.* Sub Caesaribus igitur saltem *ingenui* erant *Romani*, qui medendi artem exercerent; quorum aliquot etiam ab ipso Plinio commemorantur. Ex horum numero Augusti temporibus fuerunt *Julius Bassus* et *Sextius Niger*, quos *de medicina Graece scripsisse* dicit²; quorum posterior etiam *diligentissimus medicinae* ab eo appellatur³. Item *C. Valgium* meminit, *unum illustrium*, ut ait, et *eruditione*

¹ Vid. p. 48, 49. ² Hist. L. xx, &c. in Indice.

³ L. viii. c. 3.

spectatum, qui *volumen ad Divum Augustum* scripsit¹. His *Cassium* adungere Clericus non dubitat², quem inter *Romana nomina* recenset Meadius, et qui *Celfi elogio ingeniosissimus seculi sui medicus* audivit³. Sub Tiberio floruit, qui *Hippocratis Latini* nomen adeptus est, *Cornelius Celsus*; quem non tantum de arte scripsisse, sed et eam exercuisse, viri eruditi dudum ostenderunt⁴. Sub Claudii item imperio vixit *Scribonius Largus*, qui in Britannica expeditione hunc imperatorem comitatus est, ut ipse testatur⁵. Praeterea inter auctores Romanos in Plinii *Indice* laudatos, *Opilium*, *Caecilium*, et *Granium* medicos legimus⁶; quo-

¹ L. xx. in *Indice*, et L. xxv. c. 2.

² Hist. de la med. Par. iii. l. i. c. 2.

³ Praef. ad Lib. i.

⁴ Vid. Fabric. B. Gr. Vol. xiii. p. 127.

⁵ Compos. 163. ⁶ L. xxviii, xxix.

rum ultimum ex gente *Grania* *Romae antiquissima* ortum fuisse, censet Harduinus¹. Item *L. Tuccii Vallae* medici alibi mentionem facit Plinius², quem *Tucciae familiae* idem vir doctissimus adscribit. Nec cur fratres *Stertini*, quos adducit celeberrimus Meadius, hic excludi debeant, rationem fatis idoneam percipio. Graecos enim homines *censum* suum in *Neapoli operibus exornanda*, ut de iis tradit Plinius³, *exhaurire* voluisse, haud probabile videtur. Alii quoque medici Romani, si id hic ageretur, sequentibus temporibus ex Galeno, et aliis, facile proferri possent. Sed ex iis, quos jam memoravimus, quam longe erraverit V. R. cum *infimum quemque* artem medicam *gravitate sua*

¹ Not. in Ind. auct. ² L. vii. c. 53. ³ L. xxix. c. 1.

indignam arbitratum fuisse asseruit, fatis manifesto constat. Quare si *Cassii*, *Calpetanis*, ceterisque a Meadio laudatis, vel actio liberalis jure intendi posset; alios certe ex familiis nec vetustate, nec dignitate inferioribus, iisdem temporibus medicinae laude celebratos invenimus. Ante Caesarum quidem aetatem vix, aut ne vix, forsan occurrunt; cujus rei causae non admodum obscurae esse videntur. Graeca enim medicina haud L annos ante J. Caesaris nativitatem Romae obtinuerat; quo tempore *gravitas* illa, vel potius *ferocitas* Romanorum, ad hanc artem capefendam vix dum fatis mollescere inceperat. Nec ab aliis, praeter Graecos, discere potuerunt; qui sine dubio, si attentassent, viros philosophiae, aliarumque liberalium artium non aequè expertos, longe

longe praecelluissent. Haud brevi igitur temporis spatium ita haec mendendi ars a Graecis omnino occupata fuit, ut fere ex interdicto VNDE VI cum illis agere potuerint, qui eam invasisent. Porro dum stetit respublica, juvenes liberaliter instituti vel ad oratoriam, vel rem militarem plerumque se receperunt; quibus studiis tunc temporis ad opes, et honores consequendos aditus praecipue patuit. Sed longe aliter se res habuit, cum tota rerum administratio in unius potestatem devenit. Tunc enim in senatu, quem *ὀργανον* eloquentiae vocat Cicero, de gravissimis rebus non libere, ut antea, differebant; sed ad principis voluntatem sententias suas attemperabant. Neque in judiciis idem dicendi genus coram principe, quod apud alios iudices, adhibebatur. In exercitu quoque

que ordines et imperia haud amplius praemia virtutis erant, sed ex gratia et favore conferebantur. Hinc magna et animorum et studiorum conversio necessario secuta est ; atque inter alias vivendi rationes, quibus opes et divitiae acquiri possent, nonnulli medicae arti se applicuisse videntur. Verum enimvero Graecorum medicorum, teste Plinio, tanta fama et existimatio Romae fuit, ut non mirandum sit, si Romani ipsi moleste ferrent ac stomacharentur, quod cum iis, quos bello subjugaverant, de hac arte, ubi victoria longe erat difficilior, contendere necesse esset. Hinc *gravitas* eorum non *exercuit* ; et *paucissimi*, ad Graecos scilicet comparati, *attigere* : non ut V. R. explicat, quia *semper in dedecore ars tota* apud Romanos *jacuit* ; sed quia de successu potius

tius in eam exercendo dubitaverint.

Sed, “ Observat, *inquit*, vir ce-
 “ leberrimus, in nummo quodam
 “ *Rubriae familiae, anguem, Deae*
 “ *Salutis symbolum*, conspici,
 “ quem ad florentem tunc in ea
 “ familia medicinae laudem *re-*
 “ *ferri omnino oportere* censet ¹ :
 “ miraturque Patinum et Vail-
 “ lant, medicos quidem ambos, in
 “ nummis familiarum Romana-
 “ rum explicandis, *rem arti-*
 “ *suae tam honorificam* praeter-
 “ misisse. At in aliis etiam num-
 “ mis consularibus, quos ipse quo-
 “ que exhibet², uno scilicet *Ju-*
 “ *niae*, altero *Aciliae familiae*,
 “ ipsa *Deae Salutis* imago ex-
 “ pressa cernitur: num medici
 “ propterea familiarum istarum
 “ principes ? nihil fane minus

¹ Orat. Harv. p. 11.

² Ibid. p. 31.

“credendum”¹. Si auctor noster scriptorum verba, quos citat, ut apud illos leguntur, adducere curasset ; tota fane haec disputatio multo leviori opera decisa fuisset : sed nescio unde fit, ut, non tam quod ipsi revera dicunt, quam quod causae suae maxime conducit, saepissime eos dicere faciat. Ita, si eum hic audiamus, clarissimus Meadius anguem in nummo Rubriae familiae ad florentem tunc in illa familia medicinae laudem *referri omnino oportere* censet. Sed verba illius longe aliter sonant, quae hoc pacto ipse exprimit : *Praeterire autem nequeo, in nummis Rubriorum conspici anguem, Deae Salutis signum, monumentum, ut videtur, familiae sibi medicinae laudem vindicantis. Miror itaque in nummis istis explicandis*

¹ Dissert. p. 21.

neque

neque Patinum, neque Vaillant,
viros de re nummaria optime
meritos, hanc arti suae adeo ho-
norificam, inter alias ejus rei
causas longius petitas attulisse.
 Nihil hic pro certo affirmatur;
 sed alia tantum conjectura iis,
 quas Patinus et Vaillant de hac
 re antea obtulerant, adjicitur:
 quod ex verbis, *ut videtur*, ma-
 nifesto apparet. Si quis autem
 cum auctore nostro sentiat, num-
 mum istum, utpote consularem,
 antiquiorem esse, quam ut Roma-
 nae alicujus familiae ex arte me-
 dica decus eo exhiberi possit;
 monetariis etiam sub Caesaribus
 nonnunquam vel sua, vel genti-
 litia ornamenta, in nummis ex-
 primendi libertatem concessam
 fuisse, ut notarunt antiquarii,
 considerare eum oportet: licet
 conjectura haec V. R. minus ar-
 rideat, summa controversiae nullo

modo hinc afficitur. Quod quaerit autem, num serpens in *Juniae* et *Aciliae* familiarum nummis medicos in iis quoque familiis fuisse indicat? Quis unquam ita asseruit? Certe ad aliam rem illustrandam a viro doctiss. adfertur. Atque idem symbolum variis de causis a veteribus adhiberi solitum nemo ignorat.

Sed ad discrimen inter *medicos* et *chirurgos* V. R. jam revertitur. “ Dum autem a medicis,
 “ *inquit*, contumeliam propulsare
 “ conatur, caveat tandem vir
 “ dignissimus, ne in alios ipse
 “ quidem contumeliosus reperia-
 “ tur; chirurgos velim, viros
 “ sane honestos, et reipublicae
 “ utiles; quosque a reliquis me-
 “ dicis, nec nomine, nec condi-
 “ tione, antiquitus unquam distin-
 “ gui, aut segregari reperio: ni-
 “ si

“ si fortasse credendum poti-
 “ us sit, chirurgicam medicinae
 “ partem, cum antiquiorem,
 “ tum majori etiam apud ve-
 “ teres honore fuisse habitam.
 “ Ipse quidem *Aesculapius* non
 “ aliam ob causam in Deorum
 “ numerum relatus dicitur, quam
 “ quod *specillum* (chirurgorum
 “ quoddam instrumentum) in-
 “ venerit¹, primusque vulnera ob-
 “ ligare docuerit²”. De chi-
 rurgiae antiquitate hic non con-
 tendam; quandoquidem, ut is
 mox bene observat, etiam Cel-
 sus *hanc medicinae partem a-*
pud Graecos vetustissimam fuisse
*scribat*³. Imo vix aliter profecto
 ex artis ipsius natura evenire po-
 tuit; cum res sit magis obvia, et
 communi omnium sensui accom-

¹ Cic. De nat. Deor. L. iii. c. 22.

² Differt. p. 22. 23. ³ Praef. ad Lib. 1.

modata, vulneribus medendi rationes excogitare ; quam abditas morborum causas investigare, et medicamenta iis relevandis idonea adhibere. Et dum illa tantum nota fuit, non mirum est inventores ejus, atque excultores, apud omnes, qui tanta sibi comoda illorum opera ac beneficio provenire senserint, summo honore habitos fuisse. At vero postquam ars morbis medendi inventa fuit, ac paulo accuratius exculta, qui *veteres* illos hanc chirurgiae haud praetulisse, credere possit ; nae is sane de illis, ut de crassi admodum et tardi ingenii hominibus, sentire videtur. Certe Celsus, qui de utraque parte in scriptis suis accurate tractavit, aliter judicasse mox videbimus.

Sed utcunque hoc fuerit, *chirurgos a reliquis medicis nec nomine,*

mine, nec conditione antiquitus
 unquam distingui, aut segregari
 se reperire V. R. dicit. Imo,
 “ Hier. Mercurialis, *ut ait*, me-
 “ dicus quidem ipse doctissimus,
 “ omnes priscos medicos chirur-
 “ gos fuisse agnoscit ; atque ad
 “ Galeni usque tempora medica-
 “ menta sibi ipsis parasse : uti
 “ *compertum habent*, inquit¹,
 “ *qui in auctoribus antiquioribus*,
 “ atque Hippocrate praecipue
 “ sunt versati.

“ Apud veteres certe Romanos
 “ communi medicorum nomine
 “ cum utroque appellari, tum
 “ utrasque simul medicinae par-
 “ tes ab eodem semper exerceri
 “ certissimum est. *Archagathus*
 “ ille, qui omnium primus me-
 “ dicinae profitendae causa e
 “ Graecia Romam, anno ur-

¹ Var. lect. L. 1. c. 13.

“ bis DXXXV, venisse dicitur ¹, *chi-*
 “ *rurgus*, ut ante dixi, fuit, ta-
 “ bernamque ad operam locan-
 “ dam publice datam habuit.
 “ *Plautus* etiam, qui eodem
 “ tempore, seu posterius aliquan-
 “ to floruit, de *medicis* quoties
 “ loquitur, haud alios ac *chirur-*
 “ *gos* esse confirmat ². *C. Mari-*
 “ *um* crura tumoribus quibusdam
 “ deformata medico secanda ob-
 “ tulisse legimus ³; et secandi a-
 “ cerbitatem sine ullo doloris in-
 “ dicio pertulisse. *Cicero* de mili-
 “ te veterano ac exercitato lo-
 “ quens ⁴, ob vulnera fortio-
 “ rem fieri dicit, nec requirere
 “ aliud, quam *medicum*, a quo
 “ *obligetur*. *Catonis* *medicum*
 “ *illum* supra memoratum *chi-*
 “ *rurgi* proprio munere fun-
 “ tem vidimus. Gladiatorum

¹ Plin. Hist. L. xxix. c. 1. ² Menaec. v. 3.

³ Plut. in C. Mar. ⁴ Tusc. quæst. L. ii. 38.

“ denique

“ denique *ludi singuli*, ut ex in-
 “ scriptionibus plurimis apparet,
 “ singulos sibi medicos habue-
 “ runt, in utrumque certe, tum
 “ *valetudinem tuendam*, tum *vul-*
 “ *nera medenda*, paratos aequè
 “ ac instructos.

“ Imperatorum autem postea
 “ temporibus, cum civium simul
 “ et medicorum multitudo in
 “ immensum quasi excrevisset ;
 “ atque in urbe opibus omnibus
 “ abundante, vel *quaelibet me-*
 “ *dicinae pars* vectigal, quae-
 “ stumque satis amplum profi-
 “ tentibus conficere valeret ; tum
 “ primum in partes varias secari
 “ quasi, et dividi medendi ars ;
 “ tum singulae deinceps a singu-
 “ lis tractari, et administrari ;
 “ tum vel minima quaeque cor-
 “ poris pars, certusve quilibet
 “ dolor *medicos sibi proprios*
 “ et *unice addictos* habere coe-
 “ pit :

“ pit¹ : atque hinc denique *clini-*
 “ *corum, chirurgorum, oculario-*
 “ *rum, auriculariorum, &c.* no-
 “ mina effluxere ; quae tamen
 “ omnia uni interdum, eidemque
 “ adhuc competere, ex inscri-
 “ ptione supra allata, atque aliis
 “ multis liquet.

“ *Postremis temporibus, in-*
 “ quit Menagius², *partem illam*
 “ *medicinae, quae manu mede-*
 “ *tur, ab aliis homines sejun-*
 “ *xerunt : quando factum hoc*
 “ *dissidium, dixerit alius, non*
 “ *ego : certe post Antoninos.* Scio
 “ autem Celsum, prout a Clerico
 “ citatur³, multis antea annis fa-
 “ ctam hanc medicinae partiti-
 “ nem indicare videri : dubitat
 “ autem vir eruditus, an Celsus
 “ de ea, tanquam facta jam, et

¹ L. 1. §. 3. ff. de var. et extraord. cogn.

² Amoenitat. Jur. civ. c. 35. p. 42.

³ Hist. de la medicine, Par. ii. l. 1. c. 9.

“ in usum perducta ; an de re
 “ solum utili, quamque institu-
 “ endam exoptarat, esset locutus ;
 “ cum Celsi ipsius aetate, anti-
 “ quum adhuc morem obtinuisse,
 “ omnesque simul medicinae par-
 “ tes ab uno eodemque tractatas
 “ saepe esse appareat.

“ Quicquid vero de hac re sta-
 “ tuamus ; hoc unum certissi-
 “ mum est, *medicos et chirurgos*
 “ pari semper conditione et di-
 “ gnitate apud veteres Romanos
 “ extitisse ¹. Nomen *medicus*
 tam lata significatione apud ve-
 teres usurpari, ut *chirurgos* eti-
 am complectatur, satis notum
 est. Imo queritur Scribonius
 Largus, *multos unius partis sa-
 nandi scientia medici plenum no-
 men consecutos* ². Jurisconsulti
 autem dubitanter de his loqui

¹ Dissert. p. 23, 24, 25. ² In Epist. ad C. J. Callistum.

videntur. *Medicos fortassis*, inquit Ulpianus, *quis accipiet etiam eos, qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur*¹. Mulieribus tamen tribuunt: nam *de medicis utriusque sexus* in jure Romano legimus, qui in *medicos* et *obstetrices* statim distinguuntur². Quamquam autem nomen *medicus* communi usu tam late pateret; ars tamen ipsa ita dividebatur, ut alii *morbis*, alii *vulneribus* mederentur: neque id tantum, sed qui morbos curabant, etiam *artis dignitate* praeexcellere censebantur; unde et *medicorum* nomen his eminentiori vocis significatu adhaesit, dum illis *chirurgorum* appellatio tribueretur. At V. R. *nec nomine, nec conditione antiquitus unquam di-*

¹ L. 1. §. 3. ff. de extr. cognit.

² L. 3. C. commun. de legat.

stingui:

stingui: apud veteres certe Romanos, communi medicorum nomine cum utrosque appellari, tum utrasque simul medicinae partes ab eodem semper exerceri; etiam pari conditione et dignitate extitisse, asserit.

Sed ad totam hanc rem decidendam Celsus, gravissimus testis, opportune se nobis offert. Primum igitur, quid de *artis partitione* is dicat, audiamus. *Hippocrates Cous*, inquit, *primus quidem ex omnibus memoria dignus, ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit, vir et arte et facundia insignis.* Post quem *Diocles Carystius*, deinde *Praxagoras et Chrysippus*, tum *Hierophilus et Erasistratus*, sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in *diversas vias processerint.* *Iisdem temporibus in tres partes medicina diducta est: ut una esset,*
quae

quae victu ; altera, quae medicamentis ; tertia, quae manu mederetur¹. Et in alio loco de chirurgia loquens : Haec autem pars, cum sit vetustissima, magis tamen ab illo parente omnis medicinae Hippocrate, quam a prioribus exculta est. Deinde posteaquam diducta ab aliis habere professores suos coepit, in Aegypto quoque increvit, Philoxeno maxime auctore, qui plurimis voluminibus hanc partem diligentissime comprehendit. Gorgias quoque, et Sostratius, et Hermes, et Apollonii duo, et Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, singuli quaedam reppererunt. Ac Romae quoque non mediocres professores, maximeque nuper Tryphon pater, et Euelpistus Phlegetis filius, et ut ex scriptis ejus intelligi potest,

¹ Praef. ad L. i.

horum

*horum eruditissimus Meges, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei disciplinae adjece-
runt. Esse autem chirurgus de-
bet adolescens, aut certe adole-
scentiae propior; manu strenua,
stabili, nec unquam intremiscen-
te, eaque non minus sinistra,
quam dextra promptus; acie ocu-
lorum acri, claraque; animo in-
trepidus, &c¹. Quid plenius, aut
verbis clarioribus exprimi po-
test? Nimirum, ut Hippocrates
ipse medicinam a philosophia se-
paravit; ita secundo post seculo
chirurgiam ab aliis ejus partibus
diductam fuisse, et professores
suos habuisse dicit; quorum non-
nullos etiam, qui Romae vixe-
runt, commemorat. Et ne quis
suspicietur Celsum de artis potius,
quam hominum divisione loqui,*

¹ Praef. ad L. vii.

atque hos *chirurgiae professores* eodem tempore eam quoque *medicinae partem*, quae morbis medetur, exercere solitos ; certe *Crassi verba* apud *Ciceronem* contrarium diu ante *Caesares* in usu fuisse apertissime demonstrant. Tum *Crassus*, *Non in hac, inquit, una, Catule, re* [oratoria scil.] *sed in aliis etiam compluribus, distributione partium, ac separatione, magnitudines sunt artium diminutae.* An tu existimas, cum esset *Hippocrates* ille *Cous*, fuisse tum alios medicos, qui morbis ; alios, qui vulneribus ; alios, qui oculis mederentur¹ ? Atque hinc ratio manifesta apparet, cur *Archagathus* a *Plinio* *vulnerarius* appelletur : nimirum quod eam *medicinae partem* solummodo exercebat.

¹ De orat. Lib. iii. c. 33.

Num si morbis quoque mederi professus esset, cur Plinius ita illum nominaverit, nec *medicum* vocasse contentus fuerit, nullam profecto causam probabilem concipere possum. Ex contemptu quidem id factum V. R. opinor, nequaquam admittet, qui *medicos et chirurgos pari semper conditione et dignitate apud veteres Romanos extitisse* contendat. Sed, ut supra explicatum fuit, Romani Archagathos, totique illius medicinae rationi, adeo infensi fuere, ut medicos, qui Romam proximi venerunt, artique suae cives primi conciliarunt, non chirurgos, sed clinicos fuisse, verisimillimum videatur. Postea vero etiam illos iterum admissos fuisse, atque artem suam cum laude illic exercuisse, non ex Celso tantum, sed aliis etiam intelligimus. *Alconis enim vulnerum medici*

medici, qui sub Claudio vixit, mentionem facit Plinius¹. Multos etiam *chirurgos* Scribonius Largus passim commemorat, cujus sequentia verba notatu digna videntur : *Quamvis ex magna parte ad diaeteticos pertinentes compositiones jam exhibuerimus ; tamen quasi claudicat et vacillat hic liber, nisi eas quoque compositiones, quae ad chirurgos pertinent, posuerimus : quare initium ex emplastris faciemus*². Porro usitatum est ei loquendi genus, cum de *medicamentis* verba facit, *medicorum* appellare ; cum vero de *emplastris*, *chirurgorum*. Sic, *Cassii medici colice*³, *antidotus Marciani medici*⁴ ; *emplastrum vero chirurgi Tryphonis*⁵, *emplastrum Megetis chirurgi*⁶, et saepe alias. Unde *medici* appellatio-

¹ L. xxix. c. i.² Compos. cc.³ Ibid. cxx.⁴ Ib. clxxvii.⁵ Ib. cci.⁶ Ib. ccii.

nem,

nem καὶ ἐξοχήν, ut aiunt, iis, qui morbis mederentur, illum attribuisse patet. Galeni et aliorum posterioris aevi testimonia ad hanc rem confirmandam adducere, omnino supervacaneum existimo. Sed ut illud obiter notem: quae tam Crassus, quam Celsus, de medicinae partitione post Hippocratem facta scribunt, ad tempus quo apud Graecos fieri coepit, tantum spectare videntur. Nam Herodotus profecto, qui Hippocrati aequalis fuit, apud Aegyptios etiam sua aetate singulorum morborum medicos fuisse narrat. Verba illius sunt: Ἡ δὲ ἰατρικὴ κατὰ τάδε σφι δέδασται μῆς ὅσους ἕκαστος ἰατρός ἐστι, καὶ ὃ πλεόνων πάντα δὲ ἰητρῶν ἐστὶ πλέα· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἰητροὶ καλεστέασι, οἱ δὲ κεφαλῆς, οἱ δὲ ὀδόντων, οἱ δὲ κατὰ γαστήρα, οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νόσων¹.

¹ Hist. L. ii. c. 84.

Haec medendi artis in Aegypto partitio, ut describit Herodotus, ab ea Graecorum longe fuit diversa. Posterioribus autem seculis Graecanicam istam illic obtinuisse, Celsi verba indicare videntur.

Sed tres viros eruditos, *Mercurialem* scil. *Clericum*, et *Menagium*, in partes suas pertrahere V. R. conatur. *Mercurialis* autem verba paulo plenius hic adscribere non pigebit. *Adjiciam*, inquit, *et illud*, *tempore Hippocratis consuevisse medicos domibus propriis languentes alere, ut majori sedulitate eos curarent : de chirurgis loquor, quales fuisse omnes priscos medicos, satis compertum habent, qui in auctoribus antiquioribus, et praesertim Hippocratis monumentis legendis sunt diligenter versati : imo usque ad tempora Galeni etiam sibi ipsis medi-*

medicamenta parare solitos fuisse, multis ex ejus commentariis colligitur. Quosnam hic priscos medicos intellexerit Mercurialis, ex eo liquido satis significasse videtur; quod ad Hippocratis praesertim monumenta nos mittit, unde medendi eorum rationem discere possimus. Sed quid hoc ad Celsi partitionem, cujus auctores, diu quidem post Hippocratem, at multos tamen annos ante Caesarum aetatem vixisse narrat? Quod scribit autem Mercurialis, medicos usque ad tempora Galeni etiam sibi ipsis medicamenta parare solitos fuisse; ut de omnibus id universe accipiatur, verba illius non requirere videntur. Et Plinius certe sui temporis medicos, quod illud neglexerint, more solito ansam increpandi arripit. Haec omnia, inquit, medici (quod pace eorum

dixisse liceat) ignorant, pars major et nomina; in tantum a conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinae solebat. Nam quoties incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, credunt Seplasiae omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplastra et collyria mercantur; tabesque mercium, aut fraus Seplasiae sic exteritur¹. Hos medicaminum venditores Scribonius Largus institores pigmentarios appellat. Verum, inquit, adjicere oportet, quod ex lacte ipso silvatici papaveris capitum fit, non ex succo foliorum ejus, ut pigmentarii institores ejus rei compendii causa faciunt². Idem hominum genus

¹ Hist. L. xxxiv. c. 11. ² Compos. xxii.

doctissimus Salmasius ita describit: *Pharmacopolas nostros esse constat diversos a veterum Graecorum pharmacopolis. Idem quippe cum pigmentariis Romanorum, qui omnium rerum institores erant, quaecunque ad medicinam pertinent. Herbas medicas colligebant, condiebant, servabant, succos ex his eliciebant, medicamenta etiam plerumque componebant, quae medicis venderent*¹. Sic apud Galenum memoratur *Pamphilus* quidam *μυγματοπώλης*². Celebratissimis autem medicis, tam apud Graecos, quam Romanos, mos plerumque fuit, servos, qui medicamenta sibi compo-
nerent, domibus suis retinere. Ita Scribonius Largus: *Cassii medici colice bona, multis nota propter effectus vera haec est, ut ab ejus*

¹ Proleg. in Exerc. De hom. hyl. iatr.

² L. vii. De comp. med. fec. loc. c. 3.

*servo Atimeto accepi, legato Tiberii Caesaris, quia is eam solitus erat ei componere*¹. Hoc veterum medicorum curam et sedulitatem forsan ostendat, in dedecus vero eorum nequaquam cedit.

Sed ad *Clericum* venio, qui, si V. R. fidem habeamus, *dubitat, an Celsus de ea medicinae partitione, tanquam facta; an solum exoptanda, esset locutus*. Ceterum qui Clerici ipsius verba inspexerit, contrarium, ni fallor, plane percipiet. *Ce fut, inquit, à peu près du temps d'Hérophile et d'Erasistrate, selon la remarque de Celse, que la médecine, qui jusqu' alors avoit été exercée avec toutes ces dépendances par une personne seule, fut partagée en trois parties, dont chacune fit*

¹ Compos. cxx.

dans la suite l'occupation de trois personnes différentes. Ces trois parties furent la médecine diététique, la pharmaceutique, et la chirurgique. At mox quidem: Pour revenir au partage de la médecine, nous l'avons expliqué précisément au sens de Celse, qui l'a réglé de cette manière ; soit que la chose se pratiquât effectivement ainsi de son temps, soit qu'il ait voulu simplement marquer, comme elle devoit aller. Hoc autem de illa parte praecipue, quam pharmaceutique appellavit, se intellexisse, tum ex iis, quae proxime sequuntur, plane significat ; tum ex sequentis etiam capituli initio, quod ita se habet: La chirurgie en particulier semble avoir été plus réellement séparée du tronc de la médecine, que la pharmacie. Et deinde per totum istud caput celeberrimos apud veteres

veteres chirurgos recenset. *Chirurgiam* igitur a reliquo medicinae corpore separatam fuisse, suosque professores habuisse, non dubitavit Clericus; sed num *pharmaceutice* etiam revera sejuncta fuisset, hoc quidem dubitasse videtur.

Quod ad *Menagium* attinet, hanc partitionem post *Antoninos* disertim collocat; sed nil mirandum, si jurisconsultus quidem, licet alioquin eruditus, in medicis rebus forte caecutiret.

Neque exempla, quae ex antiquis scriptoribus auctor noster adducit, ad causam suam tuendam magis conferre videntur. *Archagathum* chirurgum fuisse ex *Plinio* discimus, doceat igitur *V. R.* in morbis quoque medendis eum versatum fuisse: nam *medici* appellationem horum utrique generi communem fuisse inter

inter omnes convenit. Haud tamen diffitendum est nonnullos, etiam post artis divisionem a Celso memoratam, et morborum et vulnerum medicinam exercuisse; qualis *medicus* iste in Plauti *Menaechmis* ridicule fatis fingitur. Ejusmodi quoque fuisse, qui castra sequerentur, verisimile videtur. Quemadmodum et hodie chirurgi nostri navales, ac saepe castrenses, utroque munere funguntur. At nemo certe ex eo chirurgiam a reliqua medicina apud nos non revera separari, aut medicos et chirurgos idem genus hominum esse dicet. Hinc igitur quid de *medico* illo C. *Marii*, atque etiam *militis veterani* apud Ciceronem, statui oporteat, fatis perspicue videmus. Praeterea, si quis *domesticos* illos *medicos* utramque provinciam haud raro administrasse existimet,

cum eo nequaquam contendam. Etenim cum familiae valetudo eorum curae committeretur, qui in utramque partem parati essent et instructi, quantum liceret, domini sine dubio conquirebant. Atque ex horum numero *Catonis* fuerat *medicus*, qui tunc patronum sequeretur. Verum procures Romanos, aliosque viros illustres, medicis hisce salutem suam prorsus commisisse, quis credet? Operam eorum, qui artem publice exercebant, annuo salario conduxisse supra ostendimus: neque illud tantum, sed et aliorum *professorum*, arte insignium, quoties res postularet, consilium adhibere solebant. Ita *Chariclem*, non regere valetudines Tiberii, sed consilii copiam praebere solitum fuisse, tradit Tacitus. Et eodem sensu forsan illa Lampridii verba de Alexandro Severo intelligi possint:

sint : *Medicus sub eo unus palatinus salarium accepit ; ceteri omnes, qui usque ad sex fuerunt, annonas binas aut ternas accipiebant*¹. Ex his septem medicis valetudo imperatoris primo praefertim commissa fuisse videtur ; reliquorum autem consilio, pro re nata, utebatur. Post ea, quae haecenus diximus, in *ludis gladiatorum* utrumque munus ab eodem homine praestitum fuisse, nemo, opinor, demirabitur. Sed frustra est V. R. cum ait, *imperatorum temporibus primum in partes varias ita secari quasi, et dividi medendi artem, ut vel minima quaeque corporis pars medicos sibi proprios habere coeperit*. Nam Crassi oratoris aetate medicos fuisse, qui oculos solum mederentur, supra vidimus.

¹ Lamprid. in vit. c. 42.

Postea tamen nonnullos omnes simul partes exercuisse ex inscriptionibus satis constat. Neque id mirum fane in ea urbe, qua, ut scribit Plinius, *cuicumque medicum se professo statim crederetur*¹. At quales istos homines fuisse credamus? Vix dubitandum est, id, quod plerumque evenit, iis etiam temporibus in usu fuisse, ut quo minus quis sciret, eo plura profiteretur. Si Plinium certe inspiciamus, ubi tot medicos fama et arte insignes apud Romanos recenset, quae de medendi illorum ratione commemorat, nihil omnino cum chirurgia habent communia; *Archagathos* tantum et *Alconte* exceptis, quos a ceteris igitur distinguit, alterum *vulnerarium*, alterum *vulnerum medicum* appel-

¹ Hist. L. xxix. c. 1.

lans. Quo consilio id factum existimare debemus? Nonne clarum et apertum est indicium, reliquos non vulneribus, sed morbis mendendis se totos addixisse? Praeterea, opera quaedam *Antonii Musae*, et *Themisonis*, plura vero *Asclepiadis* ab antiquis scriptoribus laudantur, quorum nulla ad chirurgiam spectant¹. Neque omitti hic debet carmen illud Martialis, toties in hac quaestione laudatum:

Chirurgus fuerat, nunc est vespillo Diaulus;

Coepit, quo poterat, clinicus esse modo².

Jam si omnis *chirurgus* etiam *clinicus* fuisset apud Romanos, qua ratione *Diaulus*, ex chirurgo vespillo factus, tunc *clinicus* esse

¹ Vid. Fabric. B. G. Vol. xiii. p. 65, 90, 432.

² Lib. i. Epigr. 31.

coepit?

coepit ? Perit omnino jocus, ex ambiguitate vocis *clinici* petitus, ni *chirurgia* et *clinice* diverforum hominum munera fuissent. Ex iis igitur quae haecenus diximus, quam temere et inconsulto auctor noster, *apud veteres Romanos utrasque simul medicinae partes ab eodem semper exerceri*, affirmaverit, omnes, opinor, facile percipient.

Ad praestantiam igitur et *dignitatem* illius medicinae partis, quae morbis mederi profitetur, jam procedimus. Neque aperte minus chirurgiae praeponit Celsus, quam ab ea distinguit. *Ex tribus, inquit, medicinae partibus, ut difficillima, sic etiam clarissima est ea, quae morbis medetur*¹. Quid planius, aut discrete magis exprimi potuit ? At

¹ Praef. ad Lib. i.

non artis, sed hominum *dignitatem* scilicet V. R. dixit. Ceterum vix ea, ut arbitror, separanda esse contendet, quae communi omnium consuetudine conjuncta intelliguntur. Quis enim nescit artis praerogativam professoribus etiam praelationem vulgo tribuere?

SED nequaquam hic praetermitti oportet, quod in operis initio *Juris Civilis Professore Regium* sibi declarasse dixit: nimirum “haud credere se, *chirurgos* “*a reliquis medicis* antiquitus se-
“jungi; at contra, quasi ii po-
“tius pro medicis soli essent ha-
“bendi, non meminisse aliam in
“jure civili medicorum fieri
“mentionem, ac eorum, qui *ma-*
“*nu curare*, seu *secare* consue-
“verint”. Hanc sententiam

lege quadam in margine citata confirmat. *Si medicus servum imperite secuerit, vel ex locato, vel ex lege Aquilia competere actionem*¹. At sequitur statim lege proxime sequenti : *Idem juris est, si medicamento perperam usus est*. Jam autem *secare*, et *medicamento uti*, tam diversam notionem habent, ut altero loquendi modo *chirurgus*, altero *clinicus* significetur. Item in alia lege : *Nec sumtum medicamentorum medicus libertus recte petet, quem ut patronam, ejusque familiam curaret, acceptabat*². Unde igitur constabit in duabus hisce posterioribus legibus chirurgos, et non clinicos potius medicos designari ? Ad haec de *archiatri* in jure Romano saepius legimus. Num et hi quo-

¹ L. 7. §. 8. ff. Ad leg. Aquil.

² L. 10. §. 3. ff. De ann. legat. et fideicom.

que inter *chirurgos* numerari debent?

SED auctor noster oratorum ritu gravissimam accusationis partem ad ultimum locum reservavit. “ Meadius autem, *inquit*, “ ne, si nihil omnino de ignobili medicorum veterum statu “ fateretur, obstinatum nimis “ et pervicacem sese ostenderet, “ concedere tandem aliquid videtur; sed tanta verborum obscuritate involutum, et quasi vi extortum, ut sensum inde vix ullum quidem, nedum clarum et distinctum elicere facile valeamus: ejusque ideo verba integra huc apposui, ut solertior aliquis ea mihi expedienda suscipiat.

“ *Nihil igitur servile*, *inquit* “ *ille*¹, *aut tenue quidem, artem*

¹ Orat. Harv. p. 9.

“ nostram adhuc dedecorat. Sed
 “ ut plane et sine fūco totam rem
 “ dicam, simul cum ingenuis mul-
 “ tis, et doctis viris, non pauci
 “ scientiae et fortunae bonis in-
 “ feriores illis temporibus Ro-
 “ mam veniebant; qui etsi non
 “ medicamentis, sed manu cura-
 “ rent, medici tamen appellaban-
 “ tur. Hi in divitum et magna-
 “ tum clientelam se conferebant,
 “ et servi agebant, donec civita-
 “ tem consequerentur; inde li-
 “ berti, nomen alicujus familiae
 “ Romanae sibi adsciscere sole-
 “ bant; neque raro, si ingenium
 “ studio literarum excoluissent,
 “ morbis etiam internis mede-
 “ bantur, et in medicorum clini-
 “ corum censum veniebant. Tali
 “ conditione fuit Antonius Mu-
 “ sa, &c.

“ Haec ille; sed ut mihi qui-
 “ dem videtur, cum verbis, tum
 “ senten-

“ sententiis sibi ipsi plane repu-
 “ gnans : ut enim alia omittam ;
 “ ego sane haud intelligo, quem-
 “ admodum ii, qui e Graecia
 “ *sponte* quidem venissent, atque
 “ in divitum clientelam sese con-
 “ tulissent, *servos* deinde *Romae*
 “ *agere*, iidemque *magnatum cli-*
 “ *entes* et *servi* simul esse pos-
 “ sent? Hujusmodi autem omnia,
 “ (sive errata, seu minus tantum
 “ accurata vocemus) et longe
 “ quidem majora, tali certe viro
 “ facile sunt ignoscenda ; cui tan-
 “ tis rebus occupato, otium ad
 “ hujusmodi nugas exquirendas
 “ nullo modo suppetit ; cujusque
 “ assiduis occupationibus quan-
 “ tum unquam morae interpona-
 “ tur, tantum sane de publicis
 “ commodis detrahitur ¹ ”.

¹ Dissert. p. 25, 26.

Totum hunc Meadii locum adeo perabsurdum esse V. R. pronunciat, ut *cum verbis, tum sententiis sibi ipsi plane repugnet*. Prudenter autem fecit, quod, reliquis omnibus aliorum conjecturae relictis, unum tantum commemoret, quod speciem aliquam repugnantiae in se continere videtur. Nequit scilicet *intelligere, quemadmodum ii, qui e Graecia sponte quidem venissent, atque in divitum clientelam sese contulissent, servos deinde Romae agere, iidemque magnatum clientes et servi simul esse possent*. Miror autem V. R. non observasse, quicquid hic repugnantiae sit, non Meadii esse, sed suum. Nam vox *clientes* apud Meadium non occurrit. *Clientes* quidem non *servi*, sed *liberi homines* fuerunt; *clientela* vero haud semper ad strictum illud *jus patronatus*, a Romulo

Romulo constitutum¹, refertur; sed latiori sensu nonnunquam accipitur. Ita Chaerea apud Terentium :

*Thais se patri commendavit : in
clientelam et fidem
Nobis dedit se*².

Ubi vox *clientela* non ea omnia complectitur, quae inter patronum et clientem Romuli constitutio postulavit; sed *sui* tantum, ac *suarum rerum defensionem* denotat. Haud ignoro hanc Graecam esse fabulam; at ni eo sensu vox apud Romanos usurpata fuisset, scriptor accuratissimus aliam adhibuisset. Sed jurisconsulti etiam ita utuntur. *Si quis post hanc nostri numinis sanctionem, in fraudem, circumscriptionemque publicae functionis, ad pa-*

¹ Vid. Dion. Halicar. L. ii. c. 9. 10, 11.

² Eun. v. 8, 9.

patrocinium cujuscunque conditionis confugerit ; id, quod hujus rei gratia geritur sub praetextu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujusbet alterius contractus, nullam habeat firmitatem. Et post pauca : Hae autem personae quae contra publicam utilitatem in clientelam suscepisse collatores detectae fuerint ; nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem subire cogentur, mediocris vero fortunae facultatum suarum amissione plectentur¹. Quod prius patrocinium, mox clientela hic dicitur ; et utroque vocabulo rusticorum collatorum tutela ac defensio, in fraudem fisci aut aliorum creditorum, significatur. Proinde servos etiam in hoc patrocinii vel clientelae genus suscipi potuisse, ex proxima lege in-

¹ L. I. C. Ut nemo ad suum patrocinium &c.

telligimus; quae praecipit, *Ne quis vicanis patrocinium polliceatur, vel agricolas in clientelam suscipiat, redituum alteriusve lucri promissione recepta; et ut qui haec non servaverit, supra dictis poenis, majorique commotioni subjaceat. Praeterea ut vicani, si servi sint, dominis castigati reddantur: si liberi xx libris multentur, &c¹. Quapropter, etsi clientum appellatio liberis solum hominibus tribuatur, clientelam tamen latiori sensu usurpari, quam ut clientes proprie dictos semper respiciat, perspicuum est. Atque idem aliis vocibus conjugatis usu venisse, ut aliae aliis plura significant, invenimus. Unum exemplum adferam, quo rem ita se habere V. R. facile concessurum, persuasum habeo. *Familia*, inquit Ul-*

¹ Ibid. l. 2.

pianus,

pianus, *varie accepta est*; nam *et in res, et in personas deducitur*. In res, utputa in *Lege XII Tabularum* his verbis: *adgnatus proximus familiam habeto*. Ad *personas autem refertur familiae significatio ita, cum de patrono et liberto loquitur lex*: *ex ea familia inquit in eam familiam, &c*¹. Atque idem alibi: *Familiae appellatione omnes, qui in servitio sunt, continentur: etiam liberi homines, qui ei bona fide serviunt, vel alieni: accipe eos quoque, qui in potestate ejus sunt*². At vero aut *famulus* de *fervo* tantum dicitur; aut *V. R.* argumentum de *Pyrrhi* regis medico, quem *Claudianus* *famulum* ejus appellat³, hinc plane evertitur. In summa ergo, ut non omnes in *familia* erant *famu-*

¹ V. S. l. 195. §. 1. ² L. 25. §. 2. ff. De aedil. edict.

³ Vid. supra, p. 124.

li, ita nec omnes in *clientela* erant *clientes*. Cum Graecos igitur medicos tenuis fortunae, ac notae obscurioris, in *divitum et magnatum clientelam* se nonnunquam contulisse, et servos egisse, dicit clarissimus Meadius; quidnam sit in *verbis* repugnantiae, neutiquam percipio. Et quod ad *sententiam* attinet, tangit sane hunc morem libertus apud Petronium, qui alteri interroganti, *Quare servivisti?* respondet: *Quia ipse me dedi in servitutem, et malui civis Romanus esse, quam tributarius. Et nunc spero me sic vivere, ut nemini jocus sim, homo inter homines suos*¹. Ad quem locum doctissimus Burmannus, *Hac arte*, inquit, *peregrini emebant civitatem Romanam, dando se in*

¹ Satyric, cap. 57.

servitutem Romano, adjecto pacto, ut manumitterentur. Porro jure civili liberum hominem servituti se subjicere potuisse docemur¹. En igitur, quod tanta verborum obscuritate involutum, et quasi vi extortum esse, ut sensum inde vix ullum quidem, nedum clarum et distinctum elicere facile valeamus, auctor noster exclamat! Sed cum parturiunt montes, qualis foetus expectandus sit, olim monuit poeta.

CETERUM non ab re forsan erit, si jam paululum respicientes, illam auctoris nostri admonitionem consideremus, cum ait, *Dum a medicis contumeliam propulsare conatur, caveat tandem vir dignissimus, ne in alios ipse quidem contumeliosus reperiat^{ur} : chirurgos velim, viros sane*

¹L. 5. §. 1. ff. De statu hom.

honestos,

honestos, et reipublicae utiles. Cur autem dignissimus Meadius in chirurgos istos, quos sponte sua in brevem servitutem se tradidisse censeat, magis contumeliosus haberi debet ; quam V. ipse R. in omnes medicos, quos non *servos* tantum, idque *invitos*, sed *mortalium* etiam *humillimos* appellet ? Pulcherrime sane ab hoc strenuo chirurgorum patrono *viri isti honesti, et reipublicae utiles* adornantur ; dum ipsos *infimae et extremae sortis homines, Graeculos fugitivos et esurientes* ; artemque illorum *il-liberalem, sordidam, ac cive prorsus indignam* fuisse pronunciet. At reliquis interim medicis haud contemptiores fuisse affirmat. Recte quidem. Magna igitur erit consolatio, quod non solos, sed conjunctim cum aliis eos traduxerit, et inter vilissima atque

abjectissima mancipia colloca-
verit !

At “ Clericus, *inquit*, in libro
“ illo, quo medendi historiam
“ diligenter et erudite contexuit,
“ hanc omnem quaestionem co-
“ piose tractat ¹ ; et quamvis me-
“ dicus, non dubitat tamen, quae
“ in utramque partem dici so-
“ lent, in medium proferre, aliis
“ judicium relinquens : in hoc
“ tantum errare visus ; quod
“ Sponii auctoritatem sequens,
“ medicos illos *Arruntium, Cal-*
“ *petanum, Rubrium, &c.* quos
“ *Romanorum primos* medicinam
“ attigisse dicit, ex *amplissimis*
“ *civium familiis* ad eam illico
“ accessisse credat ² .” Verum est,
quod de Clerico in priori par-
te sententiae dicitur. Sin au-
tem *in hoc tantum errare vi-*

¹ Hist. de la med. Par. iii. l. i. c. 2.

² Dissert. p. 26. 27.

sus est, quod medicos illos Arruntium, Calpetanum, Rubrium, &c. ex amplissimis civium familiis ad eam illico accessisse credat; in plurimis certe V. R. errasse necesse est. Clericus enim non fervos, sed ingenuos homines fuisse, qui Graecam medicinam primi Romam attulerint, et in manibus suis postea illic potissimum retinuerint, affirmat. Et quamvis fervorum exempla, quae contrariae sententiae fautores ex variis scriptoribus collegerint, diligenter exponat; plures tamen medicos, quos ipse ex Romanis familiis ortos fuisse censet, in hoc et sequentibus capitibus commemorat. Nequaquam igitur mendendi artem Romanorum gravitate indignam existimavit. Sed operae pretium est, quid de fervis istis senserit, audire. Ceux que Suetone, et les autres auteurs

teurs qu'on a citez, appellent médecins, pouvoient n'être pour la plupart que des chirurgiens, ou de ceux qui exerçoient la pharmaceutique. Num minus jam Clericus in chirurgos contumeliosus fuisse videtur, quam Meadius? Sed in errore etiam versatur V. R. cum medicos illos Arruntium, Calpetanum, Rubrium, &c. Romanorum primos medicinam attigisse, Clericum dixisse scribit. Nam Julium Bassum, Sextium Nigrum, C. Valgium, et Macrum, sub Augusto ante memoraverat; de istis autem, utrum in extrema parte ejusdem imperii, an potius sub Tiberio, Caligula, aut Claudio poni debeant, incertus esse videtur. Quae igitur in utramque partem dici solent, Clericus ita in medium profert; ut eam partem, quam V. R. amplexus est, plane rejiciat.

HAEC

HAEC sunt argumenta et auctoritates, quibus Vir Reverendus confusus, *medicorum apud veteres Romanos degentium conditionem servilem atque ignobilem fuisse*, ostendere proposuit. Singula, quanta licuit brevitate, consideravimus; nihilque omnino, in quo vis ac firmamenti aliquid ad causae illius defensionem inesse videretur, scientes praetermisimus. Quam feliciter autem probatio ei successerit, jam aliorum iudicio relinquimus.

IN priori capite, quo de medicorum statu generatim agit, primis DC annis artem medicam apud Romanos *non nisi a servis et extremae sortis hominibus, quos fere omnes a Graecis habuerunt, administratam fuisse* asserit. Ubi idem fane bis dicitur:

tur: nam *servi*, non *liberti*, extremae fortis homines fuerunt. Et tamen proximis verbis servos hosce *libertatem* prius *adipisci*, quam *officinas ad operam suam*, *artisque instrumenta publice vendenda* *conducerent*, solitos fuisse significat. Paucis autem interpositis, *post Graeciam tandem et Asiam subactas*, principes viros primum Graeculos servos medicinae peritos coëmere coepisse statuit; quorum deinceps in manibus, ut ait, *medendi ars ac provincia fere omnis versata est*. Sed mox iterum veteres illi Romani *medendi artem a servis omnino occupatam atque administratam*, *tanquam illiberalem ac sordidam rejecisse* dicuntur. Nihilominus tamen haud negandum esse dicit, quin cum servulis hisce sese junxerint Graeculi esurientes, liberae fortasse, sed humilis certe

te et abjectae conditionis : quos omnes J. Caesar civitate donavit. Atque haec prima scilicet medicis ad honores janua patefacta. Artem autem ipsam, magnis licet privilegiis munitam posthac atque ornatam, vix unquam tamen inter liberales censeri autumat. Imo, quis credet ? post januam hanc ad honores medicis patefactam, cum apud principes gratia valere, opibusque et variis immunitatibus aucti, ex servili atque ignobili statu ad honestum, atque ex tenebris et obscuritate in lucem et splendorem evadere coeperunt ; in humillimis mortalium a Seneca adhuc numerantur. En itaque medicae rei faciem apud veteres Romanos, ut auctori nostro eam depingere placuit ! Sed quis non videt haec ita secum discordare, ut plane sint ἀνύσταλα ?

Contra autem verus medicorum status, artifque illorum apud Romanos, quantum ex antiquis scriptoribus colligere potuimus, talis fuisse videtur : Graecorum medicina, quae per primos de annos Romae non obtinuerat, haud ita multo postea ab ingenuis viris illuc adferebatur. Et cum sequenti tempore principes viri, ac divites, fervos hac arte instructos in privatum usum sibi comparare coeperunt, liberi solum homines eam nihilominus publice exercebant. Ars autem ipsa illiberalis aut sordida nunquam habebatur. Cicero certe inter liberales reponit : et Seneca *liberalissimam* appellat ; qui de ipsis etiam medicis alibi loquens, *eorum, inquit, apud nos magna caritas, magna reverentia est*¹. Imo dum stetit respublica, in summorum virorum amicitii-

¹ De benef. L. vi. c. 15.

am et familiaritatem medici adhibebantur ; ficut Crassus Aesclepiade se *amico* usum fuisse dicit. Medici autem, quos J. Caesar civitate donabat, omnes liberi, et plerique saltem ingenui fuere. Ab Augusto quoque, et aliis deinceps principibus, variis immunitatibus ornati, opibusque jam florentes, gratia et amicitia apud illos haud raro valebant. Hinc et ars eorum majoribus praemiis quotidie augebatur. Quin et *archiatrum* suum, nomine *Andromachum*, habuit Nero, ut ex Galeno discimus¹ ; de qua dignitate postea, et immunitatibus ei concessis, in jure Romano haud raro legimus. Scholae etiam, vel collegii, medicorum ruinae in Esquiliis adhuc extant. Et *Alexander Severus*, ut tradit Lampridius, *rhetoribus, grammaticis, medicis*, aliisque *salaria*

¹ L. i. Antidot.

*instituit, et auditoria decrevit, et discipulos cum annona pauperum filios, modo ingenuos, dari iussit*¹. Interim tamen morem istum servos medendi arte peritos, qui familiae valetudini privatim ministrarent, alendi, nobiles et opulenti homines semper retinuerunt. At servi isti tam nomine, quam officio, ab iis distinguebantur, qui artem publice exercerent; nam ut hi *professores*, sic illi *domestici medici* vocabantur. Nihil autem prohibuit, quo minus liberti in professorum numerum admitterentur, quod et saepe accidit; quanquam major pars eorum, qui arte insignes erant, ingenui fuisse videntur. Porro et si Romae res medica in Graecorum manibus praecipue semper versata fuerit; cives tamen Romani, iique bene nati, sub Caesaribus saltem non defuere,

¹ In vit. c. 44.

qui huic studio sese addixerint. Haec vera esse artis salutaris effigies, uti inter Romanos conspecta fuit, si auctoribus eorum fidem habeamus, videtur; ut dispar admodum ac dissimilis ei, quam V. R. delineavit, ita multo sane pulchrior et amabilior.

IN posteriori capite *chirurgos a reliquis medicis nec nomine, nec conditione antiquitus unquam distingui; et apud veteres Romanos utrasque simul medicinae partes ab eodem semper exerceri, contendit.*

Prudenter autem hanc partem alteri subjecit. Nam si omnes medicos servos fuisse probasset, tota quaestio de conditionis diversitate eadem opera fuisset sublata; quandoquidem, ut lex ait, *in servorum conditione nulla est differentia*¹. At Celsus sane hanc

¹ Inst. De jure person. §. 3.

rem longe aliter explicuit. Nam et chirurgiam a reliquo medicinae corpore diductam fuisse, suosque professores apud Romanos habuisse, ostendit. Neque minus aperte eam medicinae partem, quae morbis medetur, ut difficillimam, sic etiam clarissimam esse declarat. Item Crassus apud Ciceronem etiam sua aetate alios medicos morbis, alios vulneribus, alios oculis mederi solitos testatur. Ceterum inferioris notae medicos, qui omnium morborum vulnerumque curationes profiterentur, semper extitisse, nemo, opinor, denegabit. Insignes autem viros, arteque celebratos, haud ita se comparasse, sed uni tantum parti se totos addixisse, satis manifesto constat. At vero cum res chirurgica apud veteres in opera magis, quam studio poneretur, sententia eorum a vero minime abhorrere videtur;

tur; qui fervos hujus praecipue partis expertiores fuisse, ideoque libertatem adeptos eam plerumque exercuisse, censeant.

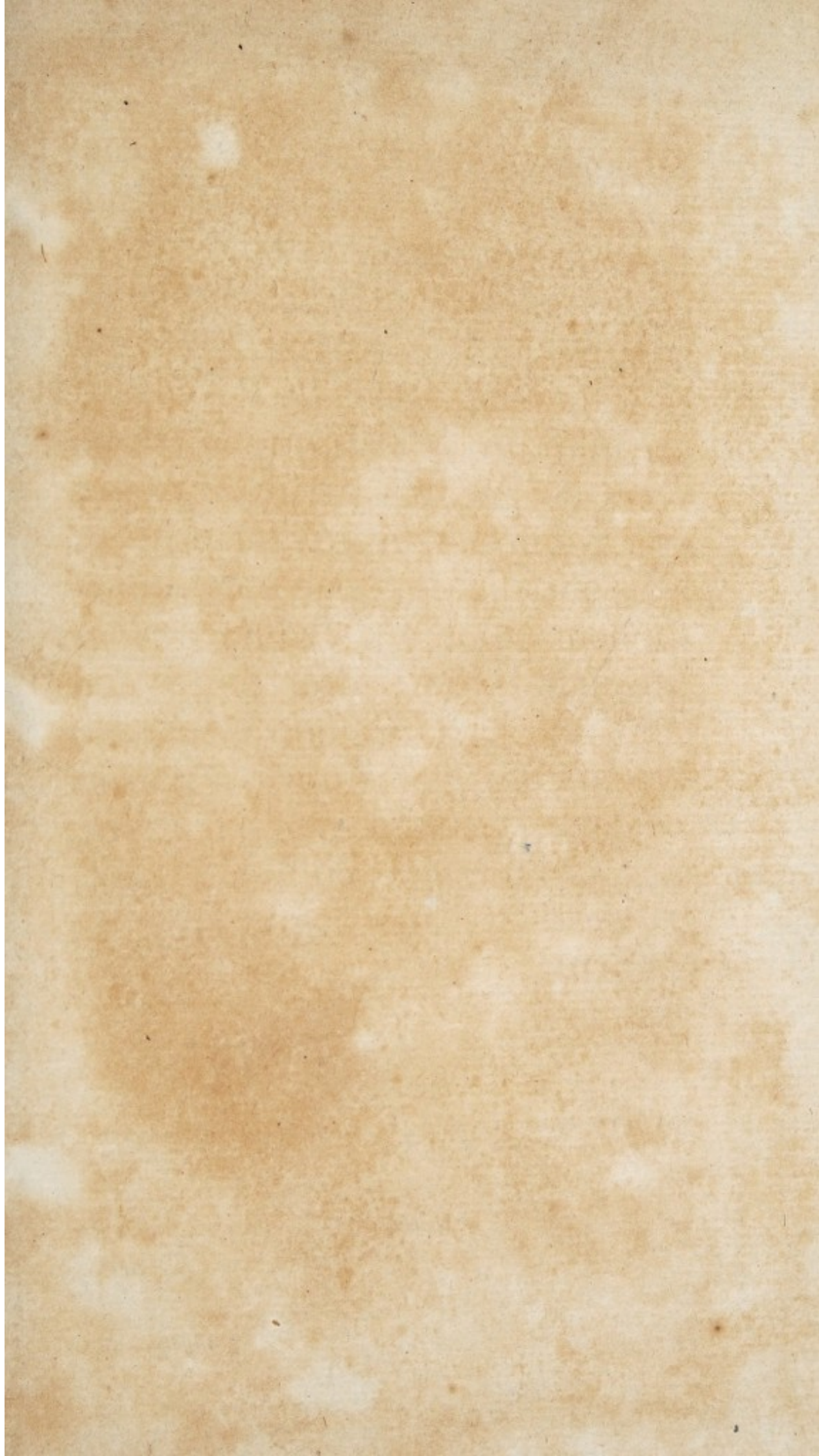
SED cum *tota haec disputatio in historica quadam disquisitione unice versetur*, ut V. R. recte observat; miretur sane aliquis, cur tot veteres scriptores, verbis eorum aut plane corruptis, aut in alienum sensum deflexis, quasi obtorto collo in causae suae patrocinium invitos cogere stude-
ret. Nihil enim bonis literis gravius detrimentum adferre potest; quam cum viri eruditi *otio suo* et doctrina ita abuti velint, ut incerta pro certis, ficta pro veris, quantumvis speciose proposita, incautis ac minus expertis obtrudere conentur. In hanc igitur arenam neque amore contentionis, neque spe aliqua victoriolae commotus descendi; sed ut quo loco
res

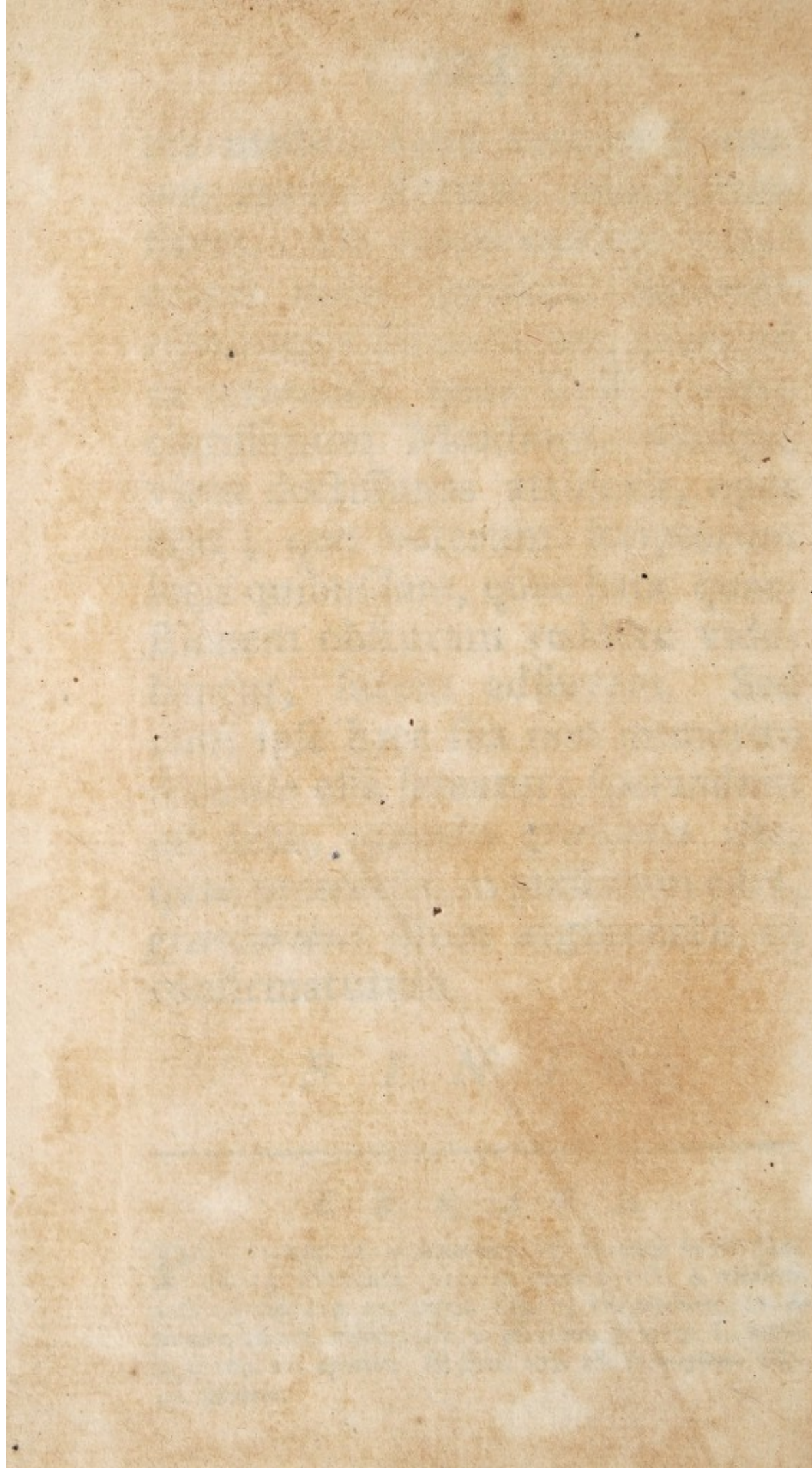
res medica apud veteres Romanos revera steterit, manifestum fieret. Ob quam causam lector etiam mihi ignoscet, si quando rem magis dilataverim, quam ad ea refutanda, quae V. R. contra clarissimum Meadium, aliosque viros doctissimos attulerit, opus erat; quo veterum scriptorum locis quibusdam, quae hanc quaestionem obscuram reddere videbantur, lucem adferrem. Sed cum ipse haec sua non immerito *levicula* esse fateatur; sperandum est sane, quando *graviora* ista, quae promittit, in publicum edet, *gravioribus* illum argumentis ea confirmaturum.

F I N I S.

E R R A T A.

PAG. 71. vers. 22. l. *decuriones*. 78. in marg. in vit. Caes. 88. 14. EUTYCHVS. 110. 9. *civitate*. 117. 4. *medicus*. 118. 19. *fui*. 125. 10. *minus*. 139. 7, 18. *medecins*. 21. *de prendre*. 160. 1. *videri*. 161. 5. *proximis*. in marg. L. xxxii. c. 3. 169. 22. *oportet*. At licet. 179. 18. *Praxagoras*. 180. 15. *Herones*.

L

